

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเลี้ยงกบตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการเลี้ยงกบเพื่อสมดุลตามธรรมชาติ ตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการเลี้ยงกบ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเลี้ยงกบและเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงกบตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการเลี้ยงกบเพื่อสมดุลตามธรรมชาติ ตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งประมวลสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. ทฤษฎีการเรียนรู้
 - 1.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 1.2 กระบวนการเรียนรู้
 - 1.3 ความหมายของกระบวนการเรียนรู้
2. แนวคิดเกี่ยวกับระบบและทฤษฎีระบบที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ
 - 2.1 หลักการบริหารจัดการองค์กรและการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ
 - 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ
3. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเลี้ยงกบ
 - 3.1 การเลือกสถานที่เลี้ยงกบ
 - 3.2 การออกแบบสร้างบ่อเลี้ยงกบ
 - 3.3 การคัดเลือกพันธุ์กบ
 - 3.4 พันธุ์กบที่ควรนำมาเลี้ยง
 - 3.5 ประโยชน์ของการเลี้ยงกบ
 - 3.6 ศัตรูของกบ
 - 3.7 การจัดการระหว่างการเลี้ยง
 - 3.8 โรคของกบการป้องกันการรักษา
 - 3.9 การเปลี่ยนถ่ายน้ำ
 - 3.10 การให้อาหาร
 - 3.11 การคัดขนาดกบ
 - 3.12 การตลาดและการจัดจำหน่าย

4. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 4.1 หลักการ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 4.2 หลักการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
 - 4.3 การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 4.4 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
5. โครงการเลี้ยงกบเพื่อความสมดุลตามธรรมชาติ
 - 5.1 ประวัติความเป็นมา
 - 5.2 กิจกรรมโครงการ
6. แนวทางการพัฒนา
 - 6.1 ความหมายและความสำคัญของการพัฒนา
 - 6.2 แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
 - 6.3 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและกลุ่มอาชีพ
 - 6.4 ความหมายและความสำคัญของการศึกษา
 - 6.5 แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ
 - 6.6 แนวทางส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการประกอบอาชีพของผู้ใหญ่
 - 6.7 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์
7. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 7.1 ความหมายความพึงพอใจ
 - 7.2 การวัดความพึงพอใจ
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้

1.1 ความหมายของการเรียนรู้

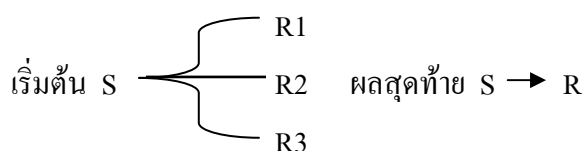
สุรารักษ์ ไคว้ตระกูล (2541 : 186) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเราเคยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือจากการฝึกหัด รวมทั้ง ปริมาณการเปลี่ยนความรู้ของผู้เรียน ดังนั้น งานสำคัญของครู คือ การช่วยนักเรียนแต่ละคนเกิด การเรียนรู้หรือมีความรู้และมีทักษะตามที่หลักสูตรวางไว้ ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นรากฐาน ของการสอนที่มีประสิทธิภาพ

วารินทร์ รัชมีพรหม (2542 : 152) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม” ซึ่งในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ได้มีการศึกษาค้นคว้าด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทั้งด้านสมรรถภาพ ทักษะและทัศนคติที่คนเราได้รับตั้งแต่เป็นทารกจนเป็นผู้ใหญ่ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นส่วนสำคัญของความสามารถของคนเรา

ทิสนา แคมมณี (2548 : 43) ที่กล่าวว่า “ทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้”

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเรียนรู้ จึงหมายถึง แนวความคิด หลักการรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า และทดลองจนเป็นที่ยอมรับว่า สามารถอธิบายถึงลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี ทฤษฎีของธอร์นไดค์เรียกว่าทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus - S) กับการตอบสนอง (Response - R) โดยมีหลักเบื้องต้นว่า “การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง โดยที่การตอบสนองมักจะออกมาเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายรูปแบบ จนกว่าจะพบรูปแบบที่ดี หรือเหมาะสมที่สุด เราเรียกการตอบสนองเช่นนี้ว่าการลองถูกลองผิด (Trial and error) นั่นคือ การเลือกตอบสนองของผู้เรียนจะกระทำด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมากำหนดหรือชี้ช่องทางในการปฏิบัติให้และเมื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้นแล้วการตอบสนองหลายรูปแบบจะหายไปเหลือเพียงการตอบสนองรูปแบบเดียวที่เหมาะสม ที่สุด และพยายามทำให้การตอบสนองเช่นนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าที่ต้องการให้เรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ จากข้อความดังกล่าวข้างต้นสามารถเขียนเป็นภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี

จากแผนผังอธิบายได้ว่า ถ้ามีสิ่งเร้าที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้มากระทบอินทรีย์ อินทรีย์จะเลือกตอบสนองเองแบบเดาสุ่มหรือลองผิดลองถูกเป็น R1, R2, R3 หรือ R อื่น ๆ จนกระทั่งได้ผลที่พอใจและเหมาะสมที่สุดของทั้งผู้ให้เรียนและผู้เรียน การตอบสนองต่าง ๆ ที่ ไม่เหมาะสมจะถูก

กำจัดทิ้งไปไม่นำมาแสดงการตอบสนองอีก เหลือไว้เพียงการตอบสนองที่เหมาะสมคือ กลายเป็น S-R แล้วทำให้เกิดการเชื่อมโยงไปเรื่อย ๆ ระหว่าง S กับ R นั้น

เพื่อสนับสนุนหลักการเรียนรู้ดังกล่าว ธอร์น ไดค์ได้สร้างสถานการณ์ขึ้นในห้องทดลอง เพื่อทดลองให้แมวเรียนรู้ การเปิดประตูกรงของหีบกลหรือกรงปริศนาออกมากินอาหาร ด้วยการกดคันเปิดประตู ซึ่งจากผลการทดลองพบว่า

1. ในระยะแรกของการทดลอง แมวจะแสดงพฤติกรรมเดาสุ่มเพื่อจะออกมาจากกรงมา กินอาหารให้ได้
2. ความสำเร็จในครั้งแรก เกิดขึ้นโดยบังเอิญ โดยที่เท้าของแมวบังเอิญไปแตะเข้าที่คัน ทำให้ประตูเปิดออก แมวจะวิ่งออกไปทางประตูเพื่อกินอาหาร
3. พบว่า ยิ่งทดลองซ้ำมากเท่าใดพฤติกรรมเดาสุ่มของแมวจะลดลง จนในที่สุดแมวเกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคันกับประตูกรงได้
4. เมื่อทำการทดลองซ้ำอีกต่อไปเรื่อย ๆ แมวเริ่มเกิดการเรียนรู้โดยการลองถูกลองผิด และรู้จักที่จะเลือกวิธีที่สะดวกและสั้นที่สุดในการแก้ปัญหา โดยทิ้งการกระทำอื่น ๆ ที่ไม่สะดวก และไม่เหมาะสมเสีย
5. หลังจากการทดลองครบ 100 ครั้ง ทั้งระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์แล้วทดสอบ โดยจับแมวตัวนั้นมาทำให้หิวแล้วจับใส่กรงปริศนาใหม่ แมวจะใช้อุ้งเท้ากดคันออกมากินอาหาร ทางประตูที่เปิดออกได้ทันที

ดังนั้น จากการทดลองจึงสรุปได้ว่า แมวเรียนรู้วิธีการเปิดประตูโดยการกดคันได้ด้วยตนเองจากการเดาสุ่ม หรือแบบลองถูกลองผิด จนได้วิธีที่ถูกต้องที่สุด และพบว่า ยิ่งใช้จำนวนครั้ง การทดลองมากขึ้นเท่าใด ระยะเวลาที่ใช้ในการแก้ปัญหา คือ เปิดประตูกรงออกมาได้ยิ่งน้อยลงเท่านั้น และจากผลการทดลองดังกล่าว สามารถสรุปเป็นกฎการเรียนรู้ (ทิสนา แจมมณี. 2548 : 51) ได้ดังนี้

กฎการเรียนรู้ มีดังนี้

1. กฎแห่งความพร้อม (Law of readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. กฎแห่งการฝึกหัด (Law of exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจ จะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวร และในที่สุดอาจลืม

3. กฎแห่งการใช้ (Law of use and disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

4. กฎแห่งผลที่พึงพอใจ (Law of effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ จะไม่ยอมเรียนรู้ ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

การประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ มีดังนี้

1. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลองคิดลองดูด้วยตนเองบ้าง จะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยสามารถจดจำผลจากการเรียนรู้ได้ดี รวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2. การสำรวจความพร้อมหรือการสร้างความพร้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการก่อนการเรียนเสมอ

3. หากต้องการให้ผู้เรียนเกิดทักษะในเรื่องใดแล้ว ต้องให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ และให้ผู้เรียนฝึกฝนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4. เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้ว ควรให้ผู้เรียนฝึกนำการรู้นั้นไปใช้

5. การให้ผู้เรียนได้รับผลที่น่าพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จสรุปออกมาเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ดังนี้ (ทิสนา เขมมณี. 2548 : 52 – 53)

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ มีดังนี้

1. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองต่อความต้องการทางธรรมชาติ

2. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ

3. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงเรื่อย ๆ และหยุดลงในที่สุดหากไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ

4. พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์สิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงและหยุดไปเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะกลับปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าตามธรรมชาติ

5. มนุษย์มีแนวโน้มที่จะจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกันและเลือกตอบสนองได้ถูกต้อง

กฎแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้ (กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์. 2523 : 151 - 152)

1. กฎแห่งการลดภาวะ (Law of extinction) คือ ความเข้มข้นของการตอบสนองจะลดน้อยลงเรื่อย ๆ ถ้าอินทรีย์ได้รับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเพียงอย่างเดียว หรือความมีสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขห่างออกไปมากขึ้น เช่น การให้แต่เสียงกระดิ่งอย่างเดียว โดยไม่ให้อาหารเนื่อบตามมา จะทำให้อินทรีย์เกิดปฏิกิริยาน้ำลายไหลลดลงเรื่อย ๆ

2. กฎแห่งการฟื้นคืนสภาพ (Law of spontaneous recovery) คือ การตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ลดลงเพราะได้รับแต่สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเพียงอย่างเดียว จะกลับปรากฏขึ้นอีกและเพิ่มมากขึ้น ๆ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยไม่ต้องมีสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขมาเข้าคู่ช่วย

3. กฎแห่งสรุปกฎเกณฑ์โดยทั่วไป (Law of generalization) คือ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้โดยการแสดงอาการตอบสนองจากการวางเงื่อนไขต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหนึ่งแล้ว ถ้ามีสิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเดิม อินทรีย์จะตอบสนองเหมือนกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น เช่น ถ้าสุนัขมีอาการน้ำลายไหลจากการสั่นกระดิ่งแล้ว เมื่อสุนัขตัวนั้นได้ยินเสียงระฆังหรือเสียงฉาบจะมีอาการน้ำลายไหลทันที

4. กฎแห่งความแตกต่าง (Law of discrimination) คือ ถ้าอินทรีย์มีการเรียนรู้ โดยการตอบสนองจากการวางเงื่อนไขต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขแล้ว ถ้าสิ่งเร้าอื่นที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเดิม อินทรีย์จะตอบสนองแตกต่างไปจาก สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขนั้น เช่น ถ้าสุนัข มีอาการน้ำลายไหลจากการสั่นกระดิ่งแล้ว เมื่อสุนัขตัวนั้นได้ยินเสียงประทัดหรือเสียงปี่จะไม่มีการน้ำลายไหล

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตในมุมมอง คือ การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ซึ่งหมายถึง การใช้สิ่งเร้า 2 สิ่งคู่กัน คือ สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขและสิ่งเร้าที่ไม่ได้วางเงื่อนไขเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ คือ การตอบสนองที่เกิดจากการวางเงื่อนไข ซึ่งถ้าสิ่งมีชีวิตเกิดการเรียนรู้จริงแล้วจะมีการตอบสนองต่อสิ่งเร้า 2 สิ่งในลักษณะเดียวกัน แล้วไม่ว่าจะตัดสิ่งเร้าชนิดใดชนิดหนึ่งออกไป การตอบสนองก็ยังคงเป็นเช่นเดิม เพราะผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขกับสิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขกับการตอบสนองได้นั่นเอง

1.2 กระบวนการเรียนรู้

ความหมายกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) ทิศนา แวมมณี และคณะ (2547 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน จากการศึกษา การแลกเปลี่ยนและวิธีทำให้เกิดการเรียนรู้

จอห์น (John. 1963 : 1) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ Learning by doing chipper model กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ (Center of attention) หรือ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ หมวด 4 มาตรา 21(1) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ ไว้ดังนี้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การจัดการศึกษาตามมาตรา 21(1) เป็นการย้ำเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงมิใช่การเรียนรู้ที่หีบยื่นหรือยึดยึดความรู้ให้กับผู้เรียนแต่จะเป็นการเรียนรู้ที่จะเริ่มต้นด้วยความพึงพอใจตามความต้องการของผู้เรียนเอง เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงจะเป็นการจัดการศึกษาที่ยั่งยืน สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสให้กับผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบด้วยตัวเอง ได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นมากกว่าที่จะเป็นผู้รับฟังเพียงด้านเดียว

เฮนเดอร์สัน (Henderson. 1996 : 6-7) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การสร้างสรรค์ความรู้เดิมหรือสิ่งที่มีอยู่เดิมของผู้เรียนและสาระหรือสิ่งใหม่ที่จะเรียนรู้ โครงสร้างทางสติปัญญาของผู้เรียนประกอบไปด้วยโครงสร้างความรู้ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยน และขยายออกไปได้ โดยอาศัยประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ความรู้เดิมหรือ โครงสร้างความรู้เดิมที่มี
2. ความรู้ใหม่ ได้แก่ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ ความรู้สึก ประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่บุคคลรับเข้าไป
3. กระบวนการทางสติปัญญา เป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำความเข้าใจ ความรู้ที่รับมา และใช้การเชื่อมโยง และปรับความรู้เดิมและความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุป และนำไปประยุกต์ใช้อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ (Learning process) หมายถึง การดำเนินการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน โดยกระบวนการทางสติปัญญาในการ คงความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือวิธีการที่ช่วยให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้เป็นแบบผสมผสานและการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ

ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 85) ได้เสนอแนวคิดขั้นตอนการจัด กระบวนการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. สำรวจความต้องการ โดยการซักถามสังเกต สัมภาษณ์ พูดคุย ทดสอบก่อนเรียน ซึ่งสำรวจใน 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

- 1.1 สำรวจความต้องการ / ความสนใจของผู้เรียน
- 1.2 สำรวจพื้นฐานความรู้เดิม
2. เตรียมการ มีดังนี้
 - 2.1 เตรียมเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ สื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2 วางแผนการจัดกิจกรรม วางแผนการเรียนการสอน ให้เชื่อมโยงต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน
3. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ มีขั้นตอนย่อยคือ
 - 3.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
 - 3.1.1 ชี้นำจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.1.2 ชี้นำวิเคราะห์ อภิปรายผลงาน / องค์ความรู้ที่สรุปได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.1.3 วิเคราะห์ อภิปรายกระบวนการเรียนรู้
4. ประเมินผล
5. สรุปและนำไปประยุกต์ใช้

มาลินี จุฑะธรรพ (2539 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย ขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

 1. การรับรู้ เป็นขั้นตอนของการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้
 2. การแปลงรูปของความรู้ เป็นขั้นตอนการแปลงรูปความรู้ที่ได้รับมาให้สัมพันธ์กัน ประสบการณ์เดิมหรือเหตุการณ์ปัจจุบัน
 3. การประเมินผล เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่า สิ่งที่ได้รับมาเป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่าน ขั้นตอนการแปลงรูปของความรู้แล้วว่ามีดีหรือไม่หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543 : บทคัดย่อ) ได้ระบบลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ มี 8 ประการ ได้แก่

 1. การเรียนรู้เป็นการลงมือปฏิบัติ
 2. การเรียนรู้เป็นปัจเจกบุคคล
 3. การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากบุคคลในสังคมเดียวกัน
 4. การเรียนรู้เป็นการตอบสนองสิ่งที่พบ / กระตุ้น
 5. การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต
 6. การเรียนรู้ไม่สามารถเปลี่ยนกลับไปกลับมาได้

7. การเรียนรู้ต้องใช้เวลา

8. การเรียนรู้ไม่สามารถเกิดจากการถูกบังคับ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุป และนำไปประยุกต์ใช้อาจสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ (Learning process) หมายถึง การเรียนรู้แบบที่เน้นการปฏิบัติจริง วิธีการเดียวที่จัดกิจกรรมในกิจกรรมกลุ่มปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงจากการเผชิญสถานการณ์จริงและการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการกระทำ อธิบายได้ ปฏิบัติจริง ฝึกคิด ฝึกลงมือทำ ฝึกทักษะ กระบวนการเรียนรู้

2 แนวคิดเกี่ยวกับระบบและทฤษฎีระบบที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ

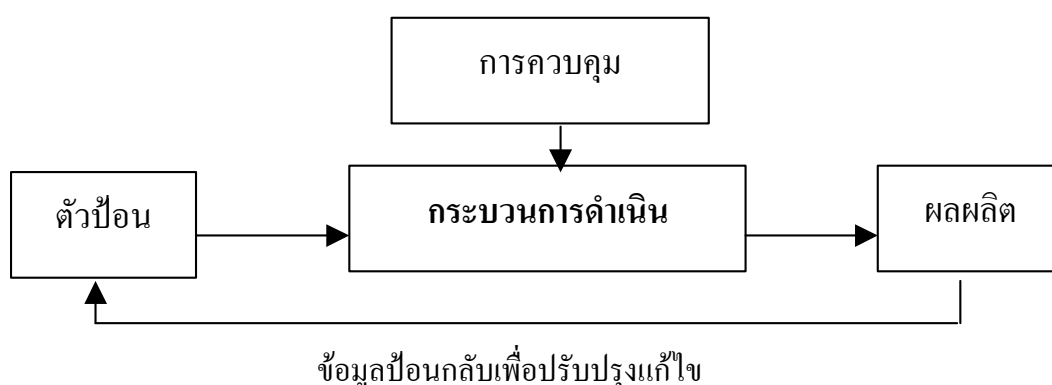
ความหมายของระบบ คำว่า “ระบบ” หรือ “System” ได้มีผู้เริ่มนำมาใช้ในระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหา พัฒนาการจัดกองทัพอากาศ และพัฒนาระบบ เครื่องจักรกลต่าง ๆ เช่น การสร้างเครื่องบินรบ โดยผู้ออกแบบต้องคำนึงถึงการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้าไปในเครื่องบิน ได้แก่ อาวุธ ระเบิด ถังสำรองน้ำมัน อุปกรณ์ในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงระบบ ป้องกันศัตรู ดังนั้น อุปกรณ์ที่กล่าวมาจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อให้ ส่วนประกอบต่าง ๆ สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แนวคิดเรื่องการจัดระบบได้ถูกนำมาใช้ในวงการธุรกิจ อุตสาหกรรม การสื่อสาร และการเมืองการ ปกครอง เพื่อช่วยให้การดำเนินงานสามารถบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีผู้วิจัยและให้ คำอธิบายความหมายเกี่ยวกับระบบไว้อีกหลายท่าน ดังต่อไปนี้

สุณี สอนตระกูล (2545 : 37) ได้กล่าวถึงความหมายของระบบว่าเป็นผลรวมของหน่วยย่อย ซึ่งทำงานเป็นอิสระจากกัน แต่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงเหตุผลของการทำงานอย่างเป็นระบบไว้ มีดังนี้ 1) การทำงานอย่างเป็นระบบนั้น สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบจะอยู่ด้วยกันอย่างมีระเบียบ 2) การทำงานอย่างเป็นระบบจะดำเนินการ ไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ประหยัดแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่าย และ 3) งานทุกอย่างจะสำเร็จตาม เป้าหมายและได้ผลอย่างเต็มที่ รวมถึงได้กล่าวถึงการทำงานอย่างเป็นระบบที่มีความสมบูรณ์ว่า ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 5 ส่วน คือ

1. ตัวป้อน (Input) ได้แก่ ส่วนต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของระบบ
2. กระบวนการดำเนินงาน (Process) ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบ เพื่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง
3. การควบคุม (Control) ได้แก่ การควบคุม และตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินการ

เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ผลผลิต (Output) ได้แก่ ผลลัพธ์หรือจุดมุ่งหมายปลายทางของการดำเนินการ
5. ข้อมูลป้อนกลับ (Feed back) ได้แก่ ข้อเสนอต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ไข จากองค์ประกอบทั้ง 5 ส่วน สามารถเขียนแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ ไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบของระบบที่สมบูรณ์

ที่มา : สัจด์ อุทรานันท์. 2532 : 26.

แนวคิดของทฤษฎีระบบ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบมาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบท แล้ววางกรอบแนวคิดในการวิจัยทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลหรือผลผลิตในการเลี้ยงกบและการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเลี้ยงกบ แนวคิดของทฤษฎีระบบนั้น มีผู้ให้คำอธิบายในเรื่องที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

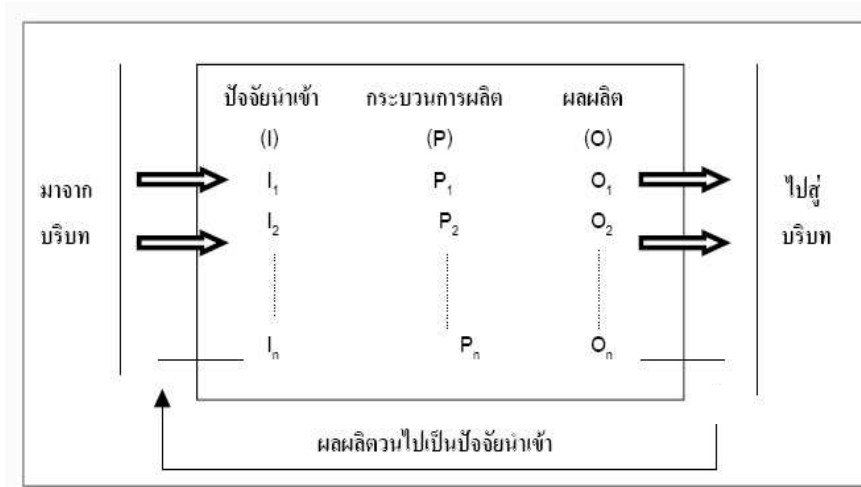
เคลียว บุรีภักดี และนิสารัตน์ ศิลปเดช (2546 : 2 - 3) กล่าวถึง “ทฤษฎี” ว่าเป็นการเข้าใจสังเกต “สิ่งจริง” หรือ “Reality” ในเอกภพนี้ (The universe) ทำที่จะสามารถสังเกตได้แล้วนำมาทบทวนประมวลแล้วนำมาสังเคราะห์เข้าด้วยกันให้เกิดแนวความคิดเชิงทฤษฎีชุดหนึ่ง ซึ่งปรากฏเป็นประเด็นต่าง ๆ อันเป็นส่วนประกอบของทฤษฎี เมื่อสังเกตเห็นปรากฏการณ์ บางอย่างของสิ่งจริงเพิ่มขึ้นแล้ว ก็นำมาปรับปรุงแนวคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังเกตเห็น และกลับไปเปรียบเทียบกับแนวคิดของผู้อื่นอีกครั้ง และทดลองนำแนวคิดใหม่ที่ปรับปรุงแล้ว ของตนเองไปเปรียบเทียบกับหรือประยุกต์ใช้กับสิ่งจริงให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ยังกล่าวว่า ทฤษฎี ใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่สอดคล้อง

กับสิ่งที่เป็จริงย่อมนไม่มีประโยชน์ที่จะอธิบาย ใช้ทำนายหรือใช้ควบคุมความเป็นไปได้ของสิ่งที่เป็จริงเหล่านั้น

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2549 : 31 - 32) กล่าวว่า ทฤษฎีระบบ (System theory) เป็นทัศนศาสตร์การจัดการ ซึ่งมององค์กรเป็นระบบตามหน้าที่ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ในทฤษฎีระบบนี้ “ระบบ” เป็นกลุ่มของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งต้องการบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ทุกระบบขององค์กรประกอบด้วย 4 ส่วนที่เกี่ยวข้องกัน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการแปรสภาพ (Transformation process) ผลผลิต (Output) และการป้อนกลับ (Feedback) โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การเงิน ข้อมูลที่ใช้เพื่อผลิตสินค้าและการบริการ
2. กระบวนการแปรสภาพ ประกอบด้วย การจัดการเทคโนโลยี และการปฏิบัติ การผลิตเพื่อเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าเป็นผลผลิต
3. ผลผลิต ประกอบด้วย สินค้าและบริการ กำไรและการขาดทุน พฤติกรรมและ ผลลัพธ์ที่คาดหวังอื่น ๆ ผลผลิตเหล่านี้เป็นผลผลิต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย
4. การป้อนกลับ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและผลลัพธ์ เกี่ยวกับกิจกรรมขององค์กร ข้อมูลเหล่านี้ใช้เพื่อปรับปรุงปัจจัยนำเข้าและกระบวนการแปรสภาพ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์มากขึ้น

นอกจากนี้ สำนักมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 38) ได้เสนอเพิ่มเติมถึงแนวความคิดเชิงระบบที่ได้นำมาสร้างเป็นเครื่องมือทางความคิด สำหรับการพิจารณา “การพัฒนา” เพื่อค้นหาความหมายในเชิงปฏิบัติของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ตามกระบวนการของทฤษฎีระบบดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 หน่วยระบบของการพัฒนา

ที่มา : สำนักมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 38. 1

จะสามารถทำนายผลของการดำเนินงาน โดยเฉพาะการพัฒนา การผลิต รวมถึงการควบคุมผลของการพัฒนาได้ ดังนั้น จึงสามารถนำมาใช้กับการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นได้ในทำนองเดียวกัน การวิจัยและการพัฒนาก็สามารถอาศัยทฤษฎีระบบ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานมีผลสัมฤทธิ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันตัวทฤษฎีระบบเองก็ต้องได้รับการพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วยในช่วงเวลาต่อ ๆ ไป

2.1 หลักการบริหารจัดการองค์กรและการส่งเสริมกลุ่มอาชีพ

ความหมายของการบริหารจัดการ คำว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” ทั้งสองคำมีความหมายเหมือนกัน แต่คำว่า “การบริหาร” ใช้ในการบริหารงานระดับสูง สำหรับผู้มีหน้าที่เน้นหนักในการกำหนดนโยบาย ที่สำคัญ และการกำหนดแผน เป็นคำที่นิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ ส่วนคำว่า “การจัดการ” เป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย นิยมใช้สำหรับการจัดการทางธุรกิจ

ความหมายของคำว่า “การบริหาร” หรือ “การจัดการ” นักวิชาการได้อธิบายไว้ต่าง ๆ กัน ตามทัศนคติหรือแนวการศึกษาของแต่ละคนดังนี้

วินัย เชิญทอง (2540 : 30) ได้ให้ความหมายของการจัดการว่า หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมความพยายามของสมาชิกขององค์กร และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ขององค์กร เพื่อให้เกิดความสำเร็จในวัตถุประสงค์ขององค์กร ที่กำหนดไว้

กรมการพัฒนาชุมชน . 2545 : 89) กล่าวว่า ทรัพยากรการบริหารหรือปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหารอันสำคัญมีอยู่ 4 ประการ คือ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) และวิธีการจัดการ (Method) หรือเรียกว่า 4 Ms ซึ่งจัดว่าปัจจัยทั้งสี่เป็นปัจจัยพื้นฐาน ในการบริหารเกือบทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญทั้ง 4 ประการนี้ รวมถึงการบริหารราชการ หรือการบริหารธุรกิจ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า ทรัพยากรพื้นฐานในการบริหารมีอยู่สี่ประการดังกล่าวนี้ หากได้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน ก็ส่งผลทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และในทางกลับกันถ้าได้บุคคลที่ด้อยความสามารถแล้ว ถึงปัจจัยอื่น ๆ จะดีสักเพียงไร ก็คงจะไม่ทำให้งานขององค์กรดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้

สมพงษ์ เกษมสิน (2546 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลปะ เพื่อนำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบการให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

อย่างมีประสิทธิภาพ คือ การนำเอาทรัพยากรมาบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการ มีการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

จึงกล่าวได้ว่า ในบรรดาทรัพยากรการบริหารทั้ง 4 ประเภท ดังกล่าวแล้ว “คน” นับว่าเป็นทรัพยากรการบริหารที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะคนเป็นทรัพยากรที่มีชีวิต มีจิตใจ และความรู้สึก รวมทั้งมีความรู้ ความสามารถ และแรงจูงใจ ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากอย่างยิ่ง ดังที่ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การใช้คนหรือกลุ่มบุคคล ให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามที่องค์กรมุ่งหวัง โดยต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการเพื่อให้กลุ่มบุคคลนั้นสามารถทำงานให้บรรลุความมุ่งหวังอย่างเต็มใจ การให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลทำงานให้ด้วยความเต็มใจนั้น บางครั้งเป็นเรื่องที่ยาก ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในการจะนำเครื่องมือมาใช้ในการพัฒนาให้เหมาะสม เช่น การให้ความรู้ด้านการบริหารอาชีพ การให้ การศึกษา การศึกษาดูงาน การฝึกอบรม และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ

ความหมายและความสำคัญของอาชีพ มีดังนี้

อาชีพ (Occupation) หมายถึง การทำมาหากินจากการทำงานหรือกิจกรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดผลผลิตและรายได้ เป็นงานที่สุจริต ไม่ผิดศีลธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม

ความสำคัญของอาชีพ หมายถึง การมีอาชีพ เป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิตและการดำรงชีพ ในปัจจุบัน เพราะอาชีพเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว อาชีพก่อให้เกิดผลผลิต และการบริการ ซึ่งสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภคและที่สำคัญ คือ อาชีพมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติความสำคัญของอาชีพจึงเป็นฟันเฟืองสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจชุมชนส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

ประเภทของอาชีพสามารถจัดแบ่งได้หลายประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามลักษณะของอาชีพ ได้แก่

1.1 อาชีพอิสระ หมายถึง อาชีพที่ผู้ประกอบการเป็นเจ้าของกิจการ ได้แก่

1.1.1 อาชีพผู้ผลิต เป็นการสร้างผลผลิตขึ้นจำหน่ายเอง เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ผลผลิตด้านอาหาร ผลผลิตงานบ้าน งานประดิษฐ์ ผลผลิตงานศิลปหัตถกรรม ฯลฯ

1.1.2 อาชีพผู้บริการ ได้แก่ อาชีพที่อำนวยความสะดวกสบาย หรือสร้างความบันเทิงแก่ผู้บริโภค คือ บริการทางการเงิน การบริการอันเป็นสาธารณะ ธุรกิจการโรงแรม บริการนำเที่ยว เป็นต้น

1.1.3 อาชีพรับจ้าง หมายถึง อาชีพที่ทำงานภายใต้การว่าจ้างจากผู้จ้างงาน หรือทำงานภายใต้ระบบงานที่ตนสังกัด เช่น ลูกจ้าง พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานร้านค้าต่าง ๆ ช่วงระดับต่าง ๆ เป็นต้น

2. แบ่งตามลักษณะของรายได้ และความมั่นคงในอาชีพ ได้แก่

2.1 อาชีพหลัก เป็นอาชีพที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบกร

2.2 อาชีพรองหรืออาชีพเสริม เป็นอาชีพที่ใช้เวลานอกเวลางานปกติของอาชีพหลัก เพื่อการมีรายได้เพิ่มขึ้น

2.3 ประโยชน์ของการอาชีพ

อาชีพมีประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ พอประมวลได้ ดังนี้

1. เป็นการสร้างรายได้แก่ บุคคล ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ตามสภาพท้องถิ่น ให้เกิดความคุ้มค่า นำมาแปรรูป ประดิษฐ์ ประยุกต์ใช้ในงานอาชีพ ตลอดจนธุรกิจการท่องเที่ยวและการพักผ่อนหย่อนใจ

3. ช่วยแก้ปัญหาความยากจน เมื่อมีอาชีพก็มีรายได้ มีทุนใช้เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เมื่อมีการศึกษาย่อมกินดีอยู่ดี ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพกายสุขภาพจิตดี

4. ทำให้คนในท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น มีผลผลิตตามนโยบายรัฐบาล หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และมีความรู้สึกรักผูกพันต่อท้องถิ่นของตนเอง

ความหมายและการส่งเสริมอาชีพ มีผู้ให้คำอธิบายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาชีพไว้ ดังนี้

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543 : 1) กล่าวถึง “อาชีพ” ว่าหมายถึง ผลที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมของบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดชีวิต อาชีพจะบ่งบอกถึงเป้าหมายของงาน และเป้าหมายชีวิตของตนเอง ผู้ที่มีอาชีพนอกจากจะยอมรับในอาชีพของตนเองแล้ว ยังต้องสามารถควบคุม จัดการ และสร้างโอกาส ให้ตนเองประสบความสำเร็จในอาชีพ โดยอยู่บนความพยายามนั้นต้องแสดงความรู้ ความสามารถให้ประจักษ์และต้องมีการวางแผนอย่างดี (Career planing) ทั้งนี้เพราะความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอาชีพจะมีความสัมพันธ์โดยรวม กับชีวิตของตนเอง ครอบครัวและสังคม โดยแบ่งอาชีพ เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ 1) อาชีพแบบพึ่งพิง ได้แก่ กลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยง เช่น อาชีพรับราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือคนที่อยู่ในองค์กรใหญ่ อาทิ เช่น ธนาคาร พนักงานบริษัทใหญ่ ๆ 2) อาชีพอิสระ ได้แก่ กลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารความเสี่ยงได้ดี เช่น อาชีพนายความ ค้าขาย รับจ้าง และอาชีพนักการเมือง คนเหล่านี้จะสร้างความก้าวหน้า (career path) ให้ตนเองซึ่งต่างจากกลุ่มแรกที่ถูกผู้อื่นวางสายอาชีพให้ เช่น ถ้าเป็นข้าราชการ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) จะเป็นผู้กำหนด หรือถ้าเป็นพนักงานบริษัทจะมีโครงสร้างตำแหน่งที่มีกรอบแบบโดยฝ่ายบุคคล

กรมการพัฒนาชุมชน (2543 : 28 - 32) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมอาชีพ ให้กับประชาชน กล่าวถึงหลักการในการพัฒนาอาชีพของประชาชนว่า อาชีพใดที่ประชาชนทำอยู่แล้ว ต้องเข้าไปส่งเสริมทั้งด้านการบริหารจัดการ และวิชาการใหม่ ๆ ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในอาชีพมากยิ่งขึ้น และได้กำหนดลักษณะอาชีพที่เข้าไปส่งเสริมไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. อาชีพที่เป็นอาชีพหลักของราษฎร ได้แก่ อาชีพการเกษตรกรรม
2. อาชีพที่เป็นอาชีพรอง ได้แก่ อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งเป็นอาชีพที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนให้ประชาชนในชนบท มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ
3. อาชีพเสริม ได้แก่ หัตถกรรม มุ่งให้ราษฎรในชนบทใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดำเนินการ แล้วนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย เป็นการเพิ่มรายได้ในครอบครัว กรมการพัฒนาชุมชนจะให้การสนับสนุนการประกอบอาชีพแก่ราษฎรในลักษณะการประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ

ขั้นตอนในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพของกรมการพัฒนาชุมชน (2543 : 28 - 32) มีดังนี้

1. ส่งเสริมให้ราษฎรพอมือพอกินในครอบครัว โดยการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว
2. ส่งเสริมการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว
3. จัดตั้งกลุ่มอาชีพ ใช้กระบวนการกลุ่มในการพัฒนาอาชีพ
4. ส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก
5. ส่งเสริมการระดมทุนภายใน และสนับสนุนเงินทุนจากภายนอก

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 64) ได้กล่าวถึง ความสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การฝึกทักษะอาชีพ เป็นการฝึกทักษะพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพในลักษณะการศึกษาตามหลักสูตรระยะสั้น การทำกิจกรรมสาธิต หรือการฝึกปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
2. การเข้าสู่อาชีพ โดยการจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่องจากการฝึกทักษะอาชีพ หรือจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง เพื่อสู่อาชีพ โดยจัดให้มีกระบวนการแนะแนวอาชีพที่มีประสิทธิภาพ
3. การพัฒนาอาชีพ เป็นการพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เพื่อรวมเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของกลุ่มโดยกระบวนการกลุ่ม (Group process)

4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายด้วยเทคโนโลยี โดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ และผู้ที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการและศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพาณิชย์ การจัดสร้างระบบฐานข้อมูลหรือนำเครื่องมืออุปกรณ์ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมอาชีพของประชาชน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การส่งเสริมในด้านการศึกษา หรือความรู้ทางวิชาการ และการบริหารจัดการ จนเกิดทักษะความชำนาญ จึงเป็นสิ่งที่หน่วยงาน ที่รับผิดชอบเรื่องนี้ควรคำนึงถึงอย่างมาก

3. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเลี้ยงกบ

กบเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำที่คนไทยรู้จักและคุ้นเคยกันมานานแล้ว สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำ ปรับสีผิวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี และสามารถหายใจได้สองทางคือ ทางปอดและทางผิวหนัง เป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังประเภทสัตว์เลือดเย็น ใช้ลิ้นจับอาหารเข้าปาก ลิ้นมีลักษณะแปลกคือ โคนลิ้นอยู่ด้านบนและปลายลิ้นอยู่ด้านล่าง ปลายลิ้นเป็นแฉกและเคลื่อนไหวได้รวดเร็ว มีผิวหนังอ่อนนุ่มและชื้นอยู่เสมอ นัยน์ตาโปนออกมา เคลื่อนไหวโดยการกระโดด ขาคู่หลังมีขนาดใหญ่ประกอบด้วยกล้ามเนื้อที่แข็งแรง มีแผ่นหนังเชื่อมระหว่างนิ้วเท้า คล้ายเปิดตัวผู้มีอวัยวะ ที่ทำให้เกิดเสียงเรียกว่า กลองเสียง ถ้าตกใจตัวผู้และตัวเมียจะร้องเสียงแหลม

ในอดีตนั้นเราสามารถจับกบที่อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำในธรรมชาติเพื่อนำมาบริโภคได้ไม่ยาก เนื่องจากปริมาณอาหารของกบมีอยู่อย่างเพียงพออีกทั้งสภาพแวดล้อมยังเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตและการสืบพันธุ์ของกบ แต่ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมในธรรมชาตินั้นได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้อาหารของกบลดน้อยลงด้วย ในขณะที่ความต้องการในการบริโภคเนื้อกบนั้นเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณกบที่จับได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอต่อความต้องการและทำให้กบกลายเป็นอาหารที่มีราคาแพง

แต่ในปัจจุบันเกษตรกรได้ให้ความสนใจเลี้ยงกบกันมากขึ้น เนื่องจากกบเป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่าย ใช้เวลาน้อย ลงทุนน้อย ดูแลรักษาง่าย ทนทานต่อสภาพแวดล้อม สามารถจำหน่ายได้ง่ายและได้ราคาดี โดยเฉพาะในปัจจุบันมีตลาดต่างประเทศที่ต้องการสินค้ากบเปิดกว้างมากขึ้น นิยมบริโภคกันทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพราะเนื้อกบให้โปรตีนสูง รสชาติดี อร่อย สามารถนำไปแปรรูปเป็นอาหารได้หลายชนิด เช่น ย่าง ทอดกรอบ แกงเผ็ดต่าง ๆ ผัดกับใบกะเพรา หนังกบทอดกรอบ น่องกบอบเห็ดแดง คัมยำโฮกฮือ กบอัดกระป๋อง และอื่น ๆ สำหรับหนังกบนอกจากใช้

รับประทานแล้ว หนังกบที่ทำการฟอกแล้วสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นกระเป๋าถือสำหรับสตรี รองเท้า พวงกุญแจ ของชำร่วย เครื่องดนตรี และของขวัญต่าง ๆ มากมาย

ความรู้ในการเลี้ยงกบควรมีขั้นตอนเพิ่มผลผลิต ดังนี้

3.1 การเลือกสถานที่เลี้ยงกบ

ในการเลือกหาสถานที่เพื่อที่จะใช้เป็นที่ตั้งของฟาร์มหรือบ่อเพาะเลี้ยงกบ เพื่อการค้าอย่างจริงจังแล้ว แม้ว่าจะไม่สามารถเลือกหาทำเลที่ถูกต้องตามหลักการที่วางไว้ได้ทุกประการก็ตาม แต่เพื่อให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่สำคัญประกอบตามกำลังความสามารถของผู้เลี้ยงด้วย

การเลือกสถานที่ที่จะสร้าง บ่อเลี้ยงกบ มีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ควรเป็นที่ที่อยู่ใกล้บ้าน สะดวกต่อการดูแลรักษา และป้องกันศัตรู
2. เป็นที่สูง ที่ดอน เพื่อป้องกันน้ำท่วม
3. พื้นที่ดินราบเสมอ สะดวกต่อการสร้างคอกและแอ่งน้ำในคอก
4. ใกล้แหล่งน้ำ เพื่อสะดวกต่อการถ่ายเทน้ำ
5. ให้ห่างจากถนน เพื่อป้องกันเสียงรบกวน กบจะได้พักผ่อนเต็มที่และโตเร็ว
6. อยู่ใกล้แหล่งที่มีอาหารกบจำหน่าย หรือสามารถจัดหาอาหารมาใช้เลี้ยงได้
7. อยู่ในแหล่งที่มีสาธารณูปโภคครบถ้วน เช่น ทางคมนาคม ไฟฟ้า โทรศัพท์
8. อยู่ในย่านชุมชนที่มีผู้นิยมบริโภคกบสูง หรือตลาดรับซื้อที่มั่นคงสม่ำเสมอ
9. อยู่ในท้องถิ่นที่ประชาชนมีอาชีพค้าขายไม่ตรีดี เพื่อปลอดภัยจากมิฉฉาชีพ

3.2 การออกแบบสร้างบ่อเลี้ยงกบ

บ่อและการออกแบบสร้างบ่อ บ่อเลี้ยงกบควรจะสร้างด้วยคอนกรีตหรือวัสดุที่แข็งแรงพอสมควร สามารถป้องกันไม่ให้หลบหนี และป้องกันศัตรูจากการเข้าไปทำลายกบได้ บ่อเลี้ยงกบที่ดีควรมีลักษณะต่อไปนี้ คือ

1. บ่อดิน ควรเป็นบ่อที่ใช้เลี้ยงกบมาตั้งแต่เดิมขนาดของบ่อที่นิยมใช้มี 3 x 8 ตารางเมตร และ 5 x 10 ตารางเมตร โดยสร้างผนังบ่อสูงประมาณ 1.20 – 1.50 เมตร ผนังบ่อ จะสร้างด้วยอิฐบล็อก สังกะสี กระจับปี่ หรือไม้ไผ่ผ่าซีกก็ได้

2. คอก การเลี้ยงกบในคอกเป็นการเลี้ยงกบอีกแบบหนึ่ง คอกที่นิยมใช้เป็นคอกขนาด 4 x 4 เมตร ขนาด 6 x 6 เมตร หรือขนาด 8 x 8 เมตร วิธีการสร้างคอกขั้นต้องทำการปรับพื้นดินให้ราบเรียบเสมอกัน ทำการวัดพื้นที่แล้วปักเสา 4 มุม จากนั้นผูกคร่าวบนและล่างยึดเสาไว้ นำอวนสี่เหลี่ยมมาขึงรอบนอก ส่วนทางด้านล่างให้ฝังอวนลงใต้ดินลึก 20 เซนติเมตร แล้วเหยียบดินให้แน่น หลังจากนั้นจึงนำไม้มาวางพาดด้านบนและผูกให้ติดกับคร่าวห่างช่วงละ 1 เมตร นำทางมะพร้าวแห้ง

มาพาดให้เต็ม เพื่อไม่ให้กบเห็นทิวทัศน์ภายนอก แต่อย่าแน่นเกินไป ทำการขุดแอ่งน้ำขนาด 2 x 3 เมตร ลึกประมาณ 20 เซนติเมตร ไว้ตรงกลางคอก

3. กระชัง กระชังเลี้ยงกบมีลักษณะเช่นเดียวกับกระชังเลี้ยงปลา คือมีความกว้างประมาณ 1.50 เมตร และยาว 4 เมตร กระชังดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากการเพาะพันธุ์กบ คือ เมื่อเพาะกบที่เหลือกก็เลี้ยงต่อไปในกระชัง

4. บ่อซีเมนต์ การเลี้ยงกบในบ่อปูนซีเมนต์ เป็นการเลี้ยงที่มีผู้นิยมกันมากในปัจจุบัน เพราะดูแลรักษาง่าย กบมีความเป็นอยู่ดีและเจริญเติบโตดี อีกทั้งเป็นการสะดวกสบายต่อผู้เลี้ยง ในด้านการรักษาดูแล บ่อกบดังกล่าวนี้ส่วนมากจะมีขนาด 12 ตารางเมตร หรือขนาดกว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร และสูงประมาณ 1.20-1.50 เมตร โดยก่อผนังด้วยอิฐบล็อกและฉาบด้วยปูนซีเมนต์ สูงขึ้นมาจากพื้นบ่อ 50 เซนติเมตรเพื่อป้องกันน้ำรั่วซึม

3.3 การคัดเลือกพันธุ์กบ

ในการเพาะพันธุ์กบให้ประสบความสำเร็จนั้น ควรได้มีการเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ขึ้นมาเอง หลังจากเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์จนได้ขนาดเหมาะสมและใกล้ฤดูผสมพันธุ์แล้ว จึงนำกบตัวผู้และตัวเมียมาปล่อยลงเลี้ยงรวมกันในบ่อผสมพันธุ์ ให้สังเกตการจับคู่กันของกบและทำการคัดเลือกกบเพื่อนำไปใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ต่อไป และขนาดของกบที่เหมาะสมใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์จะแตกต่างกันไปตามชนิดและพันธุ์ โดยทั่วไปกบที่สามารถนำไปใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ได้นั้นควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 1 ปี กบนาเพศเมียควรมีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 300-400 กรัม กบพันธุ์ผสม เพศเมียควรมีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 500-600 กรัม ส่วนเพศผู้จะมีน้ำหนักน้อยกว่าเพราะมีขนาดเล็กกว่าเพศเมีย กบที่คัดเลือกได้นั้นพร้อมที่จะปล่อยลงสู่บ่อผสมพันธุ์เพื่อให้กบทำการผสมพันธุ์กัน นอกจากนี้จะพิจารณาจากอายุและน้ำหนักแล้ว การคัดพ่อแม่พันธุ์ที่ดีนั้นควรได้คำนึงถึงคุณสมบัติส่วนตัวของกบแต่ละตัวด้วย คือ สุขภาพต้องแข็งแรงสมบูรณ์ โดยเฉพาะระบบสืบพันธุ์ของกบ เป็นกบที่มีอัตราการเจริญเติบโตสม่ำเสมอ เป็นกบที่เลี้ยงบำรุงอย่างไว้เป็นอย่างดี ด้วยอาหารที่ดี ไม่ควรได้รับการกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง ไม่เป็นกบที่มีบาดแผลตามลำตัว ไม่มีโรคและพยาธิเบียดเบียน เป็นกบที่มีรูปร่างสมส่วนตามสายพันธุ์ เป็นกบที่มีอายุถึงขั้นสมบูรณ์เพศ สำหรับแม่พันธุ์ที่พร้อมจะผสมพันธุ์ ลักษณะท้องจะอูมคิ้วหนังตึงและใส จะสังเกตเห็นเม็ดไข่สีดำได้กลาง ๆ เห็นเส้นเลือดใต้ผิวหนังได้อย่างชัดเจน ด้านข้างของลำตัวมีลักษณะเป็นเม็ดหยาบจับดูจะรู้สึกสากมือ ส่วนกบพ่อพันธุ์ที่พร้อมจะผสมพันธุ์นั้นที่บริเวณขาหน้าจะมีปุ่มหยาบ ๆ ที่จะช่วยในการยึดจับแม่พันธุ์ ในการคัดเลือกพ่อแม่พันธุ์เพื่อไปปล่อยในบ่อผสมพันธุ์นั้นต้องเป็นกบที่จับคู่กันแล้ว และอย่าจับให้ผิดคู่ไป เพราะกบที่จับคู่กันแล้วหากถูกแยกคู่ออกเป็นคนละตัวแล้วนำไปเลี้ยงในบ่อผสมพันธุ์ ถ้าไม่ใช่คู่ของมันแล้วมันจะไม่ผสมพันธุ์กัน

3.4 พันธุ์กบที่ควรนำมาเลี้ยง

กบที่พบในประเทศไทยมีอยู่ 34 ชนิด และในต่างประเทศอีกหลายชนิด ซึ่งรวมแล้วไม่น้อยกว่า 100 ชนิด บางชนิดมีขนาดใหญ่มาก บางชนิดมีขนาดปานกลางและบางชนิดมีขนาดเล็กแตกต่างกันไปตามสายพันธุ์ แต่กบที่สามารถเลี้ยงได้ในเมืองไทยและมีคุณสมบัติเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศในบ้านเราได้แก่ กบพันธุ์พื้นเมืองและกบที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ

กบพันธุ์พื้นเมือง มีดังนี้

1. กบนา (*Rana tigerina daudin*) เป็นกบที่พบอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย และนิยมเลี้ยงมากที่สุดจัดเป็นกบขนาดกลาง เมื่อโตเต็มที่จะมีความยาวประมาณ นิ้ว มีน้ำหนักตัวประมาณ 200–250 กรัม กบนาจะมีผิวหนัง ลำตัวสีน้ำตาลปนดำ

2. กบจาน (*Rana rugulosa wingman*) เป็นกบขนาดใหญ่ เมื่อโตเต็มที่จะมีความยาวประมาณ 5 นิ้ว มีน้ำหนักประมาณ 250 กรัม กบจานจะมีรูปร่างคล้าย ๆ กับกบนาแต่มีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือ กบจานจะมีผิวหนังลำตัวสีน้ำตาลปนเขียว มีลายพาดสีจาง ๆ ตรงบริเวณริมฝีปากที่ได้คาง

3. กบขุด (*Rana blithe*) กบยักษ์หรือกบคง เป็นกบขนาดใหญ่มาก เมื่อโตเต็มที่จะมีความยาวประมาณ 11 นิ้ว มีน้ำหนักตัวประมาณ 1,400 กรัม กบขุดมีลักษณะคล้ายปลาตกมากกว่ากบ รูปร่างโดยทั่วไป ส่วนหัวสั้น หน้าผากสั้น มีปากค่อนข้างแหลม ลำตัวยาวโปร่ง หนังเรียบหนา ผิวหนังมีสีน้ำตาลอ่อน ครึ่งหลังของหนังตามีปุ่มเห็นได้ชัด ที่ปากตรงส่วนขากรรไกรบนมีจุดสีดำ และส่วนขากรรไกรล่าง คอหอย หน้าอก และส่วนหน้าจะมีสีน้ำตาลอ่อนปนสีครีม

4. กบบัว เป็นกบขนาดเล็ก มีสีน้ำตาลอ่อน ขนาดโตเต็มที่ยาวประมาณ 2 นิ้ว มีน้ำหนักประมาณ 30 ตัวต่อกิโลกรัม

5. กบภูเขาหรือเขียดแถว (*Asiatic giant frog*) เป็นกบคนละชนิดกับกบขุด จัดเป็นกบขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่พบในประเทศไทย เมื่อโตเต็มที่มีน้ำหนักประมาณ 3,000 กรัม รูปร่างลักษณะโดยทั่วไปก็คล้ายปลาตกเช่นเดียวกับกบขุด กบภูเขาหรือเขียดแถวนี้จะมีส่วนหัวที่ค่อนข้างแหลมระหว่าง ตากับจมูกมีเส้นลายดำ ปากมีขนาดกว้าง ตัวผู้จะมีขนาดยาวกว่าตัวเมียเห็นได้ชัด

กบที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ ได้แก่ กบบลูฟร็อก (*Rana catesbeiana show*) แม้จะเป็นกบที่สามารถเลี้ยงได้ตลอดทั้งปีและมีขนาดใหญ่แต่ทว่าจะใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงค่อนข้างนานกว่ากบนา คือ เมื่อเป็นไข่กว่าจะฟักเป็นลูกอี้อุดต้องใช้เวลาถึง 3-5 วัน จากลูกอี้อุดเป็นลูกกบ ก็ยังต้องใช้เวลาจนถึง 3 เดือนทีเดียว และกว่าจะเลี้ยงจนมีขนาดจำหน่ายได้ต้องใช้เวลาเลี้ยงอีกประมาณ 4-5 เดือน ซึ่งก็นับว่าใช้เวลาเลี้ยงค่อนข้างนานพอสมควรและการเปรียบเทียบกันถึงความน่ารับประทานแล้ว กบนาจะมีเนื้อสีแดง ละเอียด กล้ามเนื้อค่อนข้างแข็ง ถ้าจะเปรียบไปแล้วเนื้อของ

กบนาที่เหมือนกับเนื้อของไก่บ้านพื้นเมือง ส่วนกบบลูฟร็อกก็เหมือนกับไก่กระทงที่มีเนื้อสีขาวซีดและไม่แน่นคูนไม่น่ารับประทาน กบบลูฟร็อกจะมีขนาดใหญ่กว่าแต่น้ำหนักส่วนใหญ่จะมีอยู่ที่ส่วนท้องหรือระบบทางเดินอาหาร เนื้อที่มีไม่ถึง 30 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว อีกทั้งยังมีกระดูกที่ใหญ่อีกด้วยสำหรับทางด้านการตลาดแล้ว กบบลูฟร็อกจะเลี้ยงเพื่อถลกหนังส่งเข้าร้านอาหารหรือภัตตาคารเป็นส่วนใหญ่ ตลาดในประเทศขณะนี้ยังไม่เป็นที่นิยมบริโภคมากนัก ส่วนความนิยมบริโภคกบนา นั้น จะมียุ่ทั่วไปในปริมาณที่สูงกว่ามาก กบนา ยังติดตลาดอยู่ในทุกวันนี้ อีกทั้งยังสามารถส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้อีกด้วย

3.5 ประโยชน์ของการเลี้ยงกบ

ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ

ประโยชน์ทางตรง มีดังนี้

1. เป็นอุปกรณ์การศึกษาทางแพทย์ การวิจัยทางชีววิทยา และการทดลองวิทยาศาสตร์
2. ให้ความเพลิดเพลินและความรู้
3. ทุนคุณค่าอาหารและเป็นการเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัวและประเทศชาติ
4. ใช้เนื้อประกอบอาหารที่มีรสชาติเยี่ยมยอด เช่น กบย่างรมควัน เนื้อกบทอดกระเทียม

พริกไทย น่องกบเหล้าแดง กบผัดกระเพรา ฯลฯ

5. ใช้หนังทำกระเป๋า รองเท้า เครื่องดนตรี ฯลฯ

ประโยชน์ทางอ้อม มีดังนี้

1. ช่วยทำลายแมลง ศัตรูพืช ยุง บั๊ก ฯลฯ
2. กระดูกใช้ทำปุ๋ย
3. ไข่และเครื่องในกบนำไปเป็นอาหารเลี้ยงปลาได้

3.6 ศัตรูของกบ

สำหรับศัตรูของกบที่มักจะมารบกวนกบอยู่เสมอ ได้แก่ แมว หนู นกกระยาง นกกินปลานกเค้าแมว นกฮูก และนกอื่น ๆ เพราะสัตว์เหล่านี้สามารถเข้ามาจับกินกบภายในบ่อเลี้ยงได้ง่าย ซึ่งขณะจับกินเป็นอาหาร กบตัวที่ถูกจับกินจะร้องด้วยความตกใจและกลัว ทำให้กบตัวอื่น ๆ ตกใจและหวาดกลัว หลบซ่อนตัวไม่กล้าขึ้นมากินอาหาร ส่งผลให้กบมีการเจริญเติบโตช้าลง บางตัวถึงกับซูบผอมและตายไปในที่สุด

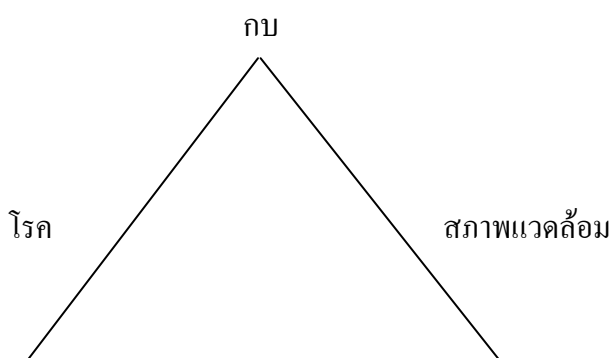
3.7 การจัดการระหว่างการเลี้ยง

กบ ถึงแม้ว่าจะได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีวิธีการเลี้ยงที่ไม่ยุ่งยากอะไรหนักหนา ก็ตาม แต่ในการเลี้ยงก็ยังคงพบว่ากบมีอัตราการตายระหว่างการเลี้ยงสูงมาก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ส่วนมากมักเกิดจากการจัดการไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งในแต่ละวัน

อาหารที่ให้กบจะมีเหลือตกค้างในภาชนะที่ใส่เป็นประจำ อาหารตกค้างเหล่านี้กบจะไม่กินอีก แม้จะเก็บไว้ผสมกับอาหารใหม่ให้กินก็ตาม กบก็ไม่กินอาหารแต่อย่างใด นอกจากนี้ก็ยังมีเศษอาหารที่ตกลงลงในน้ำอีกด้วย เนื่องจากกบมีนิสัยการกินอาหารที่ผัดแผกไปจากสัตว์อื่น ๆ ทั่วไป คือเมื่อกบจับกินอาหารได้แล้ว มักจะกระโดดลงไปขยอกอาหารเข้าสู่กระเพาะภายในน้ำ ซึ่งขณะที่กบกระโดดลงสู่น้ำนั้นลำตัวหรือขาของกบจะไปถูอาหารภายในภาชนะเข้า อาหารอาจหล่นออกจากภาชนะร่วงลงน้ำ หรืออาจมีชิ้นส่วนของอาหารที่กบจับไม่กระชับหลุดร่วงลงสู่น้ำได้

3.8 โรคของกบการป้องกันการรักษา

ปัญหาโรคกบที่เกิดขึ้นนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากความผิดพลาดทางด้านการเลี้ยงและการจัดการ ทำให้ในบ่อมีของเสียหมักหมมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ที่มีการเลี้ยงแบบหนาแน่นมีการให้อาหารที่มากจนเกินไป ประกอบกับการขาดความเอาใจใส่ และไม่เข้าใจในเรื่องความสะอาดในบ่อเลี้ยง รวมถึงคุณภาพน้ำที่ใช้เลี้ยงกบ ซึ่งตัวแปรของการเกิดโรคในกบมีดังนี้

ภาพประกอบ 5 แผนผังการเกิดโรคในกบ

1. กบ
 - 1.1 พันธุ์กบ
 - 1.2 ความสมบูรณ์แข็งแรง
 - 1.3 ความปลอดเชื้อ
2. โรค
 - 2.1 น้ำ
 - 2.2 อาหาร
 - 2.3 กบจากแหล่งอื่น
 - 2.4 พาหะนำโรค เช่น จากคน วัสดุอุปกรณ์

3. สภาพแวดล้อม
 - 3.1 คุณภาพน้ำ
 - 3.2 อุณหภูมิ
 - 3.3 การจัดการ ต้องนุ่มนวล ไม่ทำให้กบบอบซ้ำ
 - 3.4 หลีกเลี่ยงสภาวะที่ทำให้กบเครียด
4. โรคที่สำคัญของกบ ได้แก่
 - 4.1 โรคติดเชื้อแบคทีเรีย
 - 4.2 โรคติดเชื้อแบคทีเรียในระยะลูกอ๊อด
 - 4.3 โรคติดเชื้อแบคทีเรียในระยะเต็มวัย
5. โรคที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ได้แก่
 - 5.1 โรคไขขาแดง

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย ชื่อแอโรโมแนส ไฮโดรฟิลลา ทำให้เลือดเป็นพิษ เชื้อส่วนใหญ่ติดต่อกันทางน้ำ อุปกรณ์ กบจากแหล่งอื่นและจากผู้เลี้ยง

อาการ เบื่ออาหาร ซึม เคลื่อนไหวช้ามาก เสียการทรงตัว ผิวหนังผิดปกติ เลือดออกตามตัว และมีแผลเกิดขึ้นตามหัว ตา และที่ขาของกบที่ป่วยด้วยโรคนี้อาจมีสีแดง โรคไขขาแดงระยะสุดท้าย เกิดผื่นแดงที่โคนขา และมีอาหารทางประสาท เช่น หมุนควงสว่าง และชักกระตุก

การป้องกัน

1. น้ำ ที่จะนำมาใช้ ถ้ามากแหล่งน้ำที่ไม่น่าไว้วางใจ จะต้องปฏิบัติ ดังนี้
 - 1.1 ต้องพักน้ำก่อนที่จะนำมาใช้
 - 1.2 บำบัดฆ่าเชื้อในน้ำ
 - 1.3 ปรับสภาพน้ำให้เหมาะสมด้วยปูนโดโลไมท์
2. อาหาร เม็ดสำเร็จรูปมีข้อดี คือ
 - 2.1 ปลอดภัยจากเชื้อโรคและพยาธิ
 - 2.2 ทำให้น้ำเสียลดลง
3. กบจากแหล่งอื่น
 - 3.1 กบจากแหล่งอื่นสามารถนำโรคได้ จึงไม่ควรนำกบจากแหล่งอื่นมาเลี้ยงในฟาร์ม หรือนำมาเป็นพ่อพันธุ์ แต่ถ้าจำเป็น ควรปฏิบัติดังนี้
 - 3.2 ก่อนที่จะนำมาเลี้ยงในฟาร์ม ต้องมีการกักกันโรคก่อน
 - 3.3 ฆ่าเชื้อและพยาธิที่ติดมากับกบ

3.9 การเปลี่ยนถ่ายน้ำ

การเปลี่ยนถ่ายน้ำมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะโดยธรรมชาติของกบนั้นจะชอบอยู่ในน้ำนิ่ง และใสสะอาด การเปลี่ยนถ่ายน้ำบ่อยๆหรือทุกวัน จะเป็นการขจัดของเสียจัดของเสียภายในบ่อ ได้ดีที่สุด ซึ่งก่อนการเปลี่ยนถ่ายน้ำควรงดอาหาร 1 มื้อก่อนเสมอ และไม่ควรถ่ายน้ำในขณะที่กบ กำลังกินอาหารหรือกินเสร็จใหม่ ๆ เพราะจะทำให้กบตกใจ จุก เกร็ง อาหารไม่ย่อยและอาจชักตายได้

น้ำที่ใช้เลี้ยงกบมีค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ที่เหมาะสมคือประมาณ 7.5-8.5 ค่าอัลคาไลน์ประมาณ 100-150 สำหรับการถ่ายน้ำทุกวันผู้เลี้ยงจะต้องมั่นใจว่า น้ำที่จะเติมเข้ามาในบ่อเลี้ยงกบต้องสะอาด ปลอดภัยและพยาธิ ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงเรื่องกบป่วย เพิ่มอัตราการเจริญเติบโต รักษาสภาพแวดล้อม ตัดวงจรเชื้อโรคและพยาธิ ลดความเครียด ฯลฯ

3.10 การให้อาหาร

การเลี้ยงลูกกบไปจนกระทั่งโตเป็นกบขุนเพื่อการค้า นิยมเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูปทั้งนี้ เพราะลูกกบที่ผ่านการอนุบาลจะถูกฝึกหัดให้มีความเคยชินกับการกินอาหารสำเร็จรูปดีแล้ว กบจึงกินอาหารได้เต็มที่ สำหรับกบขุนจะให้อาหารวันละ 2 มื้อ คือมือเช้าและมือเย็น หรืออาจจะให้เวลาเดียว คือ มือเย็นสำหรับพ่อแม่พันธุ์ ในช่วงเวลาพลบค่ำก็ได้ เพื่อให้กบที่ยังมีความหิวกระหายอยู่ได้ขึ้นจากน้ำหรือที่หลบซ่อนมากินอาหารในช่วงเวลากลางคืน ซึ่งจะทำการกินอาหารได้เต็มที่มากยิ่งขึ้น ส่วนการให้อาหารลูกอ๊อดหรือลูกกบเล็ก ควรให้ 3-5 มื้อต่อวัน คือ ให้ปริมาณน้อยแต่บ่อยครั้ง เพื่อไม่ให้อาหารเหลือตกค้าง อันจะเป็นสาเหตุทำให้น้ำในบ่อเน่าเสียเร็ว

ในสภาพปกติ กบจะกินอาหารวันละประมาณ 4-5 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว ดังนั้น ปริมาณการให้อาหารกบแต่ละวัน จึงควรประมาณน้ำหนักตัวของกบที่เลี้ยงทั้งหมดมาคำนวณเพื่อหาปริมาณอาหารที่จะใช้เลี้ยง หรือสังเกตจากปริมาณอาหารที่ให้กินแต่ละครั้งก็ได้ โดยถ้าอาหารที่ใช้เลี้ยงนั้น กบสามารถกินได้หมดภายในช่วงเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ก็แสดงว่าพอดี ถ้าอาหารหมดก่อน 2 ชั่วโมง แสดงว่าให้น้อยเกินไป หรือถ้าผ่าน 2 ชั่วโมงไปแล้ว กบยังกินอาหารไม่หมดก็แสดงว่า ให้มากเกินไป ดังนั้น ควรปรับลดหรือเพิ่มปริมาณอาหารให้มีความพอเหมาะพอดีกับความ ต้องการของกบ

3.11 การคัดขนาดกบ

การเลี้ยงกบมีความจำเป็นมากที่จะต้องมีการคัดขนาดกบ สำหรับลูกกบที่ได้จากการเพาะเลี้ยง เมื่อมีอายุ 30 - 40 วัน ช่วงนี้จะมีการคัดขนาดครั้งแรกโดยคัดเอาตัวใหญ่ไปเลี้ยงในบ่อเดียวกัน ต่อมาจะมีการคัดขนาดทุก ๆ 10 วัน และจะคัดขนาดครั้งสุดท้ายเมื่อกบมีอายุ 60 วัน ทั้งนี้เนื่องจากกบเป็นสัตว์ที่กินแมลงเป็นอาหาร คือ กินสิ่งที่มีชีวิตและเคลื่อนไหว หากไม่มีการคัดขนาดหรือปล่อยตัวใหญ่เลี้ยงรวมกับตัวเล็กกบจะกัดกันเอง (ตัวใหญ่กินตัวเล็ก) ทำให้กบเสียหายเป็นจำนวนมาก

การไม่คัดขนาดกบ ทำให้ลูกกบมีอัตราการรอดตายต่ำ เมื่อทำการขายจะไปเพิ่มในส่วน
 ของต้นทุนการผลิตให้สูงขึ้น สำหรับลูกอ๊อดไม่ต้องคัดขนาด เพียงแต่ให้อาหารกระจายให้ทั่วบ่อ
 อย่างเพียงพอ จะไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องกบหรือลูกอ๊อดเจริญเติบโตไม่เท่ากัน การคัดขนาดสม่ำเสมอ
 ทำให้ลูกกบมีอัตราการรอดสูง การเจริญเติบโตเร็วและย่นระยะเวลาการเลี้ยงอีกด้วย สำหรับอัตรา
 การปล่อย บ่อขนาดมาตรฐาน 3X4 เมตร ถ้าเลี้ยงในฤดูกลางหรือช่วงฤดูฝนที่กบผสมพันธุ์อยู่แล้ว
 ซึ่งจะมีกบออกมาสู่ท้องตลาดมากจะปล่อยกบในจำนวนที่หนาแน่น เพื่อที่จะเลี้ยงเน้นปริมาณมาก
 เพราะกบมีราคาตกต่ำ แต่ต้องใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงนานประมาณ 3 เดือนครึ่ง เพราะกบจะโตช้า
 แต่ถ้าเลี้ยงนอกฤดูหรือช่วงไหนที่กบราคาแพงควรเลี้ยงแบบเน้นคุณภาพ คือ ปล่อยประมาณ 100 ตัว
 ต่อ 1 ตารางเมตร เพื่อไม่ให้กบแออัดเกินไป กบจะโตเร็ว ใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 2 เดือนครึ่งถึง
 3 เดือนก็สามารถขายได้

3.12 การตลาดและการจัดจำหน่าย

ปริมาณกบที่จำหน่ายในประเทศ ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 ของทั้งหมด เป็นกบจาก
 แหล่งธรรมชาติทั้งของไทยเอง และการนำเข้ามาประเทศเพื่อนบ้านตามจุดผ่อนปรนชายแดน
 ประเทศเขมรและลาว ปริมาณการนำเข้าคิดเป็นร้อยละ 50 ของกบจากธรรมชาติในท้องตลาด
 การตลาด กบภายในประเทศส่วนใหญ่กระจายในบริเวณภาคกลาง ได้แก่ อุทัยธานี นครนายก
 สิงห์บุรี อ่างทอง ปทุมธานี สระบุรี สมุทรปราการ และฉะเชิงเทรา ภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี
 ระยอง และจันทบุรี ส่วนภาคใต้ ได้แก่ ชุมพร กระบี่ พังงา ยะลา นราธิวาส นครศรีธรรมราช สุ
 ราษฎร์ธานี ปัตตานี สงขลา และพัทลุง เป็นต้น

การปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกระบวนการเลี้ยงกบ

เดือนที่ 1 เลี้ยงลูกอ๊อด

หลังจากไข่ฟักออกเป็นตัวลูกอ๊อดจะมีลักษณะคล้ายลูกปลา ให้รีบช้อนลูกอ๊อดมาปล่อย
 ลงเลี้ยงในบ่ออนุบาลลูกอ๊อดก่อนที่ไข่แดงจะยุบหมด แล้วจึงอนุบาลลูกอ๊อดตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. บ่ออนุบาลลูกอ๊อด บ่อที่ใช้อนุบาลลูกอ๊อดควรเป็นบ่อซีเมนต์ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหา
 เรื่องน้ำเสียและป้องกันศัตรูได้มาก ขนาดของบ่ออาจมีเนื้อที่ตั้งแต่ 4.5 ตารางเมตร เช่น บ่อขนาด
 1.5 x 3 x 0.5 เมตร สามารถจุลูกอ๊อดขนาด 1 นิ้วได้ 20,000 ตัว และบ่อขนาด 4.5 x 5 x 0.5 เมตร
 สามารถปล่อยลูกอ๊อดลงเลี้ยงจนโตเต็มที่ไ้ตั้งแต่ 8,000 – 15,000 ตัว ซึ่งความแตกต่างของจำนวน
 ลูกอ๊อด ที่ปล่อยลงนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของกบที่เลี้ยง ถ้าเป็นกบชนิดที่ลูกอ๊อดมีขนาดเล็ก เช่น กบ
 นนา ก็สามารถปล่อยได้ในปริมาณมาก ถ้าเป็นกบชนิดที่ลูกอ๊อดมีขนาดใหญ่ เช่น กบบลู
 ฟร็อก จะปล่อยได้น้อยลง ถ้าบ่ออนุบาลลูกอ๊อดดังกล่าวเป็นบ่อดินอาจมีขนาดได้ตั้งแต่ 20 – 200
 ตารางเมตร ลึก 50 – 80 เซนติเมตร บ่ออนุบาลลูกอ๊อดควรเก็บน้ำไว้ลึกอย่างน้อย 30 เซนติเมตร

ควรจะมีหลังคาโปร่งให้แสงส่องถึง ใส่พันธุ์ไม้ไม่ให้ลอยกระจายพอประมาณเพื่อเป็นที่พักพิงบังแดด และความร้อนจากดวงอาทิตย์แก่ลูกอ๊อดตรงกลางบ่อควรทำที่วางอาหารไว้ด้วย

2. อาหารและการให้อาหาร เมื่อไข่กบฟักออกเป็นตัวอ่อนแล้ว ช่วงระยะ 2 - 3 วันแรก ยังไม่ต้องให้อาหารเพราะลูกอ๊อดยังใช้ไข่แดงที่ติดมากับตัวเอง หลังจากนั้นจึงเริ่มให้อาหาร เช่น รำละเอียด ปลาบด ไข่แดงต้ม ไข่ตุ๋น ลูกไร ตลอดจนใบผักกาด ผักบุ้งที่นำมาล้างให้อ่อนตัว หรืออาจให้อาหารปลาชนิดเม็ดลอยน้ำ บางรายอาจใช้ปลาสาวย่างทั้งตัวผูกหัวท้ายวางให้ปลาเรี่ยน้ำ การให้อาหารควรให้ครั้งละน้อย ๆ แต่บ่อยครั้ง เพื่อให้อาหารได้วางไว้ตลอดเวลาเพราะลูกอ๊อดสามารถกินอาหารได้ตลอดทั้งวัน และควรสังเกตการกินอาหารของลูกอ๊อดด้วยว่ากินมากหรือน้อย เพราะถ้าอาหารเหลือมากจะหมักหมมอยู่ภายในบ่อเป็นต้นเหตุให้น้ำเสีย มีผลทำให้ลูกอ๊อดเกิดโรคได้ง่าย และถ้าหากให้อาหารลูกอ๊อดน้อยหรือไม่เพียงพอ ทำให้ลูกอ๊อดมีขนาดแตกต่างกันมากอาจเกิดปัญหาของการกินกันเอง ทำให้อัตราการรอดตายต่ำ ถ้าเลี้ยงลูกอ๊อดในบ่อดินควรใส่ปุ๋ยเพื่อให้เกิดแพลงก์ตอนพืชและตะไคร่น้ำขึ้นในบ่อ จะช่วยให้ลูกอ๊อดมีอาหารธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นและเติบโตเร็ว เมื่อลูกอ๊อดเจริญเติบโตจนหางใกล้หดภายในบ่อควรมีน้ำสะอาดขึ้นและค่อย ๆ เลื่อนที่วางอาหารให้สูงจากพื้นก้นบ่อขึ้นมาบนผิวน้ำมากขึ้นตามลำดับ จนเรียกผิวน้ำ สำหรับชนิดของอาหารก็มีผลต่อการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงรูปร่างจากลูกอ๊อดเป็นลูกกบ โดยอาหารที่มีโปรตีน 32.72 เปอร์เซ็นต์ ไขมัน 25.13 เปอร์เซ็นต์ และคาร์โบไฮเดรต 21 เปอร์เซ็นต์ จะทำให้ลูกอ๊อดมีการเจริญเติบโตเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างเร็ว ส่วนอาหารที่ผลิตจากใบพืชส่งผลให้ลูกอ๊อดมีการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงรูปร่างช้ากว่า และยังทำให้ลูกกบมีรูปร่างไม่สมประกอบด้วย

3. น้ำและการถ่ายเทน้ำ ระดับน้ำในบ่ออนุบาลลูกอ๊อด ในระยะที่ลูกอ๊อดออกเป็นตัวใหม่ ๆ ควรมีระดับลึกไม่เกิน 30 เซนติเมตร บางแห่งมีระดับน้ำเพียง 2 ½ - 5 เซนติเมตรเท่านั้น ในระยะแรกนี้ใช้วิธีการเพิ่มน้ำในบ่อวันละ 5 - 7 เซนติเมตร ยังไม่ต้องถ่ายน้ำในบ่อ จนกระทั่งระดับน้ำในบ่อสูงขึ้นจนถึงระดับ 30 เซนติเมตร จึงทำการถ่ายเทน้ำทุกวัน วันละ 50 - 70 เปอร์เซ็นต์ ของปริมาณน้ำในบ่อทั้งหมด การถ่ายเทน้ำในบ่อบ่อยครั้งจะช่วยให้ลูกอ๊อดแข็งแรง กระฉับกระเฉง กินอาหารได้มากขึ้นและเจริญเติบโตเร็ว ในระยะนี้ให้อากาศกับน้ำในบ่อด้วยเพื่อให้มีสภาพสะอาด ทำให้ลูกอ๊อดกินอาหารได้มากและเจริญเติบโตเร็ว หลังจากลูกอ๊อดเจริญเติบโตเต็มที่หรือมีขาหลังงอกแล้ว ระดับน้ำในบ่อให้เพิ่มขึ้นถึง 50 เซนติเมตร แต่ถ้าบ่ออนุบาลลูกอ๊อดเป็นบ่อดินหลังจากอนุบาลได้ประมาณ 2 - 3 สัปดาห์ควรเพิ่มน้ำในบ่อ และหลังจากนั้นควรถ่ายเทน้ำเก่าออกทิ้งแล้วเติมน้ำใหม่ทุก ๆ 5 - 7 วัน

เดือนที่ 2 เลี้ยงลูกกบ

1. หลังจากอนุบาลลูกอ๊อดจนมีอายุประมาณ 1 เดือน ก็จะเจริญเติบโตเป็นลูกกบซึ่งเป็นกบที่เต็มวัยแล้ว กล่าวคือ มีขาครบสมบูรณ์ทั้ง 4 ขา หางหดหมดแล้ว และปากสามารถกินอาหารได้ เช่นเดียวกับกบโต เมื่อถึงระยะนี้จะต้องย้ายลูกกบไปเลี้ยงในบ่ออนุบาลลูกกบต่อไป

2. บ่ออนุบาลลูกกบ บ่อที่ใช้อนุบาลลูกกบควรเป็นบ่อคอนกรีต มีขนาดตั้งแต่ 4.5 - 9 ตารางเมตร และมีความสูงประมาณ 80 เซนติเมตร เช่น บ่อขนาด 3 x 3 x 0.8 เมตร ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ลูกกบรวมกลุ่มอยู่ใกล้อาหารมากขึ้น จะดูแลรักษาและป้องกันศัตรูได้ง่าย มีที่ระบายน้ำออกที่จุดต่ำสุดของบ่อด้วยเพื่อระบายน้ำ อัตราการปล่อยลูกกบอยู่ในระหว่าง 150 - 200 ตัวต่อตารางเมตร

3. อาหารและการให้อาหาร อาหารที่ใช้เลี้ยงลูกกบนั้นควรเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารสมบูรณ์ กบจะกินได้ดีและโตเร็ว สีกบจะสีขนาดไม่แตกต่างกันมากง่ายต่อการคัดขนาด ถ้าลูกกบที่เคยกินอาหารเม็ดมาตั้งแต่แรกก็สามารถให้อาหารเม็ดแก่ลูกกบได้ต่อไป แต่ถ้าหากเป็นลูกกบที่ไม่เคยได้รับการฝึกให้กินอาหารเม็ดมาก่อนก็ต้องมีการฝึกการกินอาหารในขั้นต่อไป เพราะโดยธรรมชาติของลูกกบจะกินอาหารที่มีชีวิต เช่น แมลง ใส้เดือน ปลวก หนอน ลูกปลา ลูกกุ้ง แต่ในความเป็นจริงแล้วการเลี้ยงกบนั้นไม่สามารถที่จะหาสิ่งมีชีวิตดังกล่าวได้โดยตลอด เพราะอาหารหลักคือเนื้อปลาดังนั้นผู้เลี้ยงจึงต้องใช้วิธีการฝึกให้ลูกกบกินปลา โดยการเพาะหนอนขึ้นมาแล้วนำหนอนไปใส่ในกองปลาที่ขุ่นในถาดอาหารหนอนจะซ่อนไขอยู่ในกองปลาที่ขุ่นลูกกบจะเข้ามากินหนอนแต่ก็ติดปลาเข้าไปด้วย พอวันที่สองใส่หนอนลงบนกองปลาที่ขุ่นน้อยกว่าวันแรก ส่วนวันที่ 3 และวันที่ 4 ก็ทำเช่นเดียวกัน คือลดจำนวนหนอนลงเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันก็เพิ่มปริมาณปลาที่ขุ่นให้มากขึ้น ๆ จนวันที่ 5 บนถาดอาหารจะมีเฉพาะกองปลาที่ขุ่นเพียงอย่างเดียว ลูกกบก็เข้ามากินปลาที่ขุ่นตามปกติและเมื่อลูกกบมีขนาดโตขึ้นอาหารปลาที่ขุ่นละเอียดให้เปลี่ยนเป็นชิ้นเล็ก ๆ และมีขนาดใหญ่ขึ้นตามขนาดของปากกบ หรือเมื่อกบโตเต็มที่อาจจะโยนปลาที่มีขนาดพอเหมาะกับปากหรือให้ทั้งตัวก็ได้ ส่วนในการฝึกลูกกบกินอาหารเม็ด ทำได้โดยวิธีที่คล้ายกันเพียงแต่เปลี่ยนจากปลาที่ขุ่นมาเป็นอาหารเม็ด การให้อาหารจะให้วันละ 2 มื้อ คือ ตอนเช้าและตอนเย็น

นอกจากนี้อาจใช้ปลายข้าวต้มสุกคลุกกับอาหารลูกไก่วางในที่แห้งให้ลูกกบกินก็ได้ รวมทั้งอาจใช้แสงไฟล่อแมลงในเวลากลางคืนตรงกลางบ่อให้แมลงบินมาให้ลูกกบกิน เพราะตามธรรมชาติลูกกบจะออกหากินในเวลากลางคืนมากกว่ากลางวัน แต่ในการเลี้ยงสามารถฝึกให้กินได้ทั้งกลางวันและกลางคืน

การถ่ายเทน้ำ การถ่ายเทน้ำในบ่ออนุบาลลูกกบจะบ่อยครั้งมากน้อยแต่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับชนิดของอาหารที่ใช้เลี้ยงลูกกบ ถ้าเลี้ยงด้วยอาหารที่มีชีวิตก็ไม่จำเป็นต้องถ่ายเทน้ำในบ่อบ่อยครั้ง เพียงแต่หมั่นตรวจสอบสภาพน้ำอยู่เสมอ ถ้าพบว่าน้ำเริ่มเสีย มีกลิ่นเหม็น จึงทำการถ่ายเทน้ำเก่าออกไป ใส่น้ำใหม่ที่สะอาดเข้ามาแทน แต่ถ้าอาหารที่ใช้เลี้ยงเป็นพวกเนื้อสัตว์ที่ตายแล้ว เช่น เนื้อ

ปลาบดหรือสับเป็นชิ้นให้กิน ซึ่งมักจะมีเศษเหลืออยู่บ้างบางส่วนตกลงไปในน้ำ ทำให้น้ำเน่าเสียเร็ว ดังนั้นจึงควรถ่ายเทน้ำทุกวันหรือทุก ๆ 2 วัน ซึ่งการรักษาคุณภาพของน้ำให้ดียิ่งขึ้นนั้นจะมีส่วนช่วยให้กบกินอาหารได้ดี มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง และเจริญเติบโตเร็วขึ้น

เดือนที่ 3 เลี้ยงกบขุน

1. การเลี้ยงกบขุน ควรใช้บ่อที่แตกต่างจากลูกอ๊อดและลูกกบ คือ บ่อเลี้ยงกบขุนควรเป็นบ่อซีเมนต์ปูด้วยกระเบื้องสีอ่อน และพื้นบ่อควรลาดเอียงเล็กน้อย เพื่อง่ายต่อการทำความสะอาด โดยบ่อมีขนาด กว้าง 3 เมตร ยาว 4 เมตร สูง 1.2 เมตร หลังคามุงด้วยแสลนสีเขียว ความโปร่งแสง 50 เปอร์เซ็นต์ อากาศถ่ายเทได้ดี แต่ไม่ควรใช้แสลนสีดำ เพราะจะดูดความร้อน การทำบ่อเลี้ยงกบขุนแบบนี้ดูเหมือนลงทุนสูง แต่สามารถใช้งานได้ตลอดระยะเวลาการเลี้ยง ทำความสะอาดง่าย ไม่ส่งกลิ่นเหม็น และทำให้กบที่เลี้ยงปรับสภาพดีสวตามความต้องการของตลาด ก่อนที่จะปล่อยกบลงเลี้ยงในบ่อ ควรทำความสะอาดบ่อเลี้ยงกบขุนให้เรียบร้อย ใส่น้ำสะอาดลงในบ่อให้สูงประมาณครึ่งตัวกบที่ผ่านการคัดขนาดแล้ว โดยการใส่แรงคนหรือเครื่องมือคัด คัดกบที่ขนาดเดียวกันหรือใกล้เคียงกันลงเลี้ยงในบ่อเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการรังแกและการกัดกินกันเอง ลูกกบที่นำมาปล่อยลงเลี้ยงควรมีขนาดตั้งแต่ 1 ½ - 2 นิ้ว ในการปล่อยกบนั้นเมื่อนำกบมาถึงบ่อเลี้ยงควรพักภาชนะที่กบพักกบหนึ่ง แล้วจึงเปิดภาชนะบรรจุและเอียงให้กบออกจากภาชนะลงสู่บ่อเอง อัตราการปล่อยกบลงเลี้ยงในบ่อควรพิจารณาถึงระบบน้ำในบ่อด้วยคือถ้าเป็นระบบน้ำถ่ายเทได้เป็นครั้งคราวควรปล่อยกบในอัตรา 100 ตัวต่อเนื้อที่ 1 ตารางเมตร แต่ถ้าบ่อเลี้ยงที่ใช้ระบบน้ำไหลผ่านตลอดควรปล่อยกบลงเลี้ยงในอัตรา 300 ตัวต่อเนื้อที่ 1 ตารางเมตร ทั้งนี้ควรได้พิจารณาถึงวิธีการให้อาหารด้วยจะเกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น ส่วนการถ่ายน้ำ การให้อาหาร การคัดขนาด ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

4. ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเผยแพร่ เป็นแนวทางปฏิบัติ กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกัน

จะต้องเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย และพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ ในการปรับปรุงแก้ไขนั้น ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2542 : 26-27)

เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายถึงความพอเพียง อย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง รักเอื้ออาทรผู้อื่น
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง อนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ที่จะเป็พื้นฐานในการ

ประกอบอาชีพ

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง รวมตัวกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจนหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

5. ปัญหาพอเพียง เรียนรู้ร่วมกัน เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

6. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง เพราะเศรษฐกิจที่สัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรม อันหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมจึงจะเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ผันผวนอย่างรวดเร็วจนกระทั่งมนุษย์ไม่สามารถรับได้

4.1 หลักการ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขป้ญหาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคม

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงพระราชทานแก่นักศึกษาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นปีแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 จึงขออันเชิญมา ณ ที่นี้ ดังนี้ (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอดี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อย เสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป

และพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้แทนสมาคม องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่าง ๆ นักศึกษามหาวิทยาลัย ในโอกาสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัย มงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ดังความตอนหนึ่งว่า (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มี สิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทย อยู่แบบพออยู่พอกิน ความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ กำลังตก กำลังแย่ กำลังยุ่ง เพราะ แสวงหาความยิ่งยวด ทั้งในอำนาจทั้งในความก้าวหน้า ทางเศรษฐกิจ ทางอุตสาหกรรม ทางลัทธิ ฉะนั้น ถ้าทุกท่าน ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีความคิดและมีอิทธิพล มีพลังที่จะทำให้ผู้อื่น ซึ่งมีความคิดเหมือนกันช่วยกันรักษาส่วนรวม ให้อยู่ดีกินดี พอสมควร ขอย้ำพอควร พออยู่พอกิน รักความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้จากเราไปได้ ก็จะเป็นของขวัญ วันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล

และต่อมาเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน พระบรมราโชวาทแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ความว่า (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมไทยหลายประเทศเปลี่ยนแปลงไปกล่าวคือ การทุ่มเทสร้างเครื่องจักรกลอันก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นใช้ในการผลิต ทำให้ผลผลิตทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นรวดเร็วและมากมายจนอาจถึงขั้นฟุ่มเฟือย พร้อมกันนั้น ก็ทำให้คนว่างงานลงเพราะถูกเครื่องจักรกลแย่งไปทำ เป็นให้เกิดความยุ่งยากตกต่ำทางเศรษฐกิจขึ้น เพราะคนที่ว่างงานยากจนลงและผู้ผลิตก็ขาดทุนเพราะสินค้าขายไม่ออก จึงน่าจะต้องดัดแปลงแนวคิด แนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเจริญด้านอุตสาหกรรมไปบ้างให้สมดุลกับด้านอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอด

ในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช 2523 ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ประชาชนชาวไทย ในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2522 ความว่า (นักศึกษา กลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

วิถีทางดำเนินของบ้านเมืองของประชาชนทั่วไปมีความเปลี่ยนแปลงมาตลอด เมื่อมาจากความวิปริตของวิถีแห่งเศรษฐกิจสังคม การเมือง และอื่น ๆ ของโลก ยกยั้งที่เราจะหลีกเลี่ยง ให้พ้นได้ จึงทำให้ต้องระมัดระวังระคับระคองตัวเรามากเข้าโดยเฉพาะในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอด และก้าวหน้าต่อไปได้โดยสวัสดิ

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงจนเกิดผลกระทบทั่วทั้งประเทศ และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ประกอบกับการที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคนไทยมีความพออยู่พอกินตามอรรถภาพ จึงพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนในสภาวะที่ประเทศประสบปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ความว่า (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไปในทางที่จะทำให้กลับมาเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้จะครั้งหนึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่าย ๆ โดยมากคนก็จะใจร้อนเพราะเดี๋ยวร้อน แต่ถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้

ความจริงเคยพูดเสมอในที่ประชุมอย่างนี้ว่า “การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้” ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกรอบครัว

จะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐศาสตร์ต่าง ๆ ก็มาบอกว่าถ้าสมัยคนอื่นเขาต้องการเศรษฐกิจที่คงมีการแลกเปลี่ยนเรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้าไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียงเลยรู้สึกว่ามันหุหุหุ แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่าผลิตให้พอเพียงได้

ต่อมาเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตฯ เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติมว่า (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำราไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเพราะหาคำอื่นไม่ได้ และได้พูดอย่างหนึ่งว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวคือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอในคราวนั้นเมื่อปีที่แล้วนึกว่าเข้าใจกัน แต่เมื่อไม่นาน เดือนที่แล้วมีผู้ที่ควรจะรู้เพราะว่าได้ปฏิบัติเกี่ยวกับพัฒนามาช้านานแล้ว มาบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดีมากแล้วก็เข้าใจว่าปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น หมายความว่าถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เพียง เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ ต้องพูดเข้าใจในเรื่องเลยเพราะหนักใจว่า แม้แต่คนที่เป็นคนคอเต๋อก็ไม่เข้าใจ อาจจะพูดไม่ชัด แต่เมื่อกลับไปดูที่เขียนจากที่พูดก็ชัดแล้วว่าควรจะปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต้องทั้งหมดเพียงครั้งหนึ่งก็ใช้ได้ แม้จะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็พอ หมายความว่า วิธีปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ไม่ต้องทำ ทั้งหมด และขอเดิมว่าถ้าทำทั้งหมดก็จะทำไม่ได้ ฉะนั้นจึงพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียงปฏิบัติเพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็ควรจะพอและทำได้ อันนี้เป็นขอหนึ่งที่จะอธิบายคำพูดที่พูดมาเมื่อปีที่แล้ว

คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีกไม่ได้ หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในสาละวิน เมื่อเท่าไร 20, 24 ปี เมื่อปี 2517, 2518 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปี ใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้น

ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้
 ชักจะไม่มีพอกินจึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้

ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่าง
 อาจจะดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้
 ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปล
 ในใจแล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่า
 พอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ
 Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อของคนอื่น อยู่ได้ด้วย
 ตนเอง (พึ่งตนเอง) เป็นตามที่เขาเรียกว่า ยืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) แต่
 พอเพียงนี้ มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่า พอก็เพียงพอเพียงนี้ก็พอ ดัง
 นั้นเอง คนเราถ้าพอใจในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็
 เบียดเบียน คนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศ มีความคิด “อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ” มีความคิดว่า
 ทำอะไรต้องเพียงพอ หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็อยู่เป็น
 สุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้อง
 ให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง

วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในวโรกาสวันเฉลิม
 พระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เพิ่มเติมว่า (นักศึกษากลุ่มที่ 13.
 2549 : 20-40)

เศรษฐกิจพอเพียงนั้นเขาตีความว่าเป็นเศรษฐกิจชุมชน หมายความว่า ให้พอเพียงใน
 หมู่บ้านหรือในท้องถิ่น ให้สามารถที่จะพอมีพอกินเริ่มด้วย พอมี พอกิน พอมีพอกินนี้
 เป็นเพียงเริ่มต้นของเศรษฐกิจ เมื่อปีที่แล้วบอกว่าถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเอง
 นั้น ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยหิน หินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ต่อมาในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในวโรกาส
 วันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เพิ่มเติมในเรื่องคำแปลว่า
 (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

เศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ย้าแล้วย้าอีก แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Sufficiency economy ภาษาไทยก็ต่อว่าว่าไม่มี Sufficiency economy แต่ว่าเป็นคำใหม่ของเราก็ได้ ก็หมายความว่า ประหยัดแต่ว่าไม่จี๋เหนียว ทำอะไรด้วยความอะลุ่มอล่วยกัน ทำอะไรด้วยเหตุและผลจะเป็น เศรษฐกิจพอเพียงแล้วทุกคนจะมีความสุขแต่ว่าพอเพียงเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นสิ่งที่ ปฏิบัติยากที่สุด

และได้พระราชทานอธิบายเพิ่มเติมในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2544 ณ พระตำหนัก เปี่ยมสุข ความว่า (นักศึกษาากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง ความหมาย คือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือ ทำจากรายได้ 200 - 300 บาท ขึ้นไป เป็น 2 หมั่น 3 หมั่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำเป็น Self - sufficiency มันไม่ใช่ ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือ เป็น Self - sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดู TV ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อ TV ดู เขาต้องการดูเพื่อ สนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไปเขามี TV ดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มี ไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้นมี TV เขาฟุ่มเฟือย เปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัด Suit และยังใส่ Necktie versace อันนี้ก็เกินไป

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเพื่อประโยชน์สุขแห่งทวยราษฎร์ นับตั้งแต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา ทรงสอดส่องในทุกข์สุขของพสกนิกรทั้งหลายทั่วทุกแผ่นดินมาตั้งแต่ ครั้งต้นรัชกาลสืบเนื่องมาจวบจนปัจจุบันแล้วด้วยความห่วงใยในทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ พระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ ชนบทยากจน ห่างไกลและทุรกันดาร ในแต่ละปีพระองค์จึงประทับอยู่ภูมิภาคต่าง ๆ มากกว่า ประทับอยู่พระราชวังที่กรุงเทพฯ เพื่อทรงค้นหาข้อมูลที่แท้จริงจากประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ประจำพื้นที่ และทรงสังเกตการณ์สำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ไปพร้อม ๆ กันด้วย ทั้งนี้ เพื่อทรง รวบรวมข้อมูลไว้เป็นแนวทางที่จะ พระราชทานพระราชดำริ ให้ดำเนินโครงการ อันเนื่องมาจาก พระราชดำริต่อไป

พระมหากษัตริย์คุณ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่ ปวงราษฎรไทยทั้งหลายในระยะต้นแห่งการเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัตินั้น เป็นพระราชดำริ

ด้านการแพทย์และงานเป็นส่วนใหญ่ เพราะในระยะเวลาดังกล่าวกิจการด้านการแพทย์ของไทย ยังไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร และการบริหารสาธารณสุขในชนบทยังมีได้แพร่หลาย โดยพระราชกรณียกิจช่วงแรก เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 - 2505 เป็นการช่วยเหลือเริ่มแรกอันเป็นโครงการช่วยเหลือประชาชนเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ กรมประมงนำพันธุ์ปลาหมอเทศจากปีนัง ซึ่งได้รับจากผู้เชี่ยวชาญด้านการประมงขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งประชาชาติเข้าไปเลี้ยงในสระน้ำพระที่นั่งอัมพรสถาน และเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2496 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพันธุ์ปลาหมอเทศนี้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทั่วประเทศ นำไปเลี้ยงเผยแพร่ขยายพันธุ์ปลาหมอเทศนี้แก่ราษฎรในหมู่บ้านของตน เพื่อจักได้มีอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้น

โครงการพระราชดำรินับได้ว่าเป็นโครงการพัฒนาชนบท โครงการแรกเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2495 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทาน รถบดโคเซอร์ ให้หน่วยตำรวจตระเวนชายแดนค่ายนเรศวรไปสร้างถนนเข้าไปยังบ้านห้วยมงคล ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้ราษฎรสามารถสัญจรไปมา และนำผลผลิตออกมาจำหน่ายยังชุมชนภายนอกได้สะดวกขึ้น

โครงการพระราชดำริทั้งหลายในระยะแรก สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. โครงการที่มีการค้นคว้าศึกษาทดลองเป็นการส่วนพระองค์ เพื่อจักได้นำผลการศึกษาดทดลองไปใช้ในพื้นที่และลักษณะงานที่ทรงเห็นว่าเหมาะสม
2. โครงการที่เริ่มเข้าไปแก้ปัญหาหลักของเกษตรกร ด้วยการพัฒนาแบบผสมผสาน (Integrate development) ซึ่งระยะแรกอยู่ในแถบใกล้บริเวณที่ประทับในภูมิภาคและค่อย ๆ ขยายขอบเขตไปในวงกว้างขึ้น

4.2 หลักการของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้เป็นไปตามแนวพระราชดำริ และบรรลุดัตถุประสงค์ มีหลักการสำคัญ ๆ คือ

1. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นอยู่เสมอว่า โครงการของพระองค์นั้น เป็นโครงการที่มุ่งช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่ราษฎรกำลังประสบปัญหาอยู่พระองค์ทรงมีพระราชดำริถึงความจำเป็นนี้ว่า

ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไข การปวดหัวนี้ก่อนแต่ปวดหัว ใช้นยาแก้ปวด หรือยาอะไรก็ได้ตามแก้ปวดหัว มันไม่ได้แก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้แล้วอีกอย่าง ก็คือ แบบแมคโค (Macro) นี้ เขาจะทำแบบรื้อทั้งหมดฉันไม่เห็น

ด้วย อย่างบ้านคน อยู่เราบอกบ้านนี้มันสุตรงโน้น สุตรงนี้ไม่คุ้มที่จะไปซ่อมเอา ตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหนไม่มีที่อยู่ ก็ต้องค้าเสียก่อนแล้วค่อย ๆ คูตรงนี้ยังพออยู่ได้ ไปรื้อตรง ห้างโน้นแล้วก็ค่อย ๆ สร้างแล้วมารื้อตรงห้องนี้ วิธีทำจะต้องค่อย ๆ ทำจะไประเบิดหมดไม่ได้

ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลักมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่ง ต้องการแก้ไขอย่างรีบด่วน เช่น กรณีเขตพื้นที่อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาและเป็นพื้นที่ยากจนในเขตอิทธิพลของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ขบวนการพัฒนาของรัฐยังไม่เข้าไปไม่ถึง ในช่วงระยะเวลานั้นภายหลังจากมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เข้าไปดำเนินการแล้ว ปัญหาความมั่นคงที่เคยมีอยู่ก็ลดน้อยถอยลง และหมดสิ้นไปในที่สุด แม้กระทั่ง ปัจจุบัน โครงการที่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า และจะมีผลระยะยาวต่อไป คือ การแก้ปัญหาจราจรและการป้องกันน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

การพัฒนาต้องเป็นไปตามขั้นตอน : จากภายในสู่ภายนอก หลักการสำคัญประการถัดมา คือ การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับความจำเป็นอย่างประหยัด ทั้งนี้ เพื่อให้มีรากฐานที่มั่นคง ก่อน แล้วจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อ ๆ ไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการพัฒนาที่ มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในลักษณะการพึ่งตนเอง ทรงใช้คำว่า “ระเบิด จากข้างใน” นั่นคือ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านมีความเข้มแข็งก่อนแล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหากับชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาส เตรียมตัวหรือตั้งตัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือราษฎรตามความจำเป็นและความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่ราษฎรเหล่านั้นจะ ได้สามารถพึ่งตนเองได้ และออกมาสู่สังคม ภายนอกได้อย่างไม่ลำบาก ดังแนวพระราชดำรัสต่อไปนี้

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการ และอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้อง ตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริม ความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชน โดยสอดคล้องด้วยก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็น ความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่หลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่าง รุนแรงอยู่ในเวลานี้ การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอ กินพอใช้ก่อนอื่น เป็นพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอ ต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับด้วยความ รอบคอบระมัดระวัง และประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

ได้แน่นอนบริบูรณ์การพัฒนามนุษย์ด้วยหลักการสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : การช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ต่อไป

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำ เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อน ความขาดแคลน หรือความทุกข์ยากในรูปแบบต่าง ๆ ให้ประชาชนอยู่ในสภาพปกติเสียก่อนจึงจะมีกำลังในการคิดหาแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไปแล้วขั้นต่อไป คือ การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุดนั้นสอดคล้องเป็นอย่างดีกับหลักการสำคัญของสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม นั่นคือ การช่วยให้ผู้อื่นสามารถช่วยตนเองได้ทั้งการพัฒนาในด้านในคือ การรักษาสมดุลด้านจิตใจ (Psychological balance and well being) และการพัฒนาด้านนอกหรือความมั่นคงทางวัตถุ (Physical security) ดังพระราชดำริตอนหนึ่ง ซึ่งอาจอ้างเชิญมา ณ ที่นี้ คือ (นักศึกษากลุ่มที่ 13. 2549 : 20-40)

การเข้าใจถึงสถานการณ์ของผู้ที่เราจะช่วยเหลือนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด การช่วยเหลือให้เขาได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม จะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลดีที่สุด เพราะฉะนั้นในการช่วยเหลือแต่ละครั้ง แต่ละกรณี จำเป็นที่เราจะพิจารณาถึงความต้องการ และความจำเป็นก่อนและต้องทำความเข้าใจ กับผู้ที่เราจะช่วยให้เข้าใจด้วยว่าเขาอยู่ในฐานะ อย่างไร สมควรที่จะได้รับความช่วยเหลืออย่างไร เพียงใด อีกประการหนึ่งในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่าเราจะช่วยเขา เพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้ต่อไป

ตัวอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่เน้นหลัก “การพึ่งตนเอง” เพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎร ได้แก่ โครงการธนาคารข้าว โครงการธนาคารโค - กระบือ และโครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ “หุบกระพง” อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งดำเนินการเพื่อให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยทำกินและรวมตัวกันในรูปของกลุ่มสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนและการทำมาหากินร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนั้น โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในระยะหลังก็ล้วนแต่เพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้เพราะเป็นโครงการที่สนับสนุนให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ เช่น การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การให้การอบรมความรู้สาขาต่าง ๆ ทั้งด้านการเกษตร และศิลปชีพพิเศษ เป็นต้น การส่งเสริมความรู้ด้วย “ตัวอย่างของความสำเร็จ” และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าควรที่จะสร้างเสริมสิ่งที่ชาวบ้านชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการของชาวบ้านซึ่งก็คือความรู้ในการทำมาหากินการทำเกษตร โดยใช้

เทคโนโลยีสมัยใหม่ พระองค์ทรงเน้นถึง ความจำเป็นที่จะต้องมี “ตัวอย่างของความสำเร็จ” มีพระราชประสงค์ ที่จะให้ราษฎรในชนบทมีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้และนำไปปฏิบัติได้เอง พระองค์จึงพระราชทานพระราชดำริ ให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศเพื่อเป็นสถานที่ศึกษา ทดลอง วิจัย และแสวงหาความรู้ เทคนิควิชาการ สมัยใหม่ที่ราษฎร “รับได้” นำไป “ดำเนินการเองได้” และเป็นวิธีการที่ “ประหยัด” เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ เพื่อได้ผลจากการศึกษา แล้วจึงนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรได้ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป พระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลอย่างจริงจัง

การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมาได้เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างฟุ่มเฟือย โดยมีได้มีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพเดิม จนในที่สุดทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมโทรมลงอย่างเห็นได้ชัด พระองค์ทรงเห็นว่าการพัฒนาเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการเกษตร จึงทรงมุ่งที่จะให้มีการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในระยะยาว พระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่งในการทำนุบำรุง ปรับปรุงสภาพของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดินแหล่งน้ำ และการประมง ให้อยู่ในสภาพที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมากที่สุด ดังนั้น จึงได้มีการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาและรณรงค์การให้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการอนุรักษ์ดินและน้ำ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อจะเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ถูกต้องตามหลักวิชาการเพื่อประโยชน์ในระยะยาวซึ่งเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตทางสายกลางยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ดังนี้

1. ด้านจิตใจ
 - 1.1 ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง
 - 1.2 มีจิตใจสำนึกที่ดี
 - 1.3 สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม
 - 1.4 มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม
 - 1.5 คำนึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคมและชุมชน
 - 2.1 ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน
 - 2.2 สร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 การจัดการอย่างชาญฉลาด
 - 3.2 รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 3.3 ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี
 - 4.1 ใช้เทคโนโลยีพื้นฐานและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม
 - 4.2 สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม
 - 4.3 ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.4 พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. ด้านเศรษฐกิจ
 - 5.1 เพิ่มรายได้
 - 5.2 ลดรายจ่าย
 - 5.3 การออม : สะสมเป็นเงินทุน
6. แนวทางการปฏิบัติตนตามเศรษฐกิจพอเพียง
 - 6.1 ยึดหลัก 3 พอ คือ พออยู่ พอกิน พอใช้
 - 6.2 ประหยัด โดยตัดทอนรายจ่าย จากความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ “ความเป็นอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”
 - 6.3 ประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องและสุจริต . ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง
 - 6.4 มุ่งเน้นหาข้าวหาปลา ก่อนมุ่งเน้นหาเงินทอง
 - 6.5 ทำมาหากินก่อนทำมาค้าขาย
 - 6.6 ภูมิปัญญาพื้นฐานและที่ดินทำกินคือทุนทางสังคม
 - 6.7 ตั้งสติที่มั่นคงร่างกายที่แข็งแรง ปัญญาที่เฉียบแหลม นำความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

4.3 การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตัวเองเป็นหลัก การทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนรอบคอบ ระวัง
2. พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร ความสมเหตุสมผลและการพร้อมรับ ความเปลี่ยนแปลง
3. การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละส่วนแต่ละระดับ ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจ แนวทางการวิเคราะห์ความพอเพียง (สัปปริสธรรม 7)

1. รู้เหตุ	}	ความมีเหตุมีผล
2. รู้ผล		
3. รู้ตน	}	ความพอประมาณ
4. รู้ประมาณ		
5. รู้กาล	}	ภูมิคุ้มกัน
6. รู้บุคคล		
7. รู้ชุมชน		

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว เริ่มต้นจากการเสริมสร้าง คนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงใน ด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน ของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศน์วิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและละอาย ต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยังคิดพิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใด ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดย สามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณกับสภาพ บทบาท และหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วพิจารณาปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้ เป็นที่พึ่งของตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

ตัวอย่าง การใช้จ่ายอย่างพอเพียง

พอประมาณ ราชจ่ายสมดุลกัับรายรับ
 มีเหตุมีผล ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล/มีความจำเป็น/ไม่ใช้สิ่งของเกินฐานะ/ใช้ของอย่างคุ้มค่า
 ประหยัด

มีภูมิคุ้มกัน มีเงินออม/แบ่งปันผู้อื่น/ทำบุญ
 ความรู้คู่คุณธรรม ประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียร ใช้สติปัญญาในการ
 ตัดสินใจต่าง ๆ เพื่อให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล/
 ครอบครัวต่าง ๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือ มีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต
 จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับ
 สถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิด
 ประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลาย
 สถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมี
 เหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์
 สุจริต อดกลั้นต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันกัน
 ระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชนจน
 นำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จนกระทั่งสามารถ
 พัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ สามารถแสดงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับ
 ชุมชน ได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน

ลักษณะชุมชนเข้มแข็ง	เศรษฐกิจพอเพียง
1. มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความเอื้ออาทร	1. พอเพียง (พอประมาณ/มีเหตุมีผล/ มีภูมิคุ้มกันที่ดี)
2. พอเพียง (พอประมาณ/มีเหตุมีผล	2. เงื่อนไข
3. มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม มีเมตตาธรรม/ มีภูมิคุ้มกันที่ดี)	ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง)
4. รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง	
5. เงื่อนไข	
6. มีกระบวนการเรียนรู้	

- ความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ) ระมัดระวัง
7. พัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของศักยภาพของชุมชน คุณธรรม (ซื่อสัตย์สุจริต สติปัญญา) ขยัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุล อดทนแบ่งปัน
 8. มีกระบวนการติดตามและพัฒนาอย่างเป็นพลวัตร

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน. 2550 : 58

ตัวอย่าง กิจกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. กิจกรรมการผลิตโดยเฉพาะในภาคเกษตร ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างคุ้มค่า เช่น
 - 1.1 กิจกรรมการทำปุ๋ยชีวภาพ
 - 1.2 การปลูกผักและข้าวที่ปลอดสารพิษ
 - 1.3 การทำสวนสมุนไพรของชุมชน
 - 1.4 การคิดค้นสารไล่แมลงสมุนไพร
 - 1.5 การทำถ่านชีวภาพ
 - 1.6 การรวมกลุ่มขยายพันธุ์กบพันธุ์ปลา
 - 1.7 การแปรรูปผลผลิต
 - 1.8 การทำการเกษตรผสมผสาน เป็นต้น
2. การรวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ของสมาชิกด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ เช่น
 - 2.1 การต่อต้านยาเสพติด
 - 2.2 การรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ผ่านศูนย์เรียนรู้ หรือโรงเรียนเกษตรกรในหมู่บ้าน
 - 2.3 การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในชุมชน ทำกิจกรรมต่างๆภายในวัด
 - 2.4 การจัดตั้งร้านค้าที่เป็นของชุมชน
 - 2.5 การจัดทำแผนแม่บทในชุมชน
 - 2.6 การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ
 - 2.7 การรวมกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
 - 2.8 กิจกรรมการผลิตของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มทำขนมของแม่บ้าน การรวมกลุ่มเพื่อปลูกพืชผักสวนครัว การจัดตั้งกองทุนข้าวสารร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ในต่างภูมิภาค

3. กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จิตสำนึกท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น

3.1 กิจกรรมตามแนวทางบวร เช่น พระสอนจริยธรรม และศีลธรรมแก่เยาวชน ครูผู้นำชุมชน

3.2 ปลุกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน มากกว่าคำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุ

3.3 ส่งเสริมให้สมาชิกทำบุญชื้ออย่างโปร่งใสและสุจริต

3.4 การพัฒนาครูในชุมชนให้มีคุณภาพและมีจิตผูกพันกับท้องถิ่นเป็นสำคัญ

3.5 ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนพึ่งตนเอง ก่อนที่จะพึ่งหรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศ มีแผนการบริหารจัดการประเทศที่จะส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนต่าง ๆ มีวิถีปฏิบัติมีความร่วมมือและการพัฒนาในสาขาต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการตามแผนดังกล่าว อย่างรอบคอบ เป็นขั้นตอนเริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่ สามารถอยู่อย่างพอมีพอกิน และ พึ่งตนเองได้ ด้วยมีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต พร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ จากหลากหลายภูมิสังคม หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิด ประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริงระหว่างกันของคนในประเทศจนนำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสถานการณ์ความเป็นจริงของคนในประเทศ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับเกษตรกร ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่

ขั้นตอนที่ 1 เป็นแนวทางการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมในระดับครอบครัว ที่สอดคล้องสมดุลกับระบบนิเวศวิทยา เพื่อให้พออยู่ พอกิน สมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด และเลี้ยงตนเอง/ครอบครัวได้

ขั้นตอนที่ 2 การรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ ร่วมมือกันในการผลิต จัดการตลาด และพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการสร้างความสามัคคีภายในท้องถิ่น และเตรียมความพร้อม ก่อนก้าวสู่โลกภายนอก

ขั้นตอนที่ 3 ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดหาทุน วิชาการ ความรู้ เทคโนโลยีจากธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เอกชน ตลอดจน หน่วยงานภาครัฐ มูลนิธิ ต่าง ๆ มาช่วยในการลงทุน และพัฒนาคุณภาพชีวิต

โดยสรุป แนวพระราชดำริส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการรวมกลุ่มกัน และเชื่อมโยงเครือข่ายในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน โดยประยุกต์ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา และทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อื้อเพื่อแบ่งปัน และใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจและดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงระดับนักธุรกิจ นักธุรกิจพอเพียง จะคำนึงถึงความมั่นคง และยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจ มากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความรอบคอบในการ ตัดสินใจในแต่ละครั้ง เพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้น และต้องมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษ หรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ในการพัฒนาธุรกิจไม่ให้ความบกร่อง และก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาด และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และในขณะเดียวกัน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และระบบนิเวศวิทยา ในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยการรักษาสมดุล ในการแบ่งปันผลประโยชน์ของธุรกิจในระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ อย่างสมเหตุสมผล ตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทคู่ค้า ผู้ถือหุ้น และสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม

ข้อคิดเศรษฐกิจพอเพียงอื่น ๆ ได้แก่

1. อยู่อย่างพอเพียง ต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง
2. สร้างกลุ่ม สร้างชุมชน พึ่งตนเอง คือ ความพอเพียงอย่างยั่งยืน
3. ทางสายกลาง สายใยแห่งความพอเพียง
4. แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความสุขที่หาได้ด้วยตนเอง
5. ความยากจนจะหลุดพ้นต้องนำพาด้วยเศรษฐกิจพอเพียง
6. มีชีวิตที่พอเพียงเปรียบเสมือนมีภูมิคุ้มกันในตัว
7. ชีวิตเปรียบเสมือนรถที่วิ่งตามถนน ถ้าไม่รู้จักรถก็ไม่มีความหยุดได้
8. ประเทศจะมั่นคง ถ้าประชาชนรู้จักพอเพียง
9. คนที่รู้จักพอเพียง คือคนที่รู้จักตนเอง

10. การดำรงชีวิตที่ประกอบด้วยตัวปัญญา เป็นการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.4 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดหลักเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

เป้าหมายหลักมุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคมและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

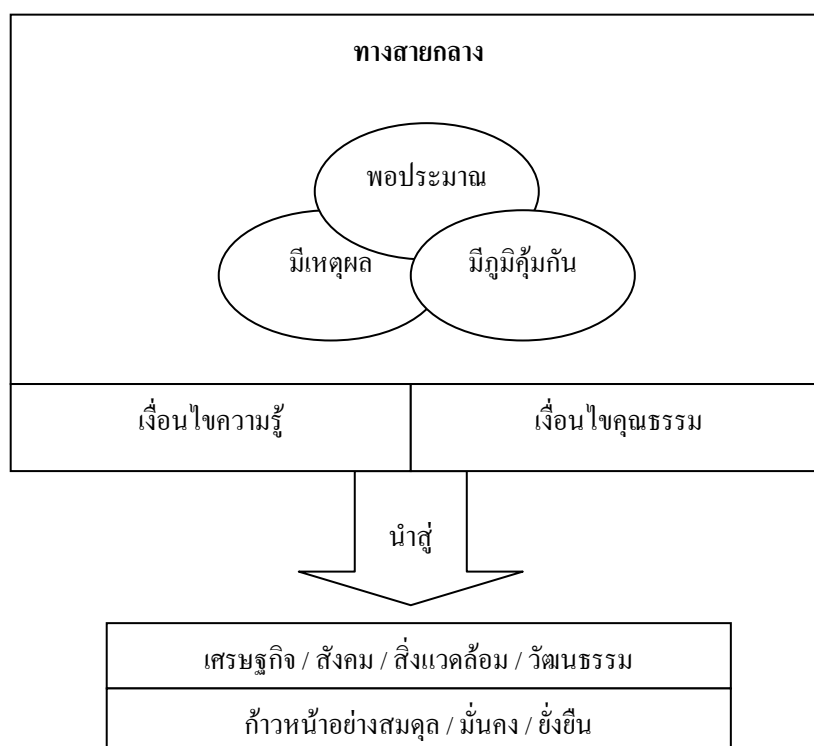
หลักการความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

เงื่อนไขพื้นฐาน ความรู้คู่คุณธรรม

1. จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

2. การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่จะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ภาพประกอบ 6 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : กรมการพัฒนาชุมชน. 2550 : 18

5. โครงการเลี้ยงกบเพื่อความสมดุลตามธรรมชาติ

5.1 ประวัติและความเป็นมา

โครงการเลี้ยงกบเพื่อความสมดุลตามธรรมชาติ เป็นโครงการหนึ่งในศูนย์ศิลปาชีพเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีความเป็นมาของโครงการดังนี้

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รับสั่งว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาไทยเราเจริญรุ่งเรืองในด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นยิ่งนัก ในพระราชวังเต็มไปด้วย ช่างมีฝีมือ ช่างแกะสลัก ช่างทอง และทำเครื่องที่มีฝีมือละเอียดสวยงาม ครั้นเมื่อกรุงศรีอยุธยาล่มสลาย ช่างมีฝีมือเหล่านั้นได้กระจัดกระจายสูญหายไปด้วยทำให้งานฝีมือของคนไทยขาดหายไปห้วงเวลาหนึ่ง ครั้นมายุคปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงเอาพระทัยใส่ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมแต่ดั้งเดิม พร้อมทั้งพัฒนาให้เข้ายุคเข้าสมัย จนเป็นที่รู้จักกันในนามของ “ศิลปาชีพ” และเลื่องลือโด่งดังไปทั่วโลก (พระราชดำรัส 15 ธันวาคม 2540) สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล รับสั่งว่าปัจจุบันนี้ เราได้สร้างช่างฝีมือขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ไม่อยากให้ช่างฝีมือเหล่านั้นต้องสูญหายไปอีก จึงรับสั่งให้จัดหาที่ดิน (สัก 1,500 ไร่) บริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนักเพื่อจัดสร้างเป็นศูนย์ศิลปาชีพแห่งใหม่ และให้เป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกศิลปาชีพอย่างเป็นทางการเป็นหลักแหล่งเพื่อสืบสานสายเลือดของงานศิลปาชีพต่อไปในอนาคต

ทรงรับสั่งอีก (เล่า) ว่าแต่ก่อนกรุงศรีอยุธยา เป็นเมืองอู่ข้าวอู่น้ำ สมัยหนึ่งเมื่อ 20 ปีเศษ (2524) กรุงศรีอยุธยาต้องประสบปัญหาหาร้าง ข้าวขาดมากแวง พระองค์ท่านจึงมีพระราชประสงค์จะฟื้นฟูให้กรุงศรีอยุธยา กลับมาเป็นเมืองอุดมสมบูรณ์ดังเดิม เมื่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพแห่งนี้แล้ว ให้พัฒนาพื้นที่โดยรอบและพัฒนาอาชีพให้เกษตรกร จัดทำโครงการตัวอย่างหลายโครงการ จัดให้มีโครงการ “ธนาคารอาหาร” (Food bank) ยกตัวอย่างเช่น โครงการเลี้ยงกบ เพื่อความสมดุลตามธรรมชาติ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นรูปแบบในการพัฒนาต่อไป ในการสร้างศูนย์ศิลปาชีพแห่งใหม่นี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ได้พระราชทานแนวทางก่อสร้างด้วยมีพระราชประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อเป็นการส่งเสริม ศึกษา และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้อยู่คู่แผ่นดิน
2. เป็นศูนย์รวมงานศิลปาชีพของทุกภาคทั่วประเทศไว้ ณ พิพิธภัณฑสถานจัดแสดง และมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์

3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ และใช้เป็นสถานที่ต้อนรับพระราชอาคันตุกะ
4. เป็นพื้นที่ขยายและรองรับงานศิลปาชีพ จากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และจัดสร้างเป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกศิลปาชีพ
5. เป็นแหล่งอนุรักษ์วิถีชีวิตคนไทย อาชีพเกษตรกรรมที่เป็นคู่กันมาและพัฒนาไปสู่ธนาคารอาหาร

5.2 กิจกรรมโครงการ

โครงการเลี้ยงกบเพื่อความสมดุลตามธรรมชาติเป็นสถานที่เลี้ยงกบโดยมีวัตถุประสงค์กิจกรรมโครงการเพื่อ 1) ปลดปล่อยกบคืนสู่ธรรมชาติเพื่อรักษาความสมดุลต่อสภาพแวดล้อม 2) เพื่อแบ่งปันให้เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกบในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อเป็นการเลี้ยงกบเชิงธุรกิจ โดยประยุกต์ใช้กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในอาชีพการเลี้ยงกบ

6. แนวทางการพัฒนา

6.1 ความหมายและความสำคัญของการพัฒนา

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ไว้อย่างกว้างขวาง ดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543 : 5) สรุปความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (Planned change)

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2547 : 207) ได้กล่าวถึง การพัฒนาว่า เป็นกระบวนการ เพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ทักษะ ทักษะ ค่านิยม ความสามารถของบุคคล ตลอดจน ให้แนวคิดใหม่ในการปฏิบัติงานเพื่อให้มีคุณภาพดีขึ้น และส่งผลสะท้อนให้หน่วยงานมีผลผลิต และประสิทธิภาพสูงขึ้น

ธวัช ทรัพย์ (2548 : 298) ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ดีขึ้นหรือเพื่อจุดหมายปลายทางอันใดอันหนึ่ง และไม่จำเป็นจะต้องเป็นการเปลี่ยน ที่มุ่งเฉพาะแต่ทางด้านคุณภาพเป็นสำคัญเท่านั้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของ “พัฒนา” ว่าเป็น “ทำให้เจริญ” ดังนั้น การพัฒนา จึงหมายถึง การทำให้เจริญ “การพัฒนา” หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านี้ให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ เพื่อไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็น

กระบวนการ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งการพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดย ธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ

1. “การพัฒนา” ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกกรมบ้านช่อง ดัชนีวัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น
2. “การพัฒนา” ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายสภาพแวดล้อม

ที.อาร์.แบ็ทเทิน (T.R. Batten) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

บรูคฟิลด์ (Brookfield) ได้ให้ความหมายของการพัฒนา โดยเน้นในด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนและยุติธรรม เป็นต้นว่า การลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ

คำว่า พัฒนา ในความหมายของกลุ่มมาร์กซิสต์ (Marxist) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ มองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก ในความเป็นจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สาม ซึ่งในแง่นี้ ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรม จะกลายเป็นประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพาประเทศที่จะเจริญก้าวหน้า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกรองรับ

กินเดินเบอร์เกอร์ (Kindleberger) กล่าวถึง การพัฒนาทางเศรษฐกิจว่า เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงระบบศึกษา การเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ใช้คำนิยามของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาว่าจะเป็นไปได้ในทิศทางใด ตัวอย่างเช่น คนไทยบางส่วนมีความเชื่อหรือมีค่านิยมว่าเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญหรือแสดงว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา ดังนั้น จึงพยายามที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ภายในประเทศให้มาก เป็นต้น

จากความหมาย การพัฒนา ที่ยกมาข้างต้นนี้ ทำให้สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า เมื่อนำมาใช้

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ย่อมเป็นกระบวนการที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของมนุษย์ เพื่อมุ่งพัฒนาศักยภาพให้ถึงขีดสูงสุด เพื่อความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม เป็นการเตรียมตัวให้บุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถก้าวไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งกระบวนการพัฒนาสามารถส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นความเจริญเติบโตไปในทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึง การเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจ และเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น
2. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม เป็นต้น
3. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา

สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ทฤษฎีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (Family) เผ่าพันธุ์ (Tribe) ชุมชน (Community) สังคม (Society) และประเทศ (Country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อประสานงาน การต่อสู้หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้นเรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนาตามลำดับ ด้วยเหตุผล เช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา” ในมุมมองของนักพัฒนา สภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่ง

ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติ จะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพ ลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนั้นไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มากต่อมา เมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือ ประชาชน พยายามเอาชนะธรรมชาติ ได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk wisdom) การลองผิดลองถูก (Trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพเมื่อกกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลาย ถูกทำลาย และสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับผู้นำและผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความชำนาญ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (Science) หรือความรู้ที่เป็นระบบ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้น ยิ่งไป กว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือ หลาย ๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิต เป็นต้น เหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง หรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ทุกปี จะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้ มีความสามารถ และมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อน ป้องกันน้ำท่วม และยังสามารถนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (Innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (Natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง

ที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติและวิวัฒนาการมาเป็นการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็นการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรม

หรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuing process) การพัฒนาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับ/ขั้นตอน (Stages) และความเชื่อมโยง (Relation or linkage) เพราะฉะนั้นแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาจึงปรากฏชัดเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. หนึ่งมองการพัฒนาว่าดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม
2. อีกกลุ่มมองการพัฒนาว่าจะเกิดขึ้นได้โดยการกระตุ้นหรือชักนำโดยปัจจัยในการพัฒนา เช่น การสะสมทุน การค้าต่างประเทศ เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าความพร้อมนั้นสร้างได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการสะสมทุนหรือการค้าระหว่างประเทศ บนความเชื่อดังกล่าวมักจะเกิดการพัฒนาระบบ “ก้าวกระโดด” เพราะประชาชนไม่สามารถสร้างความพร้อมตามแบบอย่างของนักพัฒนา และนักพัฒนาที่ไม่สามารถปรับตนเองให้มีความพร้อมที่จะสอดคล้องกับความพร้อมของประชาชน ทำให้เกิดช่องว่างและปัญหาได้

6.2 แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” ไว้ดังนี้

สุจิต ไสยทัต (2537 : 35) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มนุษย์มีความสามารถ มีทักษะในการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้าง และเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุปนิสัย ทัศนคติ และวิธีการทำงาน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุด

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2540 : 75 - 76) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Human resource development : HRD หมายถึง กระบวนการที่ได้ ออกแบบไว้ อย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสเรียนรู้ โดยการฝึกอบรม การศึกษา การพัฒนาเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และศักยภาพในการทำงาน รวมถึงการปรับพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร และมีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งที่สูงขึ้น

เสงี่ยม บุญพัฒน์ (2542 : 4) กล่าวว่า มนุษย์เริ่มมีการพัฒนามาตั้งแต่ปฏิสนธิ หากตัวบิดามารดามีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่พร้อมจะเป็นพ่อแม่ที่ดี มีความรักความอบอุ่นให้แล้ว ก็จะส่งผลให้

ทารกในครรภ์มารดานั้นมีสุขภาพกายและใจที่ดีด้วยเช่นกัน นั้นย่อมาหมายความว่า เมื่อเขาลอดออกมา ก็จะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า

สรุปความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ว่า คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ อุปนิสัย บุคลิกภาพ ฯลฯ เพื่อให้มนุษย์มีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ซึ่งสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แม่ตั้งครรภ์ เริ่มปฏิสนธิในครรภ์มารดา จนถึงสิ้นอายุ ซึ่งวิธีการที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ในทุกช่วงวัยนั้น เกิดจากการ ได้รับการศึกษา หรือเรียกอีกนัยว่า การศึกษาเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

สำหรับความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ก็มีผู้กล่าวถึงไว้หลายประการ ดังนี้
เสงี่ยม บุญพัฒน์ (2542 : 4) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไว้ดังนี้

1. เพื่อป้องกันการล้าสมัยขององค์กร (Obsolescent) ทั้งนี้เพราะว่า การพัฒนาจะนำไปสู่ การได้นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะนำองค์กรไปสู่อนาคตด้วยความมั่นใจ แข็งแรง เป็นการกระตุ้นเตือน พนักงานให้ตื่นตัว และตระหนักรู้อยู่เสมอ

2. เพื่อเตรียมความพร้อมในเรื่องทักษะขององค์กร เนื่องจากคนในองค์กร ต้องเติบโต ในสายงานตามลำดับ ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมในเรื่องทักษะที่จะต้องใช้ในการทำงาน ในอนาคต

3. เพื่อตอบสนองต่อความพึงพอใจในการทำงาน การเติบโตในสายงานของพนักงาน

4. เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของพนักงาน

5. เพื่อปรับระดับความสามารถ ทักษะของพนักงาน ให้สอดคล้องกับภารกิจ ที่ได้รับ มอบหมายในภารกิจขององค์กร

6. เพื่อเตรียมความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์ในสังคม ให้มีคุณภาพทั้งในด้านความรู้ สติปัญญา จิตใจ และทักษะ

พยอม วงศ์สารศรี (2542 : 149) ได้สรุป ประโยชน์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ 3 ประการ คือ

1. ช่วยทำให้ปริมาณการผลิต และคุณภาพของผลผลิตได้มาตรฐานสูงขึ้น

2. ช่วยพัฒนาการทำงานให้เป็นการสร้างภาพลักษณ์ให้กับตนเองและองค์กร

3. ช่วยสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ได้ให้รายละเอียดของคุณค่าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไว้ดังนี้

1. ช่วยพัฒนาให้องค์กรเจริญก้าวหน้าด้วยเหตุผลว่า “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นสื่อกลาง ของการปฏิบัติงานภายในกลุ่มตนเองและองค์กรอื่น ๆ เพื่อแสวงหาเทคนิควิธีการในการปฏิบัติงาน

ให้กับองค์กร ซึ่งเมื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้มากเท่าใดก็ย่อมส่งผลให้องค์กรเจริญก้าวหน้า และพัฒนามากยิ่งขึ้นเท่านั้น

2. ช่วยให้ผู้คนที่ปฏิบัติงานในองค์กร มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เกิดความจงรักภักดีต่อองค์กรที่ปฏิบัติงานอยู่ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อผลผลิตขององค์กร

3. ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแก่สังคมและประเทศชาติ ถ้าหากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ปัญหาหรือความขัดแย้งในภาพรวมของสังคม ส่งผลทำให้มีความเข้าใจที่ดีต่อกันของมนุษย์ในสังคม

นางลักษณ์ สิ้นสืบผล (2542 : 17) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีศักยภาพเพิ่มขึ้น โดยมีเหตุผล ดังนี้

1. การพัฒนาเพื่อปรับปรุงสภาพที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น
2. การพัฒนา เพื่อการดำเนินงานไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอย่างใด อย่างหนึ่ง
3. การพัฒนา เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ นางลักษณ์ สิ้นสืบผล (2542 : 17) ได้กล่าวเสริมถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในองค์กรตามแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งเชื่อว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหน้าที่สำคัญ และจำเป็นอย่างมากที่องค์กรทุกองค์กรจะต้องทำอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้ว่าจะเสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ แต่องค์กรจะได้รับประโยชน์มากกว่า โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ

1. การสรรหาคัดเลือกบุคคลที่ทำงานดีพอ ก็มีได้เป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามที่มอบหมายให้ได้ในทันที โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งหรือการโอนย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ตำแหน่งอื่น ย่อมมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเสียก่อน

2. ในปัจจุบัน ได้มีการคิดค้น และการนำเอาวิทยาการการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานด้านต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย บุคลากรทุกคนจำเป็นต้องปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันทุกองค์กรได้นำเทคโนโลยีเข้ามาในระบบ การปฏิบัติงาน ดังนั้น มนุษย์จึงต้องพัฒนาความรู้ ความสามารถให้ตามทันความก้าวหน้า ดังกล่าว เพื่อประโยชน์อันสูงสุดของตนเองและองค์กร

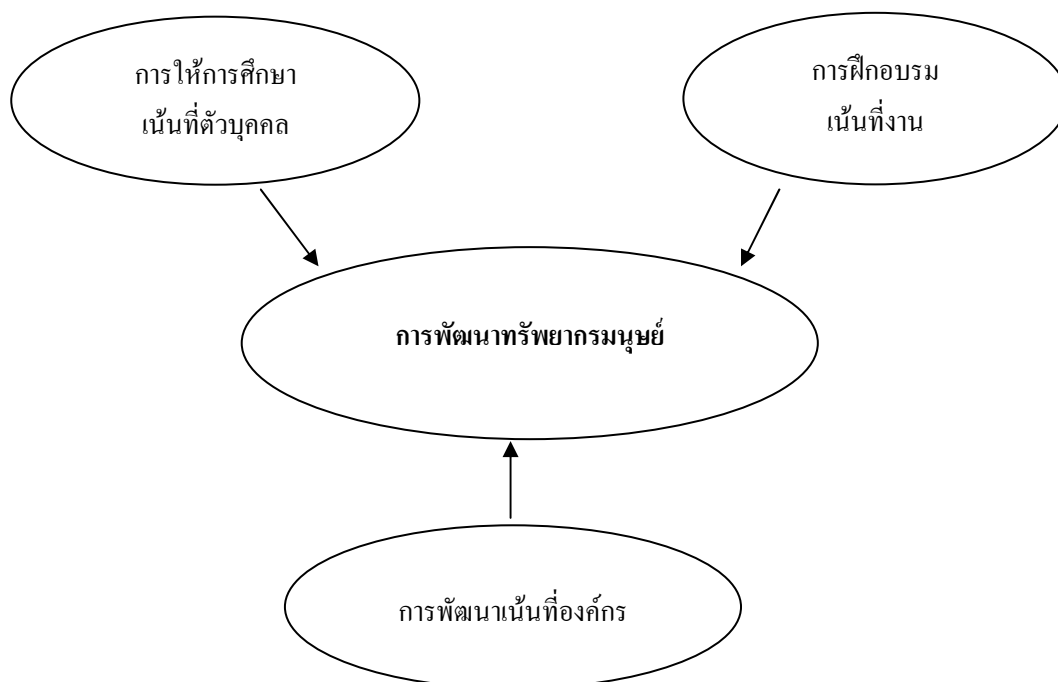
ธงชัย สันติวงษ์ (2546 : 251 - 252) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ว่าการพัฒนาความก้าวหน้าในสายงานอาชีพเป็นสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและองค์กร ในการพัฒนา ถ้าทำอย่างถูกต้องสามารถส่งผลให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. สามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติงาน และองค์กรบรรลุถึงวัตถุประสงค์ร่วมกันได้
2. เพื่อช่วยลดความล้มเหลวของผู้ปฏิบัติงานได้

จากความหมายและความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า “การพัฒนาคน” เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น ต้องมีการพัฒนาทั้งระดับบุคคล และกลุ่มบุคคล โดยจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากภายในให้เข้มแข็งก่อนที่จะเปิดออกไปสู่ภายนอกเป็นแนวทางหรือวิธีการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคคล ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจ สังคมและประเทศชาติต่อไป ในอนาคต

6.3 แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและกลุ่มอาชีพ

สุนันทา เลาहनันท์ (2542 : 16) ได้ให้แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า ครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) การฝึกอบรม (Training) 2) การให้การศึกษา (Education) และ 3) การพัฒนา (Development) ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 แสดงขอบเขตและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ที่มา : สุนันทา เลานันทน์. 2542 : 6.

นอกจากนี้ แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น ได้มีผู้ศึกษา และอธิบายความหมายและความสำคัญไว้หลายท่าน โดยมีรายละเอียดแต่ละด้านในหัวข้อต่อ ๆ ไป

6.4 ความหมายและความสำคัญของการศึกษา

“การศึกษา” เป็นสิ่งสำคัญต่อมนุษย์ เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษาย่อมส่งผลทำให้มนุษย์ มีความรู้ ความสามารถ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น นอกจากนี้การศึกษายังทำให้มนุษย์ มีความเป็น อิสระ สามารถกำหนดทิศทางการชีวิตของตนเองได้

เมธี ปิลาธนนานนท์ (2540 : 50) ให้ความหมายของการอาชีวศึกษาว่า เน้นการศึกษา เพื่อเตรียมบุคลากรด้านฝีมือระดับคุณวุฒิที่ต่ำกว่าปริญญาที่เกี่ยวกับอาชีพช่าง และงานต่าง ๆ โดย อาชีวศึกษา จัดขึ้นเพื่อให้มีการศึกษาวิชาพื้นฐานทั่วไป เน้นการฝึกภาคปฏิบัติ และการพัฒนาฝีมือ

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543 : 39) ได้กล่าวว่า การศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นทางการหรือไม่ เป็นทางการจะสอนให้คนมีความรู้ ความสามารถในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้ในเชิงจัดการ (Know - how)
2. ความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem - solving)
3. ความสามารถ ที่กล้ารับผิดชอบ (Accountability) การศึกษาสอนให้คนมีความสามารถ ปฏิบัติ การพัฒนาคน ให้ครอบคลุมทั้งสามองค์ประกอบได้มากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเรื่อง พื้นฐานการศึกษา และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

อย่างไรก็ดี เมื่อมนุษย์เจริญเติบโตขึ้น การศึกษาส่วนใหญ่ของมนุษย์มักจะมุ่ง ไปสู่ การศึกษาวิชาชีพ เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ดังที่นักวิชาการอาชีวศึกษาหลายท่าน ได้ อธิบายไว้ดังนี้

สุดใจ แสงทับทิม (2547 : 11) กล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาวิชาชีพ คือ การศึกษาวิชา แขนงหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษา สามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ โดยเฉพาะการเรียนอาชีวศึกษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในการฝึก อาชีพย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และความเจริญก้าวหน้าของสังคม

จรรยา ชูลาภ (2544 : 327 - 332) ได้อธิบายการสอนวิชาชีพว่า มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถ นำความรู้ที่มีไปประกอบอาชีพอิสระ เนื้อหาของวิชาชีพแต่ละระดับต้องมีลักษณะที่มีประโยชน์ เบ็ดเสร็จในตัวเอง และจัดลำดับประสบการณ์การฝึกอาชีพให้เหมาะสมกับวัย และระดับของผู้เรียน

การสอนวิชาชีพในโรงเรียน และสถาบันฝึกอาชีพต่าง ๆ จะต้องมียุคมุ่งหมาย เพื่อเพาะนิสัยรักการทำงานแก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ตลอดจนการพัฒนาความคิด ความอ่าน เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงในอาชีพ ที่จะทำต่อไป

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาที่เกี่ยวกับวิชาชีพมีความสำคัญมากต่อระบบการศึกษา และการพัฒนาของประเทศ โดยมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพต่าง ๆ

6.5 แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ

กรมการพัฒนาชุมชน (2540 : 17) เสนอวิธีการในการพัฒนากลุ่มอาชีพ ไว้ดังนี้

1. เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ และผลผลิตที่มีศักยภาพ โดยรวบรวมข้อมูลผลผลิต และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจากจังหวัด และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มอาชีพ

2. ปรับปรุงทักษะการผลิตและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับทางด้านมาตรฐานของคุณภาพ

3. การได้รับการสนับสนุนในด้านการพัฒนาฝีมือ ทักษะ เงินทุน วัสดุุดิบและการบริหารจัดการ

4. ประสานให้กลุ่มอาชีพ และภาคธุรกิจได้พบกัน

5. พัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ

6. ประสานกับหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพ

กรมการพัฒนาชุมชน (2541 : 62 - 76) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนากลุ่ม อาชีพ คือ

1. ให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารระบบและจัดการกิจกรรมกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้การบริหารจัดการทำโดยถูกทิศทางให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

3. เพื่อมุ่งหวังให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ได้อธิบายวิธีการพัฒนาการบริหารและการจัดการ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการให้แก่สมาชิก และคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

2. การพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีความเข้มแข็ง

3. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ

4. การพัฒนาทรัพยากร วัสดุให้มีประสิทธิภาพ

5. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยการพัฒนาคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

6. การพัฒนาเครือข่าย มุ่งพัฒนาให้มีเครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ พร้อมทั้งยังกำหนดหลักการในการพัฒนากลุ่มอาชีพ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาอาชีพมุ่งเน้นพัฒนาคนหรือกลุ่มคน ให้มีความรู้ความสามารถในการปรับปรุงอาชีพตนเองให้ดีขึ้นในด้านการลงทุน การผลิต การจัดการ และการจำหน่าย

2. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้คำนึงถึงอาชีพเดิม และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. การส่งเสริมอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ประชาชน

4. การพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ นั้น จะต้องยึดหลัก “การตลาดนำการผลิต”

5. การพัฒนาอาชีพเน้นการแปรรูปผลิตผลต่าง ๆ และให้กลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นแกนนำหลัก

6. ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแหล่งทุนที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการลงทุนของกลุ่มเอง ในลักษณะทุนเรือนหุ้น

7. การบริหารงานหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ให้กลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจเอง เจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล และช่วยเหลือด้านวิชาการเท่านั้น นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพบริหารเงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ที่ทางราชการสนับสนุนให้คงอยู่ รวมทั้งยังสามารถ ใช้หมุนเวียนในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า “ทุนของกลุ่ม” ให้มีจำนวนมากขึ้น ให้สามารถขยายงานหรือสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มให้ต่อเนื่องต่อไป

8. มีการรวมตัวกันของผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัดทุกรุ่น เพื่อระดมความคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาอาชีพให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

9. กลุ่มอาชีพที่ดีต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

9.1 มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มชัดเจน

9.2 มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

9.3 มีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ซึ่งมีการประชุม อย่างน้อย 1 เดือนต่อครั้ง

9.4 มีสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป และสมาชิกกลุ่มทุกคนทำกิจกรรมที่กลุ่มกำหนดอย่างน้อยปีละ 6 เดือน และสมาชิกแต่ละคนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 1,000 บาท

9.5 มีทะเบียนสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน

9.6 มีที่ทำการกลุ่ม

9.7 มีบัญชี รายรับ - รายจ่าย ที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

9.8 มีทุนของกลุ่ม

9.9 สัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่ม ต้องไม่เป็นไปในรูปเจ้าของโรงงานกับผู้ขายแรงงาน หรือนายทุนกับกรรมกร

นิภา รุจาคม (2541 : 16) ได้กล่าวถึง แนวทางในการพัฒนาอาชีพของประชาชนในชนบทไว้ดังนี้

1. การพัฒนาอาชีพที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือกลุ่มคน ให้มีความรู้ ความสามารถในการปรับปรุงอาชีพของคนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการผลิต การลงทุน การตลาด และการจัดการ
2. การส่งเสริมอาชีพ เพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ประชาชน
3. การส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพทุกชนิดให้ค้ำึงถึงอาชีพเดิม วัสดุอุปกรณ์และทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก
4. การพัฒนาอาชีพให้เน้นการแปรรูปผลิตผลต่าง ๆ โดยให้กลุ่มสตรีเป็นแกนหลัก ในการประกอบอาชีพ
5. การพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้จะต้องยึดหลักการตลาดนำการผลิต
6. สนับสนุนให้ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแหล่งเงินทุน ในการดำเนินกิจกรรมศูนย์สาธิตการตลาด และของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และสนับสนุนให้ราษฎร รู้จักการลงทุนของกลุ่มเอง เพื่อทำการค้าภายในหมู่บ้าน
7. การบริหารงานหรือการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มต้องให้กลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจเอง ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลช่วยเหลือด้านวิชาการ และช่วยเหลือในการบริหารเงินทุน
8. มีการรวมตัวกันของผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัดทุกรุ่น เพื่อระดมความคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริม และการพัฒนาอาชีพของประชาชนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

วิมล จันทบุตร (2545 : 6, 64) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาอาชีพว่าเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งแต่ละบุคคลมีความรู้ มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน

เมื่อได้รับการฝึกอบรมทางด้านอาชีพที่ถูกต้องก็จะสามารถทำให้มีอาชีพมั่นคง มีคุณค่ามากขึ้น โดยอธิบายแนวทางการพัฒนาอาชีพ ไว้ว่า

1. สำรวจข้อมูลของชุมชนในด้านสภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร การประกอบอาชีพ ปัญหาและความต้องการของกลุ่มอาชีพ
2. วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินสภาพความต้องการของกลุ่ม
3. การจัดทำหลักสูตร หรือออกแบบการจัดกิจกรรม เพื่อสนองตอบต่อกลุ่มอาชีพ และชุมชน

4. ประสานงานเกี่ยวกับวิทยากร สถานที่ในการจัดกิจกรรม จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนแหล่งทุน
5. ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกและให้ผู้สนใจรับรู้
6. ดำเนินการจัดกิจกรรม ตามแผนที่กำหนดไว้
7. การประเมินผลจากสภาพจริงหลากหลายวิธี เช่น ประเมินว่า ตนเองมีความสามารถเพียงพอหรือไม่ ให้กลุ่มช่วยกันพิจารณาความสามารถในการทำงานว่า สมควรผ่านการประเมินหรือไม่
8. นำเสนอผลงานต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานของกลุ่มและเป็นผลการประเมินความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ตลอดจนทั้งเป็นการเปิดช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพ ด้านการจัดกิจกรรมทักษะอาชีพในชุมชน ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นช่องทางการตลาดในอนาคต

จากแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีการปรึกษาหารือ รับรู้ เข้าใจในการพัฒนาอาชีพกับกลุ่มของตนเองอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน ในการพัฒนาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลือกลักษณะกิจกรรมให้ตรงตามกลุ่มอาชีพและให้สมาชิกกลุ่มอาชีพรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และให้รู้จักการวิเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งต้องมีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือ ผลกระทบที่สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะได้รับร่วมกัน ซึ่งหากสมาชิกภายในกลุ่มอาชีพพร้อมใจกันแล้วจะกลายเป็นพลังกลุ่มที่มีศักยภาพอย่างสูงสุดในการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ความหมายและความสำคัญของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนามนุษย์และเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้มีผู้ให้ความหมาย และความสำคัญของการฝึกอบรม ไว้ดังนี้

ธนพร เจริญชัย (2543 : 14) ได้กล่าวว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการใด ๆ ก็ตามที่หน่วยงานจัดขึ้นเพื่อปรับปรุงความรู้ ทักษะของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยเพิ่มผลทางการผลิต

นอกจากนี้ (ธนพร เจริญชัย. 2543 : 14) ได้กล่าวเสริมว่า การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่จัดให้แก่พนักงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ต่อการทำงาน ทั้งโดยการเตรียมความพร้อมในการทำงานให้แก่พนักงานตามความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล เมื่อแรกเข้าทำงาน และการจัดอบรมประเภทต่าง ๆ เพื่อรักษาระดับความสำเร็จของผลการปฏิบัติงานเอาไว้และปรับปรุงให้ดีขึ้น

จริยา บุญยะโตพันธ์ (2543 : 25) ให้ความหมายการฝึกอบรมว่า เป็นกรรมวิธีที่สำคัญและจำเป็นสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นการพัฒนาให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในที่สุด และไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งต่าง ๆ โดยสามารถแยกให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

1. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่จะช่วยแก้ปัญหา (Curative) ในการปฏิบัติงานของบุคลากรในแต่ละหน่วยงานนั้น

2. การฝึกอบรมเป็นการเสริมสร้างวิทยาการใหม่ ๆ ให้แก่บุคลากรผู้เข้ารับการอบรม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จำเป็นต้องเสริมความรู้ ประสบการณ์ใหม่ ๆ เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งจะมีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือได้

3. การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้บุคลากรเกิดการเรียนรู้ เพิ่มเติมประสบการณ์ โดยไม่ต้องเสียเวลาการทำงานปกติมาก จนก่อให้เกิดการทิ้งงานหรือเสียนงาน เนื่องจากการจัดอบรมเป็นการจัดในช่วงเวลาที่สั้น โดยอาจจัดนอกเวลาทำงานตามปกติหรือในวันหยุด สุดสัปดาห์ จึงไม่ต้องลงทุนด้วยเวลามากเหมือนกับการเรียนการสอนตามโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย

4. การฝึกอบรมเป็นการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีพ (Life long education) ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ในปัจจุบัน

เสนาะ ดิยาว (2544 : 1) ได้ให้ความหมายว่า การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการ ที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้ และมีความชำนาญ เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่ง โดยมุ่งให้คนได้รู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ และเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไปในทางที่ต้องการ ตามความหมายดังกล่าว การฝึกอบรมเป็นการทำให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้ใหม่ ๆ ได้ชำนาญในการปฏิบัติงานมากขึ้น เพื่อประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา และทัศนคติที่จะปรับปรุงงาน เปลี่ยนแปลงคนให้ดีขึ้นตามแนวทางที่องค์กรได้กำหนดไว้

วิจิตร อวະกุล (2547 : 24) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่า เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมสมรรถภาพของบุคคลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอันจะส่งผล โดยตรงไปยังผลงานของสถาบัน สังคม ประชาชน ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะต้องบริหารบุคคล ให้มีประสิทธิภาพขึ้น ซึ่งความจำเป็นในการฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นกรรมวิธีที่ช่วยในการป้องกันและแก้ไขปัญหา เสริมสร้างปัญญาธรรม ช่วยประหยัดรายจ่าย ก่อให้เกิดความสามัคคีในหน่วยงาน ช่วยพัฒนาคน และเป็นการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีพ

สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยกิจกรรมสั้น ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และความชำนาญในการปฏิบัติงาน และปรับพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม ให้เป็นไป

ในทิศทางที่องค์กรต้องการ โดยเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรม จะไม่ยาวนาน เน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบในปัจจุบันให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ดังนั้น การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา จึงมีความจำเป็น เพราะเป็นกระบวนการ ที่ช่วยให้บุคคลเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์จากการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ช่วยให้ผู้ ที่อยู่ในวัยทำงานที่ได้รับการศึกษามีความรู้ความสามารถ มีสติปัญญา ที่จะประกอบอาชีพ ตามสาขาที่ตนถนัด

จากความหมายและความสำคัญของการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” โดยการให้การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมระดับความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ผลของการพัฒนาย่อมทำให้มนุษย์หรือบุคลากร ได้รับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะ ความพึงพอใจ ในทางที่ดีขึ้นอันจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้

6.6 แนวทางส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการประกอบอาชีพของผู้ใหญ่

ความหมายแนวทางส่งเสริมความรู้ ทักษะและการประกอบอาชีพของผู้ใหญ่ มีดังนี้

โกวิท พวงงาม (2541 : 3) ได้กล่าวถึง ความหมายของแนวคิดและความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ว่า ผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่มิบทเรียน มีประสบการณ์เรื่องราวต่าง ๆ และผู้ใหญ่ ก็มีใช้ นักเรียนที่จะสามารถฟังคำบรรยายในช่วงเวลาที่ยาวนานได้ ดังนั้น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ที่ดีสำหรับผู้ใหญ่จะต้องเริ่มจากการเคารพประสบการณ์ บทเรียนของผู้ใหญ่ที่จะเชื่อมต่อการรับรู้ใหม่ เข้ากับความเข้าใจดั้งเดิม และเรื่องราวอันเป็นเนื้อหาของการเรียนรู้ที่จะสามารถนำไปสู่ความเข้าใจ และการพัฒนาที่ดีขึ้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 8) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้มี ประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ที่เป็น ผู้ประกอบอาชีพแล้วต้องการการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่ บางคนเป็น ผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำของ ชุมชนต้องการเรียนรู้ เพื่อการเสริมสร้างและเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ในการปฏิบัติ หน้าที่ บางคนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บางคนอาจมีปัญหาและมีข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 8) ได้กำหนดแนวคิดและวิธีการจัดการศึกษาให้กับ ผู้ใหญ่ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีหลักการที่พัฒนามาจากพื้นฐาน

ทางด้านปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา ความเชื่อ และหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับธรรมชาติ และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ผู้ใหญ่ หรือผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ โดยมีแนวทางที่สำคัญดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร และวิธีการจัดสาระกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรการสอนตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

2. การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยา ผู้ใหญ่และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ ที่มุ่งเน้นการส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม การแก้ปัญหา โดยการใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้ และนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 44) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ ความเชื่อพื้นฐานหรือทัศนคติที่ยึดถือ “คน” เป็นหลักในการอ้างอิง เพื่อกำหนดจุดมุ่งหมาย และวิธีการดำเนินงาน ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งยึดถือเอามนุษย์เป็นสำคัญโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ธรรมชาติของคน 2) พฤติกรรมของคน และ 3) ความต้องการของคน และได้กำหนดความเชื่อพื้นฐานคล้ายคลึงตามองค์ประกอบ 3 ประการดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1. คนทุกคนมีพื้นฐานชีวิตต่างกัน ฉะนั้นความต้องการของแต่ละคนจึงแตกต่างกัน
2. ความสุขหรือความพอใจ ซึ่งเป็นความต้องการสูงสุดของคนจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาวะของแต่ละบุคคล

3. การที่คนเราจะมีชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างเป็นสุขนั้นจะต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคม

4. การที่บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขจะต้องเป็นคน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น บุคคลนี้จะต้องนำข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลแก้ปัญหาเป็น บุคคลนี้จะต้องนำข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม สิ่งแวดล้อม และข้อมูลทางวิชาการ มาประกอบการคิดและตัดสินใจ

เชิรชัย เอี่ยมวรเมธ (2545 : 711) ได้รวบรวมคำศัพท์ตามพจนานุกรมไทย เกี่ยวกับคำว่า ผู้ใหญ่ว่า หมายถึง คนที่มีอายุมาก คนที่มีวิบุลยคุณ วิบุลยคุณสูง ได้กล่าวถึงแนวทางของการศึกษาด้านการประกอบอาชีพ ไว้ดังนี้

1. การศึกษาจำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิต ตามความเหมาะสมของบุคคล และชุมชนนั้น ๆ ในเรื่องของทำให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพจะสามารถ ส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่จากเดิมให้ดีขึ้น

2. การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาทักษะ และฝีมือ ส่งเสริม และพัฒนาความรู้ความสามารถ การจัดกระบวนการเพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพการฝึกหัดทั้งภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎี การทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาทัศนคติ ตลอดจน การบริหารจัดการ

3. การศึกษาเน้นการพัฒนาจากความรู้เดิม ปรับเนื้อหา และระยะเวลาของหลักสูตร เพื่อส่งเสริมให้ความรู้เฉพาะด้านตามความเหมาะสม ความจำเป็น และความต้องการของผู้เรียน

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้ประสานสัมพันธ์กับ โครงการศึกษานอกโรงเรียน เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นสื่อในการสำรวจปัญหา และความต้องการในการฝึกอบรมอาชีพ

5. ส่งเสริมวิทยากรท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือก และอบรมเป็นผู้สอนในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพมากยิ่งขึ้น เพื่อขยายบริการให้กว้างขวาง และเพื่อเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำของศูนย์ ฯ ซึ่งมีจำนวนจำกัด ได้ทำหน้าที่สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ การพัฒนาหลักสูตร การคัดเลือกและฝึกอบรมวิทยากรในท้องถิ่น การนิเทศ การติดตามผล การแนะแนว และการประสานงานกับหน่วยงานอื่น

6. ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ทั้งนี้จะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความพร้อม และความชำนาญเพื่อให้บริการไม่ซ้ำซ้อน แต่มีความต่อเนื่อง และมีการรับช่วงต่อ

7. เน้นให้บริการแก่เยาวชน และประชาชนในวัยแรงงานในชนบทเป็นหลัก โดยเฉพาะผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

8. จัดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนและเนื้อหาของหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ความสำคัญแก่การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยผ่านทางสื่อทางการศึกษาประเภทต่าง ๆ สำหรับชุมชนเมืองมีผู้ประสงค์จะเข้ารับบริการเป็นจำนวนมาก จะเน้นการสอนในลักษณะชั้นเรียนไม่มีรอบ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ใหญ่จะเป็นผู้มีวิวุฒิสูง ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว หลายคนต้องการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน หรือการประกอบอาชีพให้ได้ผล รวมทั้งต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น ดังนั้นจึงต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม แม้ว่าผู้ใหญ่บางคนจะมีข้อจำกัดต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ก็ตาม ดังนั้นจึงได้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนา การเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งในอดีตมีชื่อเรียกว่า “กรมการศึกษานอกโรงเรียน” ปัจจุบันนี้ คือ สำนักงานการศึกษานอกระบบ สังกัดสำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 แก้ไขเพิ่มเติมคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 ซึ่งได้กำหนดให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกรมหนึ่งที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้มีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้ (อุดม เขยกิจวงศ์. 2529 : 130 - 135)

1. จัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือให้การศึกษาทดแทนแก่ผู้ที่ไร้โอกาสจะเข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียน ให้การฝึกอบรมวิชาชีพพระยะสั้น จัดบริการส่งเสริมการอ่าน จัดพิพิธภัณฑ์ทางการศึกษา การศึกษาทางสื่อมวลชน จัดการศึกษาออกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน การพัฒนาชุมชน และความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตย

2. วางแผน วิจัย พัฒนาฝึกอบรม และพัฒนาคุณภาพของงานการศึกษานอกโรงเรียน

3. ประสานงาน อุดหนุน ส่งเสริม และให้บริการเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนแก่หน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ

คมกฤษ จันทรจักร. (2547 : 14) ได้กล่าวถึง แนวทางของการศึกษาด้านการประกอบอาชีพ ไว้ดังนี้

1. การศึกษาจำเป็นต้องการพัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิต ตามความเหมาะสมของบุคคล และชุมชนนั้น ๆ ในเรื่องของการให้ความรู้ด้านการประกอบอาชีพจะสามารถ ส่งเสริมอาชีพที่มีอยู่จากเดิมให้ดีขึ้น

2. การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพจะมุ่งเน้นด้านการพัฒนาทักษะ และฝีมือ ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ การจัดกระบวนการเพื่อให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพการฝึกหัดทั้งภาคปฏิบัติ และภาคทฤษฎี การทำงานเป็นกลุ่ม การพัฒนาทัศนคติ ตลอดจน การบริหารจัดการ

3. การศึกษานเน้นการพัฒนาจากความรู้เดิม ปรับเนื้อหา และระยะเวลาของหลักสูตร เพื่อส่งเสริมให้ความรู้เฉพาะด้านตามความเหมาะสม ความจำเป็น และความต้องการของผู้เรียน

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้ประสานสัมพันธ์กับ โครงการศึกษานอกโรงเรียน เช่น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นสื่อในการสำรวจปัญหา และความต้องการในการฝึกอบรมอาชีพ

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543 : 23) ได้แบ่งความสามารถในการจัดการอาชีพของมนุษย์ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ โดยจำแนกตามอายุ คือ กลุ่มหนุ่มสาวอายุนับตั้งแต่ 18 - 34 ปี กลุ่มวัยกลางคนอายุตั้งแต่ 35 - 50 ปี และวัยสูงอายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป (จนปลดเกษียณ) ทั้งสามกลุ่มนี้ปรากฏ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงการจำแนกความสามารถตามช่วงอายุของมนุษย์

วัยอายุ 18 - 35 ปี	วัยอายุ 35 - 50 ปี	วัยอายุ 50 ปีขึ้นไป
1. ชอบเปลี่ยนงาน คิดว่ายังมีเวลาในการเริ่มต้นงาน	1. ไม่ค่อยเปลี่ยนงาน ต้องการความมั่นคงในการทำงาน และ	1. ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงงาน

ใหม่ได้	ครอบครัว	ไม่ยากให้เกิดขึ้น
2. ยึดมั่นในกรอบทฤษฎี ใช้วิชาการที่ร่ำเรียนมา อธิบายศาสตร์อื่น ๆ	2. เริ่มรู้เหตุการณ์หนึ่ง ๆ อาจ ต้องอธิบายด้วยศาสตร์ หลายศาสตร์	2. ความเร็วในการคิด และ ความกระตือรือร้นลดลง
3. เริ่มเรียนรู้ โลกแห่งความ เปลี่ยนแปลงในและ ผกผัน เช่น การเผชิญกับ การเมืองในองค์กร การเปลี่ยนแปลงในงาน การปรับลดตำแหน่ง และ เงินเดือน เป็นต้น	3. ค้นหาเป้าหมายของชีวิต 4. มีความรู้ว่าจะบรรลุเป้าหมาย ในอาชีพการงานได้อย่างไร 5. มีความเชี่ยวชาญในงาน สามารถสอนงานได้ 6. มีความรู้สึ आयุเดินเร็ว และ กังวลเรื่องความตาย	3. ขาดงานบ่อยเพราะสุขภาพ ไม่อำนวย มีความกังวล เรื่องสุขภาพ 4. เป็นแบบอย่างที่ดี แก่พนักงาน รุ่นหนุ่มสาว ในแง่ของความรับผิดชอบ และความมั่นคงในอาชีพ
4. มีความคาดหวังสูงใน เรื่อง เงินเดือน ตำแหน่ง ฯลฯ	7. กังวลในเรื่องของอายุ และ การเปลี่ยนแปลงของร่างกาย 8. เริ่มคิดถึงงานในอดีต ชีวิต ในอดีต นิยมชมชอบกับ สิ่งร่วมสมัยหรือสิ่งของ ที่ผ่านพ้นไปแล้ว	
5. มีอุดมการณ์ในการทำงาน เป็นของตนเอง		
6. มีความรอบคอบในการ แก้ปัญหา แต่ยังอ่อน เหตุผล		

ที่มา : ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. 2543 : 23

จากแนวคิด และความเชื่อพื้นฐาน ในการจัดการศึกษาและการประกอบอาชีพสำหรับ
ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิภาวะมีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพและดูแล ครอบครัว
มีข้อจำกัดในการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าว ทำให้การจัดการเรียนรู้ไม่เหมือนกับเด็ก เพราะมีความ
แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น ความคิดความอ่าน ประสบการณ์ ความพร้อม ดังนั้นในการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องให้สอดคล้องกับความต้องการ และธรรมชาติ ของผู้เรียน ส่งเสริม
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการนำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยน ซึ่งกันและกัน ดังนั้น
ในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน จึงควรมุ่งเน้นด้านความรู้ความสามารถและทักษะของผู้เรียน
และมุ่งเน้นการฝึกให้เห็นช่องทางการประกอบอาชีพ ส่งเสริมความรู้ ในการบริหารจัดการ ความรู้
ด้านการตลาด กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม และการตัดสินใจ

6.7 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์

ปีนรศ มาลากุล ณ อยุธยา (2549 : 1-14) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดทำกลยุทธ์ (Strategy formulation) หรือการวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)
 - 1.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อหาโอกาสและภัยคุกคาม โดยพิจารณาในแง่ต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี การต่างประเทศ ตลาด ลูกค้า คู่แข่ง ผู้สนับสนุนวัตถุดิบ และตลาดแรงงาน ฯลฯ
 - 1.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ภายในเพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน เช่น ความสามารถด้านการตลาด การผลิต การเงิน สาธารณเทศ กฎระเบียบ การจัดการ และทรัพยากรบุคคล ฯลฯ
 - 1.3 การกำหนดหรือทบทวนวิสัยทัศน์และภารกิจขององค์กรเพื่อกำหนดให้แน่ชัดว่า
 - 1.3.1 องค์กรของเรามีลักษณะเช่นใด
 - 1.3.2 มีหน้าที่บริการอะไร แก่ใครบ้าง
 - 1.3.3 โดยมีปรัชญา หรือค่านิยมหลักในการดำเนินการเช่นใด
 - 1.3.4 การกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์กรในระยะของแผนกลยุทธ์
 - 1.3.5 การวิเคราะห์และเลือกกำหนดกลยุทธ์ และแนวทางการพัฒนาองค์กร
2. การนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation)
 - 2.1 การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน
 - 2.2 การวางแผนปฏิบัติการ (Action plan) ที่ระบุกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการ
 - 2.3 การปรับปรุง พัฒนางค์กร เช่น ในด้าน โครงสร้าง ระบบงาน ทรัพยากรบุคคล วัฒนธรรมองค์กรและปัจจัยการบริการต่าง ๆ ในองค์กร
3. การควบคุมและประเมินผลเชิงกลยุทธ์ (Strategic control and evaluation)
 - 3.1 การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ การติดตามสถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจทำให้ต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์
 - 3.2 การวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic planing นั้นเป็นสิ่งที่ใช้กันแพร่หลายมาก ในกิจการด้านการทหาร ในด้านการศึกษาการสงคราม ในด้านการเมืองระหว่างประเทศ และโดยเฉพาะในการบริหาร ในวงการธุรกิจเอกชนนั้น ประสบความสำเร็จสูงมาก ก้าวหน้าและเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางถึงกันมาก ปัจจุบันนี้การวางแผนแบบแผนกลยุทธ์ได้แพร่หลายเข้ามาในวงงานต่าง ๆ และวงงานของราชการมากขึ้น แต่คำที่นิยมใช้และที่ได้รับการยอมรับกันในวงราชการ ส่วนใหญ่นิยมเรียกว่า แผนยุทธศาสตร์
 - 3.3 การวางแผนเชิงกลยุทธ์นั้น เป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์มีการกำหนดเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัดมีการวิเคราะห์อนาคต มีสามารถในการปรับตัวสูง สำหรับการดำเนินงานในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว ต้องการดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคตสามารถ

เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กร ของหน่วยงาน หรือของธุรกิจของตนในอนาคตการวางแผนกลยุทธ์หรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์มีส่วนเป็นอย่างมากต่อการสร้างความเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ที่แสดงถึงจุดเด่นของหน่วยงาน ขององค์กรหรือของธุรกิจในการวางแผนกลยุทธ์นั้น จะมีการกำหนดเป้าหมายรวมขององค์กร สำหรับการดำเนินในอนาคตเน้นคุณภาพ เอาความเป็นเลิศมีถ้อยคำสำคัญ ที่จะได้พบเห็น ที่มีการกล่าวถึงกันมาก ในแวดวงการบริหารจัดการ และการวางแผนกลยุทธ์ และ ที่มักจะได้อินอยู่เสมอ ๆ เช่น

การมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์
 คิดกว้าง-มองไกล มองไปข้างหน้า
 วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมในอนาคต
 รู้จุดแข็ง-จุดอ่อนและสถานการณ์ขององค์กร
 รู้จักเลือก แล้วมุ่งความพยายามสู่โอกาสนั้น
 สร้างวิสัยทัศน์ สร้าง Vision มี Vision
 กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมขององค์กรอย่างชัดเจน
 ไม่ติดขัดกับปัญหาเฉพาะหน้าหรือปัญหาในระบบปัจจุบัน
 ปรับระบบและการทำงานปัจจุบันให้รับกับการดำเนินงาน ผู้จุดที่ต้องการในอนาคต

ภาพประกอบ 8 การวางแผนเชิงกลยุทธ์และแผนยุทธศาสตร์

ที่มา : ปันรศ มาลากุล ณ อยุธยา. 2549 : 1-14

3.4 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ไม่ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของเอกชนหรือในส่วนของรัฐก็ตาม นั้น จะเน้นความสามารถในการคาดคะเนสภาพในอนาคต การคิดไปในอนาคต เพื่อจะได้กำหนดหนทางหรือกลยุทธ์การทำงานในอนาคตของหน่วยงาน ผู้จุดหมายที่ต้องการ เพื่อเตรียมเผชิญกับการแข่งขันหรือเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เน้นถึงความสามารถในการปรับตัวขององค์กร เพื่อนำองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์ มีดังนี้

1. การวางแผนกลยุทธ์เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม เพราะการวางแผนกลยุทธ์ให้ความสำคัญการศึกษาวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ

2. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐในทุกระดับ มีความเป็นตัวเอามากขึ้น รับผิดชอบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของตนเองมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะการวางแผนกลยุทธ์เป็นการวางแผนขององค์กร โดยองค์กรและเพื่อองค์กร ไม่ใช่เป็นการวางแผนที่ต้องกระทำตามที่หน่วยเหนือสั่งการ

3. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจซึ่งเป็น กระแสหลักในการบริหารภาครัฐในปัจจุบันและสอดคล้องกับที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ พลเรือน ได้เตรียมออกระเบียบกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็น เครื่องมือในการพัฒนางานสู่มิติใหม่ของการปฏิรูประบบราชการ

4. การวางแผนกลยุทธ์เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้น ผลงาน (Performance base budgeting) ซึ่งสำนักงานประมาณกำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยงาน ในสังกัด จัดทำก่อนที่จะกระจายอำนาจด้านงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินก้อน ลงไปให้หน่วยงาน

5. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนที่ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้มาจากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีตไม่เอาข้อจำกัดทางด้าน ทรัพยากร และงบประมาณมาเป็นข้ออ้าง ดังนั้น การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนแบบท้าทาย ความสามารถ เป็นรูปแบบการวางแผนที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

6. การวางแผนกลยุทธ์ เป็นการวางแผนเพื่อนำองค์กร ไปสู่สภาพลักษณะใหม่ก้าวสู่ วิสัยทัศน์ที่ต้องการในอนาคต การวางแผนกลยุทธ์จึงเป็นการวางแผนในภาพรวมขององค์กรทุกกล ยุทธ์ ที่กำหนดขึ้นเป็นปัจจัยที่ชี้อนาคตขององค์กรนั้น

โครงสร้างของแผนกลยุทธ์ การจัดทำแผนกลยุทธ์นั้น อาจจะสรุปเป็นขั้นตอนของการ จัดทำแผนกลยุทธ์ใน อีกแนวหนึ่ง เพื่อช่วยให้ขั้นตอนชัดเจน และเป็นทางเลือกในกระบวนการจัดทำ แผน ภายหลังจากที่ได้ทราบถึงแนวคิดพื้นฐานขั้นต้นแล้วได้ว่า การวางแผนกลยุทธ์ประกอบด้วย ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission analysis)
2. การวิเคราะห์องค์กร (SWOT หรือ Situation analysis)
3. การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
4. การค้นหาอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงาน (Obstacles)
5. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy decision)

6. การกำหนดนโยบาย (Policy decision)
7. การกำหนดกิจกรรม (Activity) สำคัญตามกลยุทธ์และนโยบาย
8. การจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ (Strategic planning)

การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT) การวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายใน (Internal environment factor analysis) และภายนอกองค์กร (External environment factor analysis) SWOT เป็นแผนภูมิแสดงการวิเคราะห์สภาพองค์กรเพื่อกำหนดแนวทางการในการจัดทำวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ขององค์กรแนวทางในการพัฒนาการศึกษา จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ด้วย เรียกว่า SWOT Analysis ซึ่งได้แก่

- 1) Strengths – จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ
- 2) Weaknesses – จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ
- 3) Opportunities – โอกาสที่จะดำเนินการได้
- 4) Threats - อุปสรรคหรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

วิสัยทัศน์ (Vision) คือ ภาพในอนาคตขององค์กรที่ผู้นำและสมาชิกทุกคนร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเป็นจริงในปัจจุบัน เชื่อมโยง วัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน พรรณนาให้เห็นทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยาน และมีความเป็นไปได้ เน้นถึงความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ หรือดีที่สุดให้กับลูกค้า และสังคมวิสัยทัศน์ จะเกี่ยวกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางธุรกิจ เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดทางธุรกิจ ซึ่งจะกล่าวถึงอีกครั้งในเรื่องยุทธศาสตร์ขององค์กร มีวิสัยทัศน์ มีประโยชน์ ดังนี้

1. วิสัยทัศน์สร้างพลังให้กับองค์กร การจะทำให้้องค์กรมีการรวมพลังมุ่งไปในทิศทางเดียวกันได้ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภาวะผู้นำที่จะนำคนทั้งองค์กรได้ และวิสัยทัศน์ของหน่วยงานหรือองค์กร

2. วิสัยทัศน์ทำให้ได้เปรียบในแข่งขัน ในโลกของการแข่งขันผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ย่อมได้เปรียบเสมอ เพราะสามารถคะเนเหตุการณ์ในอนาคตได้ และวิสัยทัศน์ทำให้เกิดความทะเยอทะยานหาญกล้าที่จะเป็นหนึ่ง

3. วิสัยทัศน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะของวิสัยทัศน์ต้อง จูงใจระดมความคิด ระดมพลังใจ ปลูกเร้า การเขียน วิสัยทัศน์สั้น ง่าย ให้พลัง วิสัยทัศน์อาจจะเขียนในรูปของร้อยแก้วแบบใดก็ได้ แต่ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ

- 3.1 ท่านต้องการทำอะไรให้สำเร็จ (ภารกิจ)
- 3.2 ทำไมท่านจึงต้องการทำให้สำเร็จ (วัตถุประสงค์)
- 3.3 ท่านคาดหวังผล (Results) เช่นไร

กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์นั้นทำได้หลายรูปแบบ แต่สิ่งที่ต้องมีเหมือนกันก็คือ วิสัยทัศน์ กำหนดขึ้นโดยคณะผู้นำขององค์กร ซึ่งกำหนดร่วมกันโดยการประชุมสัมมนา ระดมความคิดเห็นวิสัยทัศน์ ต้องมีความชัดเจน ความยาวเหมาะสมกับโครงสร้าง ขนาด และลักษณะขององค์กร บอกได้ว่าองค์กรจะเป็นอย่างไร และทำอะไรในอนาคต รวมทั้งระบุความเชื่อที่เป็นพื้นฐานนำไปสู่วิสัยทัศน์นั้น วิสัยทัศน์ของแต่ละองค์กร ควรมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะตัว เพื่อจำแนกให้แตกต่างจากองค์กรอื่น ๆ ได้ นอกจากนี้วิสัยทัศน์ของแต่ละหน่วยงานย่อยในองค์กรจะต้องสอดคล้องหรือสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กรด้วย

พันธกิจ (Mission) พันธกิจมีคำที่ใช้แทนกันอยู่หลายคำ เช่น ภารกิจหรือปณิธาน พันธกิจคือ จุดมุ่งหมาย พื้นฐานซึ่งแสดงเหตุผลหรืออธิบายว่าทำไมองค์กรจึงถือกำเนิดขึ้นมาหรือดำรงอยู่ เป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจขององค์กร (Mission analysis) เพื่อตรวจสอบว่า งานหลักขององค์กรที่ทำอยู่ในปัจจุบัน ยังมีความเป็นอยู่หรือไม่ พันธกิจใดควรยกเลิกเพราะเหตุใด พันธกิจใดควรดำรงอยู่เพราะเหตุใด และพันธกิจใดควรปรับเปลี่ยนใหม่หรือเพิ่มขึ้นใหม่ เพราะเหตุใด บุคลากรในองค์กรต้องตระหนักว่าภารกิจใดคือภารกิจหลัก ภารกิจรอง ซึ่งบางหน่วยงานหลงบทบาทหน้าที่ ไปทำภารกิจรองแทน ภารกิจหลักก็จะทำให้องค์กรนั้นมีปัญหาในการดำเนินงานได้ คำถามที่ควรใช้สำหรับพันธกิจขององค์กรมี ดังนี้

1. เราควรอยู่ในธุรกิจอะไร
2. จุดประสงค์ที่แท้จริงของเราคืออะไร นอกจากการทำกำไรแล้ว องค์กรของเรา ยังมีจุดมุ่งหมายอะไรอีก
3. เอกลักษณ์หรือจุดเด่นเฉพาะขององค์กรของเราคืออะไร
4. กลุ่มลูกค้าหลักหรือผู้ใช้สินค้ากลุ่มสำคัญคือใครบ้าง
5. ผลิตภัณฑ์หรือบริการตัวเอกของเราในปัจจุบันคืออะไร และในอนาคตควรเป็นอะไร
6. ส่วนตลาดที่สำคัญทั้งในปัจจุบันและอนาคตคือส่วนไหนบ้าง
7. ขอบข่ายการจัดจำหน่ายและอาณาเขตตลาดกว้างและครอบคลุมแค่ไหนใน ปัจจุบัน และในอนาคตจะเปลี่ยนไปอย่างไร
8. ธุรกิจของเราได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรจากที่เคยเป็นมาเมื่อ 3-5 ปีที่ผ่านมา
9. ในอนาคตข้างหน้า 3-5 ปี ธุรกิจของเราจะเปลี่ยนโฉมจากเดิมไปเป็นอะไร อย่างไร
10. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งหวังและต้องการมากที่สุดของเรา คือ อะไร และมีวิธีการวัดผลสำเร็จเหล่านั้นอย่างไร

11. มีประเด็นแง่คิดเกี่ยวกับปรัชญาทางธุรกิจอะไรบ้างที่มีความสำคัญต่ออนาคต ขององค์กร เช่น เรื่องภาพพจน์ขององค์กร ความเป็นผู้นำในกลุ่มอุตสาหกรรมเดียวกัน ในบรรดา ผู้ร่วมวิชาชีพหรือชุมชน ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ความสามารถในการคิดค้นพัฒนา ขนาดการเลี้ยง คุณภาพ ประสิทธิภาพผลผลิต วิธีการจัดการ ฯลฯ

12. ควรต้องพิจารณาให้น้ำหนักความสำคัญต่อกลุ่มภายนอก เช่น ผู้ถือหุ้น ลูกค้า ชุมชน กลุ่มพนักงาน และอื่น ๆ ในเรื่องอะไรบ้างหรือไม่

เป้าประสงค์ คือ สภาพความสำเร็จของการดำเนินงานในขั้นตอนสุดท้ายของแต่ละ ยุทธศาสตร์ การกำหนดอาจช่วงเวลาที่ต่างกัน 5 ปี 3 ปี หรือ 10 ปี แล้วแต่กรณี การกำหนดเป้าประสงค์ ในระยะยาว (Long term objective) อาจกำหนดสภาพความสำเร็จของการดำเนินงานที่ต้องการให้ เกิดขึ้นใน แต่ละปีได้ หรืออาจเป็นเป้าประสงค์ลักษณะที่เป็นเป้าหมาย (Target)

เป้าประสงค์ขององค์กร หมายถึง การระบุหรือบอกให้ทราบเกี่ยวกับสิ่งที่องค์กรจะทำให้ได้ หรือสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นสำหรับระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่อยู่ไกลออกไป เช่น อาจจะเป็น 3 ปี ถึง 5 ปี ก็ได้ เป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นมานี้ ในทางปฏิบัติควรจะต้องสามารถวัดผลได้ตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าประสงค์ระยะสั้นและระยะ ซึ่งเป็นเป้าประสงค์จากการดำเนินงานที่เป็น ผลงานประจำปี การระบุออกมาเป็นจำนวนตัวเลขที่ชัดเจนและวัดได้ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่ง ที่จะช่วยให้การวางแผนมีคุณภาพสำหรับที่จะนำมาใช้บริหารงานในทางปฏิบัติ วิธีการกำหนดหรือ เลือกเป้าประสงค์ขององค์กร

การคัดเลือกหรือกำหนดเป้าประสงค์ขององค์กรนั้น มักจะทำโดยการประชุมพิจารณา กันในคณะกรรมการวางแผน ซึ่งส่วนมากมักจะดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การร่วมพิจารณาถึงปัจจัยทางกลยุทธ์ทั้งหลาย ที่จะมีผลกระทบเกี่ยวข้องและ สัมพันธ์กับการพิจารณาเป้าประสงค์ระยะยาวทั้งนี้โดยพยายามคัดเลือกจัดลำดับปัจจัยทางกลยุทธ์ที่ มีความสำคัญมากเป็นพิเศษจำนวนหนึ่ง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีความสำคัญมากเป็นพิเศษ และ สำคัญรองลงมาเป็นลำดับ พิจารณาลีกลงไปในแต่ละปัจจัยทางกลยุทธ์เพื่อให้เห็นชัดว่าปัจจัยกลยุทธ์ อันใดที่จะสามารถส่งผลกระทบหรือส่งผลต่อองค์กรให้สามารถเคลื่อนตัวเข้าไปสู่จุดมุ่งหมายและ สนับสนุนต่อกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ ผลกระทบหรือผลสำเร็จต่าง ๆ เหล่านี้ ควรจะต้องมีลักษณะ ขอบเขตกว้าง และมองเห็นได้ค่อนข้างชัด

2. พิจารณาคัดเลือกและลงมติเห็นชอบร่วมกันเกี่ยวกับเป้าประสงค์ระยะ ยาวที่ต้อง กำหนดขึ้น ทั้งนี้วิธีการอาจกระทำโดยการเขียนลงไปในแบบฟอร์ม ซึ่งอาจมีข้อความว่า “เพื่อให้ได้ผล (หรือบรรลุผล) ในผลสำเร็จ ภายในปี พ.ศ.” ในการจัดทำเป้าประสงค์นี้ บางครั้ง เป้าประสงค์ที่คัดเลือกมาอาจมีจำนวนค่อนข้างมาก และแต่ละข้อต่างก็มีความสำคัญต่ออนาคตของ

องค์กรทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้ การพิจารณาตัดออก ควรต้องมีการยึดถือตามแนวทางดังนี้ คือ เป้าประสงค์ที่มีความสำคัญจริง ๆ ควรจะมีจำนวนน้อย เฉพาะที่มีความสำคัญมากจริง ๆ และควรเป็นเป้าประสงค์ที่มีคุณค่ามากที่สุดต่อการสนับสนุนองค์กรให้บรรลุผลในจุดมุ่งหมายและกลยุทธ์ที่ตั้งไว้มากที่สุด เป้าประสงค์ที่จะตกลงยอมรับกันนี้ ควรได้มาจากการลงมติโดยทุกฝ่าย เห็นชอบตรงกัน เป็นสิ่งที่องค์กรต้องการจะเป็นหรือต้องการที่จะทำให้ได้ผลในอนาคต

คุณลักษณะของเป้าประสงค์ ในสภาพทั่วไปนั้น การกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาว มักจะกระทำโดยการเริ่มต้นด้วยการร่างข้อความขึ้นมาก่อนว่าต้องการจะให้ได้อะไร หรือต้องการจะเป็นอะไร มากกว่าที่จะมาจากการคิดอย่างรอบคอบ และมั่นใจว่าจะเป็นที่สามารถจะทำให้สำเร็จลงได้จริงตามที่คาดคิด ดังนั้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องมีการตรวจสอบข้อความแต่ละขั้นหรือทั้งหมดตามเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การต้องสามารถวัดได้หรือตรวจนับได้ ความหมายก็คือ เป้าประสงค์ จะต้องเป็นสิ่งที่เมื่อมีการปฏิบัติหรือทำไปแล้ว ท่านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายสามารถวัดหรือตรวจสอบได้ด้วย ตัวอย่างเช่น ข้อความเป้าประสงค์ที่ว่า “เป็นผู้นำในการตอบสนองตลาด” ก็ย่อมต้องวัดได้ด้วย “ส่วนแบ่งตลาด (Market share)” หรือเกณฑ์การวัดอย่างใดอย่างหนึ่งที่คล้ายกัน พร้อมกันนั้นก็จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับภาวะการแข่งขันให้สามารถพิจารณาประกอบควบคู่พร้อมกันไปได้

2. การพิจารณาถึงความเป็นไปได้หรือโอกาสที่จะทำให้สำเร็จผลได้ คือ การต้องพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เป้าประสงค์กลายเป็นสิ่งที่สุดเอื้อมหรือเป็นไปไม่ได้นั่นเอง การพิจารณาจึงต้องดูให้เห็นชัดว่าความพยายามหรือการทุ่มเทที่สำคัญมีอะไรบ้างหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมาย ความสำคัญมาก ๆ ในการทำให้บรรลุเป้าประสงค์ได้นั้นมีอะไรบ้าง และสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีโอกาสจะเป็นไปได้เพียงใด

3. การต้องมีความคล่องตัวหรือปรับตัวได้ ความจำเป็นในข้อนี้ก็เพราะสาเหตุสืบเนื่องจากเหตุผลที่ว่าในการกำหนดเป้าประสงค์นั้น มีปัจจัยหลายประการที่มีความไม่แน่นอน โดยอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้น เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้จึงต้องมีความคล่องตัวพอที่จะสามารถปรับตามทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งต้องสอดคล้องเข้ากันได้กับ โอกาสใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การต้องให้ความสอดคล้องเข้ากันได้กับแผนงานอื่น ๆ นั่นคือ การพิจารณาว่า เป้าประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นจะมีส่วนช่วยนำให้ท่านเข้าไปสู่ฐานะที่ตั้ง ตามที่ได้มีการระบุหรือกำหนดเอาไว้ในขณะกำหนดจุดมุ่งหมาย การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ และกลยุทธ์ที่ได้จัดทำไว้แล้วหรือเปล่า

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสมมติฐานในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ในทางปฏิบัติที่เป็นจริงนั้น ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์มักจะต้องมีการกำหนดข้อสมมติฐานขึ้นมา เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนเสมอ แต่อย่างไรก็ตาม การตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาใช้นั้นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น และเหมาะสมที่จะต้องกระทำควบคู่กันกับการกำหนดเป้าประสงค์ระยะยาวที่คาบเกี่ยวกับระยะเวลาที่ยาวนานออกไป ซึ่งไม่อาจพิจารณาวิเคราะห์หรือคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ ได้ชัดเจนนัก โดยเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เป้าประสงค์ทั้งหลายต่างมีพื้นฐานผูกติดอยู่กับข้อสมมติฐานต่าง ๆ ที่องค์กรจะไม่สามารถมีอำนาจเหนือหรือควบคุมได้แต่ประการใด

ดังนั้น หากได้ทราบว่า เป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้น ได้กำหนดขึ้นภายใต้ข้อสมมติฐานดังกล่าว การวางแผนที่ถูกต้องนั้นก็ควรจะได้ครอบคลุมถึงส่วนของการกำหนดข้อสมมติฐานดังกล่าวนี้ไว้ ให้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นด้วย เพื่อว่าต่อมาภายหลัง ถ้าหากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ผิดไปจากข้อสมมติฐานที่กำหนดเอาไว้ ดังนี้ การทบทวนเป้าประสงค์ก็จะต้องกระทำพร้อมกับการวิเคราะห์ทบทวน ภายใต้ข้อมูลใหม่ ๆ ที่ได้รับมาในภายหลัง กล่าวโดยสรุป หลักในการกำหนดเป้าประสงค์ในด้านการจัดการศึกษา ควรยึดหลักดังนี้ ระยะเวลาที่ต้องการใช้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ไม่ควรมีจำนวนมาก/มีความเป็นไปได้ กำหนดเป้าหมายแต่ละเรื่องต้องชัดเจน การกำหนดเป้าหมายที่ดีต้องครอบคลุมทุกองค์ประกอบ

ยุทธศาสตร์ขององค์กร การกำหนดวิสัยทัศน์ที่กล่าวข้างต้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ถือเป็นหัวใจของการกำหนดทิศทางองค์กร เป็นการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของธุรกิจ การตัดสินใจนี้ก็คือยุทธศาสตร์ขององค์กรนั่นเอง

กลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจที่สัมพันธ์กับการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม เป็นการตัดสินใจบนฐานของสมมติฐานการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในอนาคต คำว่า “กลยุทธ์ (Strategic)” ในองค์ประกอบแรกจึงหมายถึงความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อธุรกิจในเชิงของโอกาส (Opportunities) และภัยอันตราย (Threat) นั่นเอง

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของแนวคิดที่ว่าด้วย กลยุทธ์ ก็คือ ความสัมพันธ์การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายในบริษัทหรือในธุรกิจ เป็นการวิเคราะห์องค์กรในด้านโครงสร้าง ระบบบุคลากร ระบบการเงิน และอื่น ๆ เพื่อที่จะหาจุดอ่อน (Weakness) และจุดแข็ง (Strength) ของธุรกิจ ธุรกิจที่มีจุดแข็งและอยู่ในส่วนที่จะได้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก็จะดำเนินนโยบายเชิงรุกและรักษาจุดแข็งเอาไว้ ในกรณีที่มีจุดอ่อนก็อาจต้องดำเนินนโยบายปรับจุดอ่อนหรือแก้จุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกในกรณีที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจุดอ่อนได้ก็ต้องดำเนินนโยบายไปสู่

ธุรกิจที่สามารถแข่งได้แทนการคงไว้ในธุรกิจเดิมอาจกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึงความหมายของ “กลยุทธ์” นั้นจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อพิจารณาหาโอกาสและภัยอันตรายต่อธุรกิจ ตลอดจนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็ง

การบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic management) จึงเป็นการบริหารอย่างมีระบบ เป็นการบริหารที่ต้องอาศัยวิสัยทัศน์ของผู้นำธุรกิจ เป็นการบริหารอย่างมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน และมีการวิเคราะห์อย่างมีหลักเกณฑ์ รายละเอียดดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ลำดับขั้นของการวางแผนกลยุทธ์

ส่วนประกอบของ แผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
-----------------------------	--------	------

1. จุดมุ่งหมาย ขององค์กร	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นจุดเริ่มแรกของแผนกลยุทธ์ 2. ชี้ให้เห็นถึงความคิดพื้นฐานขององค์กร 3. บอกให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายขององค์กร 	<p>ตอบคำถาม “อะไร” (what)</p> <p>องค์กรกำลังทำธุรกิจอะไร อะไรคือลักษณะพื้นฐานและแนวคิดขององค์กร มีอะไรบ้างที่เป็นปรัชญาพื้นฐาน ความอยู่รอดขององค์กร</p>
2. การวิเคราะห์ ทางกลยุทธ์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นพื้นฐานข้อมูลทั้งหลายของแผนกลยุทธ์ 2. เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและภายในที่จะมีผลกระทบต่ออนาคตขององค์กร 3. มีการสรุปและจัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่จะมีการระบุไว้ในแผน พร้อมกับสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาแหล่งเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาจัดทำมากที่สุด 	<p>ตอบคำถาม “ทำไม” (why)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทำไมจึงน่าเชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่กำหนดมีทางเป็นไปได้ - ให้เหตุผลว่า ทำไมกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมีความถูกต้อง - ให้มั่นใจว่า ทำไมวัตถุประสงค์ระยะยาวมีความเหมาะสมดีแล้ว
3. กลยุทธ์	<p>เป็นเครื่องมือชี้ทิศทางขององค์กร เป็นเครื่องกำหนดฐานะที่ตั้งขององค์กรในอนาคตเป็นเครื่องมือใช้ตรวจสอบและกำกับทิศทางขององค์กรในปัจจุบัน หรือใช้กำหนดทิศทางให้องค์กร ทั้งนี้โดยยึดถือตามจุดมุ่งหมายและการวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ที่ทำมาแล้ว</p>	<p>ตอบคำถาม “ที่ไหน” (where)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ฐานะที่ตั้งขององค์กรในอนาคตเป็นไปในทางไหน

ส่วนประกอบ ของแผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
4. วัตถุประสงค์ ระยะยาว	ระบุถึงผลสำเร็จทางกลยุทธ์ที่จะ ได้รับการปฏิบัติตาม จุดมุ่งหมายและกลยุทธ์ของ องค์การ	ตอบคำถามที่ว่า ได้เมื่อใด (when) และอย่างไร (how) - ได้ผลกำไร - การเติบโต / การขยายตัว - ผลิตภัณฑ์ใหม่ ตลาดใหม่
5. แผนงานรวม	แผนงานหลักที่คาบเกี่ยวกับหน้าที่ ทำงานต่าง ๆ ที่พึงต้องทำให้ สามารถมีการปฏิบัติตามกลยุทธ์ และประสบผลสำเร็จตาม เป็นขั้นตอนของกระบวนการวางแผน กลยุทธ์ ซึ่งจะมีการกำหนด ภาระหน้าที่ให้กับบุคคลฝ่าย ต่าง ๆ ที่จะรับผิดชอบนำไป ปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจว่า ทุกอย่าง จะสำเร็จผลด้วยดี ในทางปฏิบัติ จะมีการเขียนแผนงานออกมา พร้อมรายละเอียดที่จำเป็น ทั้งนี้ เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้บริหาร สามารถติดตามความก้าวหน้าของ การปฏิบัติตามแผนได้	ตอบคำถาม “อย่างไร” (how) และ “เมื่อใด” (when) - จุดมุ่งหมายและกลยุทธ์จะ ทำ เมื่อใด อย่างไร - ผลงานเป็นอย่างไร สำเร็จผล เมื่อใด - จะแบ่งสรรทรัพยากรอย่างไร เมื่อใด - จะติดตามผลความก้าวหน้า ของงานอย่างไร เมื่อใด
6. การพยากรณ์ ทางการเงิน	- เป็นการสรุปผลทางการเงินที่จัด ทำไว้ล่วงหน้า พร้อมกับการวัด ผลงานที่จะต้องทำให้ได้ตามแผน เป็นการจัดรวม สรุปผลข้อมูล การเงินไว้ในที่เดียวกัน ผู้ปฏิบัติงาน ทราบชัดถึงผลลัพธ์ ของแผนกลยุทธ์ที่ต้องการ	ตอบคำถามทั้ง 5 ส่วน ข้างต้น คละกันไป

ส่วนประกอบ ของแผนกลยุทธ์	ลักษณะ	กลไก
7. บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	การเปลี่ยนสภาพแผนงานให้เป็นคำพูดที่ผู้บริหารจะเข้าใจได้ง่ายและชัดเจน ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับประเด็นปัญหา การวิเคราะห์ และสรุปสาระสำคัญของแผนงาน ช่วยให้ผู้บริหารสามารถถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับอนาคตขององค์การให้เป็นที่เข้าใจได้	

ที่มา : ปันรศ มาลากุล ณ อยุธยา. 2549 : 1-14

จากตาราง 3 พบว่า ส่วนประกอบของแผนกลยุทธ์ทั้ง 7 ส่วนนี้แสดงให้เห็นได้ว่าแผนจะเริ่มต้นที่การกำหนดจุดมุ่งหมายขององค์การ ซึ่งจะพิจารณาในขอบเขตที่กว้าง โดยผู้บริหารจะเปิดความคิดไว้กว้าง แล้วจะพยายามสรุปเขียนเป็นข้อความที่สามารถชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายต่าง ๆ เป็นลำดับแรกก่อน ต่อจากนั้นการพิจารณาวางแผนก็จะแคบเข้า ขึ้นต่อไปก็คือ การวิเคราะห์ทางกลยุทธ์ โดยครอบคลุมถึงปัญหาและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและที่มีโอกาสส่งผลกระทบต่อการทำงานตามจุดมุ่งหมายขององค์การที่กำหนดไว้ จากนั้นก็จะเป็นการจำกัดแคบเข้ามา โดยจะทำการกำหนดกลยุทธ์เฉพาะอย่างขึ้นมา เพื่อที่จะใช้ปฏิบัติให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

วิธีการจัดทำแผนกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทั้งนี้ โดยต้องให้เป็นการประชุมที่มีจำนวนครั้งมากพอ และลักษณะการประชุมจะต้องเปิดกว้างโดยมีการขยายขอบเขตทั่วถึงทุกจุดงานที่มีความสำคัญ พร้อมกับต้องเป็นการประชุมที่มีคุณภาพ ที่ผู้บริหารทุกคนต่างก็ทุ่มเทเอาใจใส่ในผลสำเร็จต่าง ๆ ที่จะทำให้ได้ด้วย ในการจัดประชุมวางแผนนี้ จะมีการจัดการประชุมเพื่อพิจารณาส่วนประกอบของการวางแผนแต่ละส่วนหรือหลายส่วนรวมกันได้ให้การมีความสำคัญต่อการประชุมวางแผนในกระบวนการวางแผนนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อความสำเร็จของการวางแผนได้ไม่แพ้เนื้อหาของตัวแผนกลยุทธ์ที่จัดทำขึ้นมาๆ เพราะการร่วมกันคิด การร่วมปรึกษากัน

ตลอดจนการโต้แย้งเหตุผลกัน และการปรับแก้ไขบางอย่างรวมทั้งการหาข้อสรุปที่ต้องกระทำภายในกระบวนการวางแผน หากทำได้ดีแล้ว คุณค่าของแผนงานก็จะมีมากขึ้นได้

การพัฒนาองค์การเพื่อนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ การมีแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้ อย่างงดงามก็มีได้เป็นหลักประกันว่าองค์การนั้นจะก้าวไปสู่ความสำเร็จได้ หากองค์การนั้นไม่สามารถที่นำกลยุทธ์ที่วางไว้ไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จเป็นรูปธรรม และบ่อยครั้งที่พบว่าแผนยุทธศาสตร์ ที่ถูกกำหนดมาอย่างดีต้องประสบกับความล้มเหลวเพราะองค์การไม่สามารถที่จะปรับเปลี่ยนพัฒนาส่วนต่างๆ ของตัวเอง เพื่อที่จะนำกลยุทธ์นั้นได้และปฏิบัติให้เกิดผลได้ ซึ่งนอกจากจะทำให้แผนยุทธศาสตร์ ที่ได้ลงทุนลงแรงไปนั้น ต้องสูญเปล่าแล้วก็ยังทำให้ศรัทธาของคนในองค์การที่มีต่อกระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ ต้องเสื่อมลงไปด้วยดังนั้นแผนยุทธศาสตร์ ที่ดีจึงควบคู่กับการนำกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพด้วย ซึ่งจะพิจารณาได้จาก ภาพประกอบ 9 (ดำรง วัฒนา, 2549 : 42)

	การนำไปปฏิบัติดี	การนำไปปฏิบัติไม่ดี
กลยุทธ์ดี	<p>สำเร็จ</p> <p>Success</p>	<p>เพื่อเจ้อ</p> <p>Sweet dream</p>
กลยุทธ์ไม่ดี	<p>เสี่ยงดวง</p> <p>Gambling</p>	<p>ล้มเหลว</p> <p>Failure</p>

ภาพประกอบ 9 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์และการนำไปปฏิบัติจริง

สรุป การวางแผนกลยุทธ์ จะเป็นการนำเสนอแนวคิดเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการพัฒนาองค์การเพื่อนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติจริง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อาชีพการเลี้ยงกบและการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในอาชีพการเลี้ยงกบในโครงการเลี้ยงกบเพื่อความสมดุลตามธรรมชาติ มีความสำคัญมากที่จะต้องมีการกระบวนการภายในการวางแผนกลยุทธ์เป็นสำคัญ มีการวิเคราะห์ภายในและภายนอกชุมชน มีการกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ เป้าประสงค์ ที่ชัดเจน เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาขีดความสามารถของอาชีพการเลี้ยงกบเชิงกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ได้วางไว้ในแผนกลยุทธ์

7. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

7.1 ความหมายความพึงพอใจ

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า "ความพึงพอใจ" ไว้ดังต่อไปนี้

เพิ่มศักดิ์ วิทยากรณ์ (2542 : 8) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคล เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานทั้งร่างกายและจิตใจได้รับการตอบสนองพฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์เป็นความพยายามที่จะขจัดความตึงเครียดหรือความกระวนกระวายหรือภาวะไม่สมดุลทางร่างกาย เมื่อสามารถขจัดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวออกไป มนุษย์ย่อมจะได้รับพึงพอใจในสิ่งที่ต้องการ

แนนซี (Naney. 1955 : 27) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจไว้ว่า เป็นสิ่งใดก็ตามที่สามารถลดความตึงเครียดของมนุษย์ให้น้อยลง และความตึงเครียดนี้มีผลจากความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมากก็จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้อง เมื่อความต้องการตอบสนอง ความตึงเครียดก็น้อยลงหรือหมดไป ทำให้ได้รับการตอบสนองทำให้เกิดความพึงพอใจได้

เพิ่มศักดิ์ วิทยากรณ์ (2542 : 8) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นการแสดงความรู้สึกดีใจยินดีของเฉพาะบุคคลในการตอบสนองความต้องการในส่วนที่ขาดหายไป ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยปัจจัยเหล่านั้นสามารถสนองความต้องการของบุคคลทั้งทางร่างกายและจิตใจได้อย่างเหมาะสม และเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุคคลที่จะเลือกปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ

อุทัยพรรณ สูดใจ (2545 : 7) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยอาจจะเป็นไปในเชิงประเมินค่า ว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

จากที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเกิดจากพื้นฐานของการรับรู้ ค่านิยม และประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อม และจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งระดับความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไป

7.2 การวัดความพึงพอใจ

ในการวัดความพึงพอใจนั้นเป็นเรื่องยากพอสมควร เพราะความพึงพอใจนั้นเป็นเรื่องของจิตใจ และในการวัดจะต้องอาศัยข้อมูลในหลาย ๆ ด้านประกอบกัน เพราะความพึงพอใจเป็นของแต่ละคนซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสถานภาพของแต่ละบุคคล ความพึงพอใจเป็นทัศนคติอย่างหนึ่งและในการวัดความพึงพอใจนั้น

อมรลักษณ์ อากาศวิภาต (2542 : 174) ได้กล่าวว่า มาตรฐานวิธีการวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี มีดังนี้

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้สอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ เช่น การฟังบรรยาย การบริหารจัดการ การควบคุมงาน และอื่น ๆ เป็นต้น แล้วนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์หาข้อสรุปที่แน่นอนต่อไป

2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงได้

3. การสังเกต เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมาย ไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง ผู้สังเกตจะต้องใช้ความพยายามอย่างสูง และการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน ต้องใช้เวลาและความถี่ในการสังเกตอย่างทั่วถึง

จะเห็นได้ว่าวิธีในการวัดความพึงพอใจสามารถทำได้หลายวิธี จะเลือกใช้วิธีไหนควรคำนึงถึงความเหมาะสม ขนาดตัวอย่างประชากรที่ทำการศึกษาวิจัย และคำนึงถึงเรื่องที่จะทำการศึกษาว่าเหมาะสมกับวิธีการใด จึงจะได้ผลมากและถูกต้องมากที่สุด

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

พระมหาประทีป พรหมสิทธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาสังคม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อวิเคราะห์ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยศึกษาข้อมูลทฤษฎีและประจักษ์

การดำเนินชีวิตในสังคมมี 2 ระดับ คือ ระดับสามัญชนทั่วไป เป็นชีวิตของผู้ครองเรือนต้องอยู่ในระเบียบของสังคม ขอมรับระบบเศรษฐกิจที่สังคมสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ ส่วนอีกระดับหนึ่งคือ บรรพชนที่ไม่ต้องดำเนินไปตามระบบแบบแผนเศรษฐกิจ เพราะไม่มีกิจกรรมทางวัตถุ หากว่าจำเป็นไม่พึงคิดเป็นกำไรหรือขาดทุน มุ่งให้เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณ และช่วยชี้นำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตโดยคุณธรรม

จากการศึกษาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทราบว่าเป็นหลักจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา คือ หลักสันโดษ ซึ่งมีความหมายว่า ความพอดีพอเพียง พอประมาณ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยพุทธศาสนายอมรับความสามารถของมนุษย์ ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในการแก้ปัญหา

ของมนุษย์และสังคมที่มีอยู่ได้ช่วยให้เข้าใจในชีวิต จิตใจของตนเอง และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ และเป็นขั้นตอนซึ่งจะทำให้การจัดการเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการศึกษาวิเคราะห์เชิงปรัชญาพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเชิงปรัชญาตั้งอยู่บน 3 ทฤษฎี คือ ประสพการณ์นิยม ปฏิบัตินิยม และธรรมชาตินิยม

หลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจากภายในสู่ภายนอกที่มุ่งเอาชนะกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจ คือความโลภ ความโกรธ ความหลง เน้นการมีปัญญารู้เท่าทันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นการพัฒนาตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมด้วยความสมดุล เมื่อศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้แล้วสามารถประยุกต์ใช้ในสังคม ชุมชนอื่น ๆ ได้ไม่ใช่แต่สังคมเกษตรกรรมเท่านั้น สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและสังคมได้ ด้วยความมีสติและมีปัญญา

มัลลิกา เขียวหวาน (2546 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 3) เสนอแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรที่ทำกรเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 6 กลุ่ม จาก 6 ตำบล ๆ ละ 1 กลุ่มในเขต 5 อำเภอของจังหวัดอ่างทองและพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งสิ้น 51 คน และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในตำบล อำเภอ และจังหวัดที่ดำเนินการวิจัย จำนวน 10 คน เครื่องมือ ที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่มและแบบสังเกต ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. กิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรมีส่วนร่วมมี 6 กิจกรรม ได้แก่ การฝึกอบรม การดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การประชุม สัมมนา การทำแปลงสาธิต และการเผยแพร่ความรู้ โดยระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับการมีส่วนร่วมรับรู้ รองลงไปได้แก่ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมทำ ส่วนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมประเมินผลนั้น มีน้อยถึงไม่มีเลย

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เวลาว่าง ตำแหน่งทางสังคม ศักยภาพส่วนบุคคล ความต้องการบริการจากรัฐ เจตคติ กิจกรรมการเกษตร

และทรัพยากรที่มีอยู่ การเปิดรับข่าวสาร ส่วนรายได้และการศึกษาไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎี แต่สอดคล้องกับผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือหน่วยงาน ผู้นำชุมชนและเครือข่ายกลุ่มอาชีพ

3. แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วม ต้องส่งเสริมปัจจัยที่เกี่ยวข้องและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมปฏิบัติจริง สอดคล้องกับความต้องการและเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมของเกษตรกร เน้นเนื้อหาการพึ่งตนเองและการจัดการทรัพยากรการเกษตร

คุณเดือน พันธมนาวิน (2550 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิจัยเพื่อความเป็นเลิศ ผลการศึกษาพบว่า นักวิจัยที่สามารถประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำวิจัย จะทำให้การวิจัยนั้นมีความเป็นเลิศได้ บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอการทำวิจัยในสาขาจิตพฤติกรรมศาสตร์ที่ดำเนินการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากการอธิบายหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะของความพอเพียง 3 ประการ และเงื่อนไขที่จะนำไปสู่คุณลักษณะนี้ 3 เงื่อนไข และยังได้เสนอองค์ประกอบของการวิจัยที่เป็นเลิศ 3 ประการ รวมทั้ง เสนอการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำวิจัยให้มีมาตรฐานสูงในขั้นตอนที่สำคัญ นอกจากนี้ บทความนี้จะสามารถช่วยให้เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและความเกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในหลักปรัชญานี้ได้ดียิ่งขึ้น

วิวัฒน์ พัฒนะสาร (2542 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ แขนงงานเกษตร เรื่อง การเลี้ยงกบนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโนนเมือง สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำพู ผลการศึกษาพบว่า 1) การนำหลักสูตรไปใช้ปรากฏว่าบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร กล่าวคือ นักเรียน มีความรู้และทักษะในการเลี้ยงกบนาเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น ร่วมมือกันแก้ปัญหา ตั้งใจปฏิบัติงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนกลุ่ม การงานและพื้นฐานอาชีพ 2) การนำหลักการและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้เป็นแนวทางการวิจัย พบว่า การดำเนินการวิจัยสามารถพัฒนาและปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน โดยดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มจากการวางแผน สำรวจสภาพปัญหาและ ความต้องการด้านอาชีพของท้องถิ่น มีการศึกษาข้อมูล จัดทำแผนการสอน และแบบวัดทักษะปฏิบัติ แล้วนำมาปฏิบัติเป็นวงจร 4 วงจร ได้แก่ วงจรที่ 1 ประกอบด้วยแผนการสอนที่ 1 ถึงแผนการสอนที่ 5 วงจรที่ 2 ประกอบด้วยแผนการสอนที่ 6 ถึงแผนการสอนที่ 10 วงจรที่ 3 เป็นการฝึกทักษะปฏิบัติในช่วงที่ 1 เริ่มจากการสร้างบ่อ จนถึงการเลี้ยงลูกกบอายุ 1 เดือน วงจรที่ 4 เป็นการฝึกทักษะปฏิบัติในช่วงที่ 2 เริ่มจากการเลี้ยงกบโต การดูแลรักษา จนถึงการจัดจำหน่าย เมื่อสิ้นสุดแต่ละวงจรได้ร่วมกับผู้ช่วยวิจัย วิเคราะห์วิจารณ์ ผลการปฏิบัติ แล้วจึงนำผลที่ได้ไป

ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน 3) นักเรียนที่ผ่านการสอนโดยแผนการสอนเรื่องการเลี้ยงกบนา สามารถทำคะแนนได้สูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 และนักเรียนที่ผ่านการฝึกทักษะปฏิบัติ สามารถทำคะแนนในแบบวัดทักษะปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ “ดีมาก” 4) เลี้ยงกบนาจำนวน 1,000 ตัว เริ่มเลี้ยงลูกกบอายุ 1 เดือน ใช้เวลาเลี้ยง 3.5 เดือน อัตราการรอดมากกว่าร้อยละ 70 หนักเฉลี่ยตัวละ 57.51 กรัม หรือประมาณ 17 ตัวต่อกิโลกรัม ขายกิโลกรัมละ 80 บาท จำนวน 40.26 กิโลกรัม คิดเป็นเงิน 3220.56 บาท ได้กำไร 952 บาท อย่างไรก็ตาม สามารถที่จะใช้อุปกรณ์และบ่อเลี้ยง ต่อไปได้อีกหลายครั้ง ดังนั้นผลกำไรก็มีมากขึ้น

ณัฐนันท์ หลักคำ (2548 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง การดำเนินธุรกิจการเลี้ยงกบ และการจำหน่ายกบในอำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่ เลี้ยงกบลูกผสมระหว่าง กบนาผสมกบจาน ผู้เลี้ยงกบเป็นอาชีพหลักมีการเลี้ยง 2 แบบ คือ เพาะเลี้ยงจำหน่ายลูกอ๊อด และนำลูกอ๊อดที่เพาะเลี้ยงมาเลี้ยงต่อเป็นกบขุน ส่วนที่เลี้ยงกบเป็นอาชีพเสริม นอกจากเลี้ยงใน 2 แบบ ดังกล่าวแล้วยังมีการเลี้ยงโดยซื้อลูกอ๊อดมาเลี้ยงต่อเป็นกบขุนอีก รูปแบบหนึ่ง การเพาะเลี้ยงลูกอ๊อดใช้วิธีกึ่งธรรมชาติโดยนำพ่อ-แม่พันธุ์มาเลี้ยงในบ่อซีเมนต์แล้วทำฝนเทียมในช่วงต้นฤดู เพื่อกะตุ้นให้ออกไข่ จากนั้นแยกพ่อแม่พันธุ์ออกจากบ่อ เมื่อไข่ฟักเป็นตัว ลูกอ๊อดได้ 3 วัน ให้อาหารผงและอาหารเม็ดสำเร็จรูปเข้า-เย็น ระบายน้ำเสียทิ้งเพิ่มน้ำดีเข้าไปแทนที่ทุก 3-7 วัน ล้างบ่อตามจำเป็น ให้ยา Froxcin หากพบว่ากบมีอาการป่วย ในการเลี้ยงกบขุนมีการคัดขนาดกบใน แต่ละบ่อให้สม่ำเสมอทุก ๆ 7-10 วัน จนลูกกบอายุได้ 45-50 วัน และใช้วิธีเปิดไฟล่อแมลง ให้บินตกลงมาในบ่อเลี้ยงเพื่อเพิ่มปริมาณอาหาร การลงทุนเพาะเลี้ยงกบ ของเกษตรกรที่เลี้ยงเป็นอาชีพหลัก โดยเฉลี่ยเป็นมูลค่า 448,067-575,656.98 บาท ด้านบ่อเลี้ยง คิดเป็น ร้อยละ 22.75 - 48.32 ด้านวัสดุอุปกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 35.97 - 49.51 ด้านพ่อแม่พันธุ์กบ คิดเป็น ร้อยละ 15.62 - 27.75 โดยได้รับรายได้เฉลี่ย 286,933.33 - 578,000 บาท ต่อฟาร์ม ส่วนที่เลี้ยงเป็น อาชีพเสริมมีการลงทุนเฉลี่ยเป็นมูลค่า 91,507 - 97,273.42 บาท จำแนกออกเป็นด้านบ่อเลี้ยง ร้อย ละ 12.72 - 37.77 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ร้อยละ 38.55 - 64.63 ด้านพ่อแม่พันธุ์กบ ร้อยละ 22.62 - 23.68 โดยได้รับรายได้เฉลี่ยของลูกอ๊อดเป็นมูลค่า 286,933.33 - 378,000 บาท กบขุนขนาดที่ 1 เป็นมูลค่า 43,433.33 กบขุนขนาดที่ 2 เป็นมูลค่า 21,250 - 200,000 บาท 2) เกษตรกรส่วนใหญ่ จำหน่ายลูกอ๊อด และกบขุนหน้าฟาร์ม โดยจำหน่ายให้กับพ่อค้าท้องถิ่นที่ซื้อรวบรวมส่งจำหน่าย ให้กับพ่อค้าจำหน่ายปลีกในตลาดสดเขตอำเภอเมืองกาฬสินธุ์และพ่อค้าที่ซื้อไปจำหน่ายต่อที่ กรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ในลักษณะกิจกรรมเสริมการค้าผักปลา และสินค้าอื่น ๆ กิจกรรมด้านการตลาด ที่สำคัญคือ การกำหนดราคาซึ่งเกิดโดยการต่อรองระหว่าง พ่อค้าท้องถิ่น กับเกษตรกรผู้เลี้ยงกบรายใหญ่และการรักษากบให้มีชีวิตเพื่อแสดงให้เห็นว่ากบมีความสดใหม่

จนถึงมือผู้บริโภค ในช่วงเวลาที่ศึกษาในช่วงการศึกษา ราคาหน้าฟาร์มลูกอ๊อด กิโลกรัมละ 90 - 100 บาท กบขุนขนาดที่ 1 กิโลกรัมละ 40-50 บาท และกบขุนขนาดที่ 2 กิโลกรัมละ 50 บาท

โดยสรุป คือ การเลี้ยงกบของเกษตรกรในการศึกษารั้งนี้ ใช้เทคนิควิธีที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าตามระดับการลงทุน ซึ่งมีทั้งการลงทุนในธุรกิจขนาดใหญ่ จนยึดเป็นอาชีพหลักและการลงทุนในธุรกิจขนาดย่อมที่เลี้ยงเป็นกิจกรรมเสริมรายได้ สภาวะการในปัจจุบันแม้ไม่ประสบปัญหา แต่ยังมีลักษณะที่ไม่ถาวรนักในส่วนของกำหนำกบขุนไปตลาดกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษารั้งนี้คงเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจการเลี้ยงกบต่อไป

นิวุฒิ หวังชัย (2549 : บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการเลี้ยงกบบูลฟรอกในเขตภาคเหนือ โดยใช้อาหารสำเร็จรูปราคาถูก จากการศึกษาการอนุบาลลูกกบบูลฟรอกด้วยอาหารสำเร็จรูปได้แก่ อาหารกบ (41.47 % Protein) อาหารปลา (44.56 % Protein) อาหารสุนัข (26.86 % Protein) และอาหารไก่ (20.93 % Protein) ระยะเวลาในการทดลอง 75 วัน โดยวางแผนการทดลองแบบ Completely randomized design (CRD) ผลการทดลองปรากฏว่า อัตราการเจริญเติบโตให้ผลไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยแนวโน้มอัตราการเจริญเติบโตของลูกกบบูลฟรอกที่ใช้อาหารปลา มีอัตราการเจริญเติบโตดีที่สุด รองลงมาคือ อาหารกบ อาหารสุนัข และอาหารไก่ ในอัตรา 0.036 , 0.034 , 0.025 , 0.023 กรัม/วัน ตามลำดับ สำหรับอัตราการรอดของลูกกบบูลฟรอก ปรากฏว่าผลการทดลองไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ ลูกกบที่มีแนวโน้มอัตราการรอดสูง ลูกกบที่ใช้อาหารปลา รองลงมาคือ อาหารกบ อาหารสุนัข และอาหารไก่ ตามลำดับ ซึ่งมีอัตราการรอด ดังนี้ 43.56 , 35.80 , 32.30 และ 31.63 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ จากการศึกษาการเจริญเติบโตของกบพันธุ์บูลฟรอก ซึ่งเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป 4 ชนิด ซึ่งได้แก่ อาหารปลา (29.32 % Protein) อาหารกบ (28.50 % Protein) อาหารสุนัข (26.86 % Protein) อาหารไก่ (20.93 % Protein) โดยใช้ลูกกบบูลฟรอกขนาดเฉลี่ย 3.86 กรัม และมีอัตราการปล่อย 60 ตัว / ตารางเมตร ระยะเวลาในการดำเนินการทดลองทั้งสิ้น 120 วัน โดยวางแผนการทดลองแบบ Completely randomized design (CRD) จากการศึกษาทดลอง พบว่า อัตราการเจริญเติบโตมีความแตกต่างทางสถิติอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง ลูกกบที่เลี้ยงด้วยอาหารปลาและอาหารกบ มีอัตราการเจริญเติบโตที่ดีที่สุด คือ 1.40 และ 1.34 กรัม / วัน และเมื่อสิ้นสุดการทดลองมีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 168.78 และ 160.68 กรัม ตามลำดับ ส่วนลูกกบที่เลี้ยงด้วยอาหารสุนัข และอาหารไก่ มีอัตราการเจริญเติบโต 1.13 และ 0.43 กรัม / วัน และเมื่อสิ้นสุดการทดลองลูกกบ มีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 135.42 และ 51.87 กรัม ตามลำดับ ส่วนผลผลิตกบพบว่า กบที่เลี้ยงด้วยอาหารปลา อาหารกบ อาหารสุนัข และอาหารไก่ ให้ผลผลิต 6.31, 6.18, 1.91 และ 0.28 กิโลกรัมต่อตารางเมตร FRC มีค่า 1.18 , 1.23 , 1.76 และ 9.86 ตามลำดับ สำหรับอัตราการรอด พบว่ามีความแตกต่างทาง

สถิติอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง กบที่เลี้ยงด้วยอาหารปลาแล้วอาหารกบ มีอัตราการรอดดีที่สุด คือ มีอัตราการรอด 63.10 และ 65.00 เปอร์เซ็นต์ และอัตราการรอดของกบที่เลี้ยงด้วยอาหารสุนัขและอาหารไก่ มีอัตราการรอด 25.93 และ 2.50 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แดน (Dan. 2007 : Abstarct) การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องปฏิกิริยาสัมพันธ์เชิงซ้อนในการแจกจ่ายกบมิงค์ในรัฐนิวยอร์ก: ปัจจัยเกี่ยวกับบ่อเลี้ยง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงกบที่มีชื่อ สายพันธุ์ว่ากบมิงค์ ที่รัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาวิจัยว่า การเลี้ยงกบโดยการเลี้ยงกบจำนวนมากในบ่อเลี้ยงกบขนาดเล็กได้ผลดีไม่เท่ากับการเลี้ยงกบจำนวนเท่ากันแต่เลี้ยงในบ่อที่มีขนาดใหญ่กว่า ในบ่อ ที่ขนาดใหญ่กว่า กบจะเจริญเติบโตได้ดีกว่าเพราะมีพื้นที่ ในการเจริญเติบโตมากกว่า และนอกจากนั้น ปัจจัยเรื่องอุณหภูมิก็สำคัญ อุณหภูมิของโลกที่เพิ่มขึ้นส่งผลกระทบต่อในทางไม่ดีหรือผลเสียต่อการเลี้ยงกบ อุณหภูมิที่ร้อนมากขึ้นทำให้กบ เจริญเติบโต ได้ไม่ดีนัก

ลอรา (Laura. 2008 : Abstarct) งานวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบประสิทธิผลของการผ่ากบแบบเสมือนกับการผ่ากบแบบดั้งเดิมในการเรียนสรีระของกบในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ศึกษาบทเรียนในวิชาชีวภาพหรือชีวศึกษา เกี่ยวกับการผ่าตัวกบดูสภาพภายใน ในร่างกายของกบจากการเรียนจากการผ่าตัวกบจริงๆ กับการเรียนจาก ซีดีรอม (โดยที่ไม่ต้องลงมือผ่าตัวกบจริงๆ) แบบไหนที่นักเรียน จะได้รับความรู้และความเข้าใจในบทเรียนมากกว่ากัน โดยผู้วิจัยได้ทดสอบกับนักเรียน 2 กลุ่ม โดยใช้แบบทดสอบ 2 อย่าง การทดสอบครั้งแรก โดยการใช้แบบทดสอบ ชนิดแรก ก็คือ เป็น แบบทดสอบ ที่เป็นทฤษฎี ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลการทดสอบไม่ต่างกันมาก (ไม่มีผลต่างระหว่าง 2 กลุ่ม) การทดสอบครั้งที่ 2 เป็นแบบทดสอบภาคปฏิบัติ โดยนักเรียนกลุ่มแรก ใช้การทดสอบโดยการผ่ากบจริงๆ กลุ่มที่ 2 ใช้การทดสอบโดยใช้ ซีดีรอม ผลการทดสอบ ปรากฏว่า ผลการทดสอบแตกต่างกัน โดยที่กลุ่มที่ 1 ทำผลการทดสอบได้ดีกว่า

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยว่า ในการทดสอบความรู้ด้านเนื้อหาความรู้ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการผ่ากบไม่มีความแตกต่างกัน ระหว่างนักเรียนทั้งสองกลุ่ม แต่ในการศึกษาหรือเรียนบทเรียนการผ่ากบภาคปฏิบัติ นั้น นักเรียนที่เรียนจากการผ่ากบจริงๆ สามารถทำแบบทดสอบภาคปฏิบัติได้ดีกว่า นักเรียนที่เรียนการผ่ากบจากซีดีรอม